

Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus

Yhteinen yritys -hanke
Loppuraportti

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu
Työ ja yrittäjyys
12/2012

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

VILLE GRÖNBERG, HARRI KOSTILAINEN

Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus

Yhteinen yritys -hanke
Loppuraportti

Tekijät Författare Authors Ville Grönberg Harri Kostilainen	Julkaisu-aika Publiceringstid Date Maaliskuu 2012	
	Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	
	Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus. Yhteinen yritys -hankkeen loppuraportti.		
Tiivistelmä Referat Abstract Suomessa yhteiskunnallisen yritystoiminnan muotoja ovat lakiin perustuvat vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille työmahdollisuuksia tarjoavat sosiaaliset yritykset (laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003) sekä yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallia noudattavat organisaatiot, jotka voivat käyttää yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamerkkiä. Yhteinen yritys -hankkeen loppuraportissa kuvataan erityisesti sosiaalisten yritysten kehittämistä Suomessa ja annetaan suosituksia lainsäädännön ja toimintaympäristön parantamiseksi. Yhteinen yritys -hankkeen selvitysten mukaan sosiaalisten yritysten toiminta on haastavaa mutta mahdollista. Sosiaaliset yritykset ovat menestyneet mainettaan paremmin. Suurimpien sosiaalisten yritysten taloudellinen tilanne vaihtelee erinomaisesta heikkoon. Sosiaalisten yritysten eloonjäämisaste on karkeasti arvioituna jopa muita yrityksiä parempi. Sosiaaliset yritykset, joiden talous on kestäväällä pohjalla, ovat vähemmän riippuvaisia palkka- ja muista julkisista tuista. Sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta toimialoilla on vähemmän merkitystä kuin sopivilla työtehtävillä. Sosiaalisille yrityksille soveltuvat parhaiten toimialat, joissa työtehtävien ja ohjauksen järjestäminen on mahdollista kustannustehokkaasti. Valmiimpia sosiaalisia yrityksiä perustamaan ovat järjestöt, säätiöt ja kunnat. Vähiten sosiaalisten yritysten perustamisesta ovat kiinnostuneet tavanomaiset yritykset. Sosiaalisten yritysten toimintaedellytysten parantamisen kannalta keskeiset kehittämisalueet ovat rekrytoinnin selkeyttäminen ja nopeuttaminen, eri etuuksien ja palkkatulon yhteensovittaminen, työvalmennuksen saatavuuden parantaminen ja elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaaminen. Sosiaalisten yritysten elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaamisen kannalta keskeisiä seikkoja ovat liiketoimintaosaamisen kehittäminen, rahoitus ja investoinnit, neuvonta ja tiedotus, kysynnän lisääminen julkisten hankintojen ja yritysten yhteiskuntavastuun ohjelmien avulla sekä toimenpiteiden kohdentaminen kasvuhakuisiin, kuten työpankkina toimiviin sosiaaliin yrityksiin ja sosiaalisen yritysten lain (1351/2003) sisällä ja sen toimeenpanon terävöittäminen. Yhteinen yritys -hanke alkoi 3.7.2009 ja se päättyi 31.12.2011. Yhteinen yritys -hankkeen rahoittajina toimivat Työ- ja elinkeinoministeriö ja Euroopan sosiaalirahasto. Yhteinen yritys -hanke kuului osaksi välityömarkkinoiden kehittämisen kokonaisuutta. Yhteinen yritys -hanketta koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja hanketta toteuttivat Syfo Oy, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Uusyrityskeskukset ry.		
Työ- ja elinkeinoministeriön yhteyshenkilö: Työllisyys- ja yrittäjyysosasto/Päivi Haavisto-Vuori, puh. 010 604 9056		
Asiasanat Nyckelord Key words sosiaaliset yritykset, yhteiskunnalliset yritykset, tuettu työllistäminen, osatyökykyinen, vajaakuntoinen, pitkäaikaistyötön, työvalmennus		
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-626-1	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 75	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish	Hinta Pris Price 18 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Saatesanat

Ville Grönberg ja Harri Kostilainen: Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus. Yhteinen yritys -hankkeen loppuraportti.

Laki sosiaalista yrityksistä on ollut voimassa kahdeksan vuotta. Lain voimassaoloaikana on rekisteröity yli 250 sosiaalista yritystä. Näistä vuoden 2012 alussa rekisterissä oli 161. Rekisterissä olevien yritysten palkkaamista työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Vain työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitty yritys voi käyttää sosiaalisen yrityksen nimeä ja tunnusta liiketoiminnassaan ja markkinoinnissaan ja näin erottua muista yrityksistä.

Yhteinen yritys -hanke on sosiaalisten yritysten tilaa ja tulevaisuutta koskevassa raportissaan tuottanut tietoa sosiaalisia yrityksiä koskevan lainsäädännön toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Loppuraportissa tarkastellaan myös toiminnassa olevien sosiaalisten yritysten tilannetta. Yhteinen yritys -hanke on toimeksiantonsa mukaisesti tuottanut tietoa sosiaalisten yritysten perustamiseen ja toimintaedellytyksiin liittyvistä seikoista sekä tehnyt ehdotuksia sosiaalisten yritysten määrän lisäämiseksi ja toimintaedellytysten kehittämiseksi. Kehittämistarpeita on tarkasteltu monipuolisesti ja tuloksena on lista erilaisista kehittämistä vaativista asioista.

Sosiaalisten yritysten haasteena on toiminnan sosiaalisten tavoitteiden ja kannattavan liiketoiminnan yhteensovittaminen. Halu kantaa yhteiskuntavastuuta on tärkeä taustalla vaikuttava tekijä, mutta kuten raportti tuo esille, sosiaalisten yritysten perustamiseen ja erityisesti niiden menestymiseen vaikuttaa keskeisesti liikeidea ja liiketoimintaosaaminen. Raportin tekijät toteavat osuvasti 'sosiaalisten yritysten toiminta on haastavaa mutta mahdollista'. Työ- ja elinkeinoministeriö tulee käyttämään Yhteinen yritys -hankkeen loppuraporttia sosiaalisten yritysten lainsäädännön kehittämistarpeita arvioidessaan.

Sosiaalisten yritysten kehittämishanke on toteutettu ESR:n valtakunnallisen Väli-työmarkkinat -kehittämisohjelman koordinoitihankkeessa. Tavoitteena on, että myös välityömarkkinatoimijat kiinnostuisivat sosiaalisten yritysten perustamisesta.

22. helmikuuta 2012

PÄIVI KERMINEN

Hallitusneuvos

Rakennetyöttömyys ja toimeentulo -ryhmän päällikkö

Työ- ja elinkeinoministeriö

Sisältö

Saatesanat	5
Sisältö.....	7
Tiivistelmä.....	9
Sammanfattning.....	12
Summary	15
Johdanto	18
1 Yhteiskunnallinen yritystoiminta Suomessa.....	19
1.1 Yhteiskunnallisen ja sosiaalisen yritystoiminnan kehityspolkuja	19
1.2 Laki sosiaalista yrityksistä, lain toimeenpanon arviointi ja uudistaminen	25
1.3 Sosiaalisten yritysten neuvonta.....	33
2 Sosiaalisten yritysten perustamista ja menestymistä tukevia tekijöitä	35
2.1 Sosiaalisen yrityksen perustamisen lähtökohdat	36
2.2 Kiinnostus sosiaalisen yrityksen perustamista kohtaan	38
2.3 Sosiaalisten yritysten toimialat ja työpaikat.....	42
2.4 Sosiaalisten yritysten kannattavuus.....	45
2.5 Sosiaalista yritystoimintaa edistävät tekijät	48
2.6 Sosiaalisten yritysten imagohyöty.....	50
3 Johtopäätökset.....	52
3.1 Sosiaaliset yritykset menestyneet mainettaan paremmin.....	52
3.2 Sosiaalisissa yrityksissä tarvitaan sopivia työtehtäviä	52
3.3 Sosiaalisia yrityksiä perustavat motivoituneet ja sitoutuneet työllistäjät	53
3.4 Sosiaalisten yritysten merkitystä työllistäjinä voidaan lisätä toimintaedellytyksiä parantamalla	54
4 Kehittämissuositukset.....	56
4.1 Rekrytoinnin tehostaminen.....	56
4.2 Työvalmentajien saatavuuden parantaminen	56
4.3 Etuuksien ja palkkatulojen yhteensovittaminen	57
4.4 Elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaaminen.....	57
4.5 Keinoja kehittämissuosituksen toteuttamiseksi.....	58
Lopuksi.....	60
Lähteet.....	62
Liitteet.....	65

Tiivistelmä

Suomessa yhteiskunnallisen yritystoiminnan muotoja ovat lakiin perustuvat vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille työmahdollisuuksia tarjoavat sosiaaliset yritykset (laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003) sekä yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallia noudattavat organisaatiot, jotka voivat käyttää yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamerkkiä. Yhteinen yritys -hankkeen loppuraportissa kuvataan erityisesti sosiaalisten yritysten kehittämistä Suomessa sekä annetaan suosituksia lainsäädännön ja toimintaympäristön parantamiseksi.

Suomalaisen yhteiskunnallisen yritystoiminnan esikuvina, mukaan lukien sosiaaliset yritykset, ovat olleet kansainväliset esimerkit, kokemukset ja tutkimukset. Euroopan rakennerahasto -ohjelmilla on ollut tärkeä rooli kehityksen mahdollistajana ja ohjaajana. Eurooppalaisiin malleihin verrattuna Suomessa painotetaan sosiaalisten ja yhteiskunnallisten yritysten liiketoiminnan merkitystä toiminnan yhteisöllisen luonteen sijaan. Sosiaalinen yritys on kuin mikä tahansa yritys, ja yhteiskunnallisen yrityksen tavoitteena on yhteiskunnallisen hyvän tuottaminen liiketoiminnan avulla.

Yhteinen yritys -hankkeen selvitysten mukaan sosiaalisten yritysten toiminta on haastavaa mutta mahdollista. Sosiaaliset yritykset ovat menestyneet mainettaan paremmin. Suurimpien sosiaalisten yritysten taloudellinen tilanne vaihtelee erinomaisesta heikkoon. Sosiaalisten yritysten eloonjäämisaste on karkeasti arvioituna jopa muita yrityksiä parempi. Sosiaaliset yritykset, joiden talous on kestäväällä pohjalla, ovat vähemmän riippuvaisia palkka- ja muista julkisista tuista. Sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta toimialoilla on vähemmän merkitystä kuin sopivilla työtehtävillä. Sosiaalisille yrityksille soveltuvat parhaiten toimialat, joissa työtehtävien ja ohjauksen järjestäminen on mahdollista kustannustehokkaasti. Valmiimpia sosiaalisia yrityksiä perustamaan ovat järjestöt, säätiöt ja kunnat. Vähiten sosiaalisten yritysten perustamisesta ovat kiinnostuneet yritykset.

Tutkimuksen mukaan sosiaalisten yritysten menestymisen kannalta keskeisiä tekijöitä ovat sopiva liikeidea, riittävä liiketoimintaosaaminen, sopivien tuettujen työntekijöiden saanti sekä palkkatuen kesto ja määrä. Sosiaalisiksi yritykseksi hakeutumiseen vaikuttavat kannustavasti sopiva liikeidea, sopivien tuettujen työntekijöiden saanti ja riittävä liiketoimintaosaaminen. Rekisteröityneitä sosiaalisia yrityksiä kannustivat myös palkkatuen määrä ja kesto. Muita organisaatioita rekisteröitymiseen kannustaisivat lisäksi menestyneet esimerkkiyritykset ja TE-toimistojen neuvontapalvelut. Sosiaalisiksi yritykseksi hakeutumista hankaloittavia ja estäviä tekijöitä ovat työvoimakustannusten nousu rekisteröityessä sosiaalisiksi yritykseksi sekä riskialttius suhteessa tuottoon.

Sosiaalisten yritysten toimintaedellytysten parantamisen kannalta keskeiset kehittämisaalueet ovat rekrytoinnin selkeyttäminen ja nopeuttaminen, eri etuuksien

ja palkkatulon yhteensovittaminen, työvalmennuksen saatavuuden parantaminen ja elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaaminen. Sosiaalisten yritysten elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaamisen kannalta keskeisiä seikkoja ovat liiketoimintaosaamisen kehittäminen, rahoitus ja investoinnit, neuvonta ja tiedotus, kysynnän lisääminen julkisten hankintojen ja yritysten yhteiskuntavastuun ohjelmien avulla, toimenpiteiden kohdentaminen kasvuhakuisiin, kuten työpankkina toimiviin sosiaalisiin yrityksiin sekä sosiaalisen yritysten lain (1351/2003) sisällön ja sen toimeenpanon terävöittäminen.

Lain sisällön osalta keskeisenä uudistuksena pidetään sosiaalisen yrityksen tarkoituksen määrittämistä niin, että se tarjoaa työntekomahdollisuuksia, työvalmennusta ja koulutusta erityisesti osatyökykyisille ja pitkäaikaistyöttömille. Osana tätä uudistusta työvalmennuksen saatavuutta ja resursseja tulisi lisätä. Lisäksi hanke esittää osatyökykyisten laajempaa sisällyttämistä työllistettyjen osuuteen sosiaalisissa yrityksissä niin, että työkyvyttömyyseläkkeen ohella alle 50 prosentin työiäkkä (vähintään 35 prosentin) tekevät voitaisiin lukea mukaan työllistettyjen osuuteen. Palkkatuki tulisi aina myöntää osatyökykyisille riittävän pitkäkestoisena ja tarvittaessa pysyvänä. Sosiaalisten yritysten nykyistä rekisteröitysmenettelyä voitaisiin arvioida uudelleen. Tässä raportissa osatyökykyinen termiä on käytetty termin vajaakuntoinen sijasta, koska osatyökykyinen termi kuvaa käytössä olevaa työkykyä vajaavaisuuden sijaan. Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi sosiaalisista yrityksistä annetun lain muutostarpeet. Mahdolliset muutokset on suunniteltu toteutettavaksi syysistuntokaudella 2013 annettavalla hallituksen esityksellä.

Tässä raportissa esitettyjä sosiaalisten yritysten kehittämissuosituksia voidaan toteuttaa ja tehostaa hyödyntämällä olemassa olevia ja kehittyviä kansallisia ja Euroopan unionin välineitä, ohjelmia ja strategioita. Rakennerrahastokaudelle 2014–2020 tulisi kohdentaa toimenpiteitä, joilla rakennetaan sosiaalisille yrityksille elinvoimaista toimintaympäristöä. Toimintalinjoissa tulisi huomioida sosiaalisten yritysten kysyntää lisääviä tekijöitä, kuten sosiaalisten näkökulmien hyödyntäminen julkisissa hankinnoissa sekä sosiaalisten yritysten rooli osana muiden yritysten yhteiskuntavastuuta. Toimenpiteitä tulisi kohdentaa kasvuhakuisiin ja kasvukykyisiin sosiaalisiin yrityksiin kannustamalla sosiaalisia yrityksiä hakeutumaan työpankiksi ja hyödyntämään franchising-toimintamallia. Sosiaalisten yritysten erityispiirteet huomioivaa liiketoimintaosaamista sekä työvalmennuksen saatavuutta ja vaikuttavuutta tulisi edistää rakennerrahastojen avulla.

Yhteinen yritys -hankkeen tehtävänä oli tuottaa tietoa sosiaalisten yritysten perustamiseen ja toimintaedellytyksiin liittyvistä seikoista sekä antaa kehittämis-ehdotuksia. Hankkeen toisena tehtävänä oli tarjota sosiaalisten yritysten perustamiseen liittyvää neuvontaa ja tukea alue- ja paikallistason viranomaisille (ELY-keskuksille ja TE-toimistoille), sosiaalisen yrityksen perustamista suunnitteleville ja toiminnassa oleville sosiaalisille yrityksille. Yhteinen yritys -hanke on kehittänyt ja ylläpitänyt www.yhteinenyritys.fi -verkkopalvelua, joka on toiminut sosiaalisten yritysten neuvonnan perustana.

Yhteinen yritys -hanke alkoi 3.7.2009 ja päättyi 31.12.2011. Yhteinen yritys -hankkeen rahoittajina toimivat Työ- ja elinkeinoministeriö ja Euroopan sosiaalirahasto. Yhteinen yritys -hanke kuului välityömarkkinoiden kehittämishankkeeseen.

Yhteinen yritys -hanketta koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja hanketta toteuttivat Syfo Oy, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Uusyrityskeskukset ry.

Sammanfattning

I Finland är de olika formerna av samhällelig företagsverksamhet enligt lagen sociala företag som tillhandahåller arbetstillfällen för funktionshindrade och långtidsarbetslösa (lagen om sociala företag 1351/2003) samt organisationer som iakttar verksamhetsmodellen för ett samhälleligt företag och som får använda ett samhälleligt företags affärsmärke. I slutrapporten om projektet Gemensamt företag beskrivs i synnerhet utvecklingen av sociala företag i Finland, och den innehåller också rekommendationer för att förbättra lagstiftningen och verksamhetsmiljön.

Internationella exempel, erfarenheter och undersökningar har utgjort förebilder för den samhällelige företagsverksamheten, inklusive de sociala företagen, i Finland. Programmen Europeiska strukturfonder har haft en viktig roll då det gäller att möjliggöra och styra utvecklingen. Jämfört med de europeiska modellerna betonar man i Finland vikten av de sociala och samhällelige företagens affärsverksamhet istället för den samhällelige karaktären av verksamheten. Ett socialt företag är som vilket som helst annat företag, och målet för ett samhälleligt företag är att med stöd av affärsverksamheten generera samhälleligt väl.

Enligt rapporterna från projektet Gemensamt företag är de sociala företagens verksamhet utmanande, men möjlig. De sociala företagen har klarat sig bättre än deras rykte låter påskina. Den ekonomiska situationen bland de största sociala företagen varierar mellan utmärkt och svag. Enligt en grov uppskattning är överlevnadsgraden för de sociala företagen till och med högre än för andra företag. Sociala företag som har en hållbar ekonomisk grund är mindre beroende av lönestöd och andra offentliga stöd. Med tanke på det sociala företagets verksamhet har branscherna mindre betydelse än lämpliga arbetsuppgifter. De branscher där arbetsuppgifterna och handledningen kan organiseras på ett kostnadseffektivt sätt lämpar sig bäst för finländska företag. Organisationer, stiftelser och kommuner har den bästa beredskapen för att etablera sociala företag. Företag är minst intresserade av att etablera sociala företag.

Enligt undersökningen omfattar de faktorer som är centrala för de sociala företagens framgång en lämplig affärsidé, tillräckliga kunskaper om affärsverksamhet, tillgång till lämpliga arbetstagare som erhåller stöd samt lönestödets varaktighet och belopp. En lämplig affärsidé, tillgång till lämpliga arbetstagare som erhåller stöd och tillräckliga kunskaper om affärsverksamhet kan ha en sporrande inverkan på ett socialt företag övervägs. De registrerade sociala företagen uppmuntrades också av lönestödets belopp och varaktighet. I fråga om andra organisationer fungerade andra framgångsrika exempelföretag och TE-byråernas rådgivningstjänster som en sporre för registreringen. Höjningen av arbetskraftskostnaderna vid registreringen som ett socialt företag samt riskerna i förhållande till avkastningen utgör faktorer som försvårar eller hindrar etableringen av ett socialt företag.

De centrala utvecklingsområdena med tanke på en förbättring av verksamhetsförutsättningarna för de sociala företagen är att klargöra och påskynda rekryteringen, sammanjämka de olika förmånerna och löneinkomsterna, förbättra tillgången till arbetsinskolning och skapa en livskraftig verksamhetsmiljö. De centrala faktorerna med tanke på att skapa en livskraftig verksamhetsmiljö för de sociala företagen är att utveckla kunskaperna om affärsverksamhet, ordna finansieringen och investeringarna, rådgivningen och informationen, att med stöd av programmen för den offentliga upphandlingens och företagens samhällsansvar öka efterfrågan samt rikta åtgärderna till tillväxtsökande sociala företag som verkar som exempelvis arbetsbanker, och skärpa innehållet i och verkställigheten av lagen om sociala företag (1351/2003).

I fråga om laginnehållet anses en viktig reform vara att syftet med ett socialt företag definieras så att det tillhandahåller arbetstillfällen, arbetsinskolning och utbildning i synnerhet för delvis arbetsförmögna och långtidsarbetslösa personer. Denna reform borde också omfatta en förbättring av tillgången till och en ökning av resurserna för arbetsinskolning. Dessutom föreslår projektet att de delvis arbetsförmögna i högre grad inkluderas i andelen sysselsatta inom de sociala företagen, så att de som parallellt med arbetslöshetspensionen arbetar högst 50 procent av arbetstiden (minst 35 procent) kunde räknas in i andelen sysselsatta. Lönestödet ska för delvis arbetsförmögna beviljas för en tillräckligt lång tid och vid behov som ett permanent stöd. De sociala företagens nuvarande registreringsförfarande kunde utvärderas på nytt. Arbets- och näringsministeriet bedömer behovet av ändringar i lagen om sociala företag.

I denna rapport används begreppet partiellt arbetsför i stället för handikappad, eftersom partiellt arbetsför i stället för funktionsnedsättningen beskriver den kvarvarande arbetsförmågan. Enligt planerna genomförs eventuella ändringar utifrån regeringens proposition under höstsessionen 2013.

De rekommendationer om utveckling av de sociala företagen som läggs fram i denna rapport kan förverkligas och effektiviseras genom att utnyttja Finlands och Europeiska unionens verktyg, program och strategier, både de existerande och de som utvecklas. Under strukturfondperioden 2014–2020 borde åtgärder vidtas för att bygga upp en livskraftig verksamhetsmiljö för de sociala företagen. I verksamhetsriktlinjerna borde hänsyn också tas till faktorer som främjar de sociala företagens efterfrågan, till exempel utnyttjande av de sociala aspekterna vid den offentliga upphandlingen samt de sociala företagens roll som en del i de andra företagens samhällsansvar. Åtgärderna borde riktas till tillväxtsökande och tillväxtpotentiella sociala företag genom att uppmuntra de sociala företagen att överväga verksamhet som arbetsbank och tillämpa verksamhetsmodellen franchising. Affärskompetens som tar hänsyn till de sociala företagens särdrag samt tillgången till arbetsinskolning och dess genomslagskraft borde främjas med stöd av strukturfonder.

Projektet Gemensamt företag har som uppgift att producera information om faktorer i anslutning till etableringen av sociala företag och företagens

verksamhetsförutsättningar samt ge utvecklingsförslag. Projektets andra uppgift var att erbjuda rådgivning i anslutning till etableringen av sociala företag och stöd för myndigheterna på regional och lokal nivå (NTM-centralerna och TE-byråerna), för dem som planerar att etablera ett socialt företag och verkamma sociala företag. Projektet gemensamt företag har utvecklat och upprättat webb-tjänsten www.yhteinenyrittys.fi som har fungerat som en grund för de sociala företagens rådgivning.

Projektet Gemensamt företag inleddes 3.7.2009 och avslutades 31.12.2011. Projektet Gemensamt företag finansieras av arbets- och näringsministeriet samt Europeiska socialfonden. Projektet Gemensamt företag hörde till övergångsarbetsmarknadens utvecklingsprojektet.

Projektet Gemensamt företag samordnades av Institutet för hälsa och välfärd och genomfördes av Syfo Oy, Diakoniyrkeshögskolan och Nyföretagarcentralerna.

Summary

In Finland, the forms of social enterprise found are, on the one hand, work integration social enterprises which offer employment to the disabled and the long-term unemployed and which are provided for by law (Act on Social Enterprises, 1351/2003), and on the other hand, organisations which have adopted a social enterprise business model and are therefore eligible for the social enterprise mark. The final report of the *Yhteinen yritys* project describes the development of social enterprises in Finland and contains recommendations for improving legislation and the operating environment.

Finnish social enterprises are modelled on international examples, experiences and research. The European Structural Fund programmes have played an important role in facilitating and governing this trend. Compared with its European models, the Finnish approach focuses on the business aspect of social enterprises rather than their community aspect. The goal of social enterprise is to generate social benefits while turning a profit and a work integration social enterprise operates just like any other private business.

Research in the *Yhteinen yritys* project reveals that running a work integration social enterprise is challenging but viable. Social enterprises have performed better than their reputation suggests. The largest social enterprises differ greatly from one another in terms of their financial situation, from excellent to poor. A rough estimate shows that the survival rate for social enterprises is if anything somewhat higher than that of other business enterprises. Social enterprises whose finances are on a solid footing are less dependent on pay subsidies and other public grants. For the functioning of a work integration social enterprise, it is less relevant in which sector it operates than whether it has suitable work to offer. Social enterprises are best suited to sectors where job duties and instruction can be cost-efficiently organised. Social economy organisations and local authorities are more willing than other actors to set up work integration social enterprises. Business enterprises have the least interest in setting up social enterprises.

The study shows that the success of a work integration social enterprise depends above all on a suitable business idea, sufficient business expertise, availability of suitable employees who qualify for a subsidy, and the amount and duration of the pay subsidy. A suitable business idea, availability of employees and sufficient business expertise are factors contributing towards willingness to set up a social enterprise. Registered social enterprises were also attracted by the size and duration of the pay subsidy. Other organisations reported that the attraction of registering could be increased with successful specimen enterprises and the providing of advisory services by Employment and Economic Development Offices. The increase of labour costs in registering an enterprise as a

social enterprise and the high risk in relation to profitability are de-motivating factors.

Key points for improving the operating potential of work integration social enterprises include: making recruitment clearer and quicker; harmonising the various benefits and pay; improving the availability of business coaching; and facilitating a viable ecosystem for social enterprises. Facilitating a viable ecosystem for social enterprises requires development of business expertise; funding and investments; advisory services and publicity; increasing demand through public procurement and corporate social responsibility programmes; and targeting public measures at growth-oriented social enterprises such as those functioning as an employment reserve; and further revising the content of the Act on Social Enterprises (1351/2003) and boosting its implementation.

The key legislative reform mentioned is redefining the purpose of a social enterprise as being to provide employment, job coaching and training especially for the partly disabled and the long-term unemployed. Specifying 'partly disabled' instead of 'disabled' would focus on the fact that these employees still have some working capacity left. As part of this reform, the availability of job coaching and resources should be increased. It was also proposed in the project that partly disabled persons should be included to a greater extent in the percentage of subsidised employees in social enterprises: those working less than 50% of normal working hours (though no less than 35%) while being on a disability pension should be included in the number of subsidised employees. Pay subsidy should always be granted with sufficient duration - and if necessary permanently - to the partly disabled. The present registration procedure for social enterprises should be revised. The Ministry of Employment and the Economy will evaluate the needs for amending the Act on Social Enterprises. Any amendments are to be incorporated in a Government Bill to be submitted to Parliament in autumn 2013.

The recommendations in this report for improving social enterprises can be implemented and enhanced by leveraging existing and emerging national and EU-level instruments, programmes and strategies. Measures aimed at creating a viable ecosystem for social enterprises should be enacted in the 2014-2020 Structural Fund period. Factors increasing the demand for social enterprises, such as leveraging the social aspect in public procurement and promoting the role of social enterprises in the corporate social responsibility of other companies, should be taken into account in the priorities of the Structural Funds. Measures should be aimed at social enterprises that are growth-oriented and have growth potential by encouraging them to become employment reserves and to use the franchising concept. Business expertise with special reference to the features of social enterprises and the availability and effectiveness of job coaching should be promoted through the Structural Funds.

The purpose of the *Yhteinen yritys* project was to generate information on the founding and the operating potential of work integration social enterprises and to make recommendations for further development, and also to offer advisory services

and support regarding the setting up of social enterprises to local and regional authorities (Centres for Economic Development, Transport and the Environment and Employment and Economic Development Offices), to anyone planning to set up a social enterprise, and to social enterprises already in operation. An online service was developed in the *Yhteinen yritys* project as a one-stop shop for advisory services for social enterprises (www.yhteinenyritys.fi).

The project began on 3 July 2009 and ended on 31 December 2011. It was funded by the Ministry of Employment and the Economy and the European Social Fund. It also formed part of the transitional labour market development project.

The *Yhteinen yritys* project was co-ordinated by the National Institute for Health and Welfare and implemented by Syfo Oy, the Diaconia University of Applied Sciences and the Finnish Enterprise Agencies.

Johdanto

Tässä raportissa kerrotaan sosiaalisista yrityksistä ja niiden kehittämisestä Suomessa. Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus -julkaisu on sosiaalisten yritysten kehittämishankkeen loppuraportti. Tulokset ja kehittämissuosituksukset perustuvat sosiaalisille yrityksille tehtyihin haastatteluihin¹, sosiaalisille yrityksille ja muille organisaatioille tehtyihin sähköisiin kyselyihin², sosiaalisten yritysten taloudellista asemaa selvitetiin Suomen Asiakastieto Oy:n Voitto+ -tietokannassa³ sekä www.yhteinenyritys.fi -neuvontapalvelun kokemustietoon ja hankkeen aiempaan tiedontuottamiseen⁴.

Tässä raportissa vastataan hankkeen toimeksiannossa esitettyihin kysymyksiin sosiaalisten yritysten luonteesta, sosiaalisten yritysten toimialoista, sosiaalisten yritysten perustajista, keinoista lisätä sosiaalisten yritysten määrää ja parantaa niiden toimintaedellytyksiä sekä sosiaalisen yritystoiminnan merkityksestä osana yritysten yhteiskuntavastuuta.

Yhteinen yritys -hankkeen tehtävänä oli tuottaa tietoa sosiaalisten yritysten perustamiseen ja toimintaedellytyksiin liittyvistä seikoista sekä antaa kehittämissuhteita. Hankkeen toisena tehtävänä oli tarjota sosiaalisten yritysten perustamiseen liittyvää neuvontaa ja tukea alue- ja paikallistason viranomaisille (ELY-keskuksille ja TE-toimistoille), sosiaalisen yrityksen perustamista suunnitteleville ja toiminnassa oleville sosiaalisille yrityksille. Hanke on täydentänyt muuta yritysneuvontaa tarjoten asiantuntija-apua sosiaaliin yrityksiin liittyvissä erityiskysymyksissä. Yhteinen yritys -hanke on kehittänyt ja ylläpitänyt www.yhteinenyritys.fi -verkkopalvelua, joka on toiminut tukirakenteen perustana.

Yhteinen yritys -hanke alkoi 3.7.2009 ja se päättyi 31.12.2011. Yhteinen yritys -hankkeen rahoittajina toimivat Työ- ja elinkeinoministeriö ja Euroopan sosiaalirahasto. Yhteinen yritys -hanke kuului osaksi välityömarkkinoiden kehittämisen kokonaisuutta.

Yhteinen yritys -hanketta koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja hanketta toteuttivat Syfo Oy, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Uusyrittäjäkeskukset ry.

1 Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkija Harri Kostilainen haastatteli 22 sosiaalisen yrityksen toimitusjohtajaa touko-kesäkuussa 2011.
2 Sosiaalisille yrityksille suunnattu kysely lähetettiin kaikille sosiaalisten yritysten rekisterissä olleille yrityksille elokuussa 2011. Lisäksi sosiaaliseen yritystoimintaan liittyvää tietoa tuotettiin lähettämällä kysely 10 000 yritykselle, yhteensä 300 sosiaali- ja terveysalan järjestölle ja kunnalliselle elinkeinoyhtiölle.
3 Luokittelun on tehnyt Yhteinen yritys -hankkeen pyynnöstä Aalto yliopiston Kauppakorkeakoulun pienyrityskeskuksen vanhempi tutkija Pertti Kiuru.
4 Pöyhönen, E. ym. 2010; Innolink Research 2010; Liija, I. & Mankki, J. 2010; Merenmies, J. ym. 2011; Grönberg, V. (toim.) 2011.

1 Yhteiskunnallinen yritystoiminta Suomessa

Kuvaamme tässä luvussa yhteiskunnallisen yritystoiminnan kehittymiseen liittyviä taustatekijöitä ja erityispiirteitä Suomessa. Suomessa yhteiskunnallisen yritystoiminnan muotoja ovat lakiin perustuvat vajaakuntoisille⁵ ja pitkäaikaistyöttömille työmahdollisuuksia tarjoavat sosiaaliset yritykset (laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003) ja yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallia noudattavat organisaatiot⁶. Yhteiskunnalliset yritykset voivat hakea käyttöönsä yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamerkkiä. Merkin toiminnasta vastaa Suomalaisen Työn Liitto. Yhteiskunnallinen yritys -merkki on suunnattu yrityksille, jotka pyrkivät liiketoimintansa avulla ratkaisemaan yhteiskunnallisia tai ekologisia ongelmia sekä edistämään yhteiskunnallisia tavoitteita. Ne käyttävät pääosin voitostaan tavoitteensa ja toiminta-ajatuksensa mukaisen yhteiskunnallisen hyvän tuottamiseen. Liiketoimintamallia kuvaavat myös yrityksen toiminnan avoimuus ja läpinäkyvyys.⁷

1.1 Yhteiskunnallisen ja sosiaalisen yritystoiminnan kehityspolkuja

Suomalaisen yhteiskunnallisen yritystoiminnan esikuvina ovat olleet kansainväliset esimerkit, kokemukset ja tutkimukset. Euroopan rakennerahastojen ohjelmilla ja niiden toimintalinjoilla on ollut tärkeä rooli kehityksen mahdollistajana ja ohjaajana. Suomen ensimmäisellä rakennerahastokaudella 1995-1999 kehitettiin uusosuustoimintaa⁸. Rakennerahastokaudella 2000-2006 Euroopan sosiaalirahaston ohjelmassa jatkettiin Suomalaisen yhteisötalouden mallin kehittymisen edistämistä ja sosiaalista yritystoimintaa sen osana. Rakennerahastokaudella 2007-2013 yhtenä painopisteenä olivat välityömarkkinoiden kehittäminen ja sosiaaliset yritykset nähtiin osana välityömarkkinoita⁹.

Sosiaalisen yrityksen käsitteen käyttäminen alkoi yleistyä 1990-luvun puolivälin jälkeen. 1990-luvun talouslaman aikaan syntyneitä työosuuskuntia ja työkeskusten piirissä tapahtunutta liiketoiminnan kehittämistä voidaan pitää suomalaisen sosiaalisen yritystoiminnan esiasteina. Sosiaalisen yrityksen lainsäädännön kehittämistä

5 Sosiaalisen yrityksen laissa (1351/2003) käytetään vajaakuntoisen termiä. Vajaakuntoisella tarkoitetaan työ- ja elinkeinohallinnossa henkilöä, jonka mahdollisuudet löytää sopivaa työtä, jatkaa nykyisessä työssään tai edetä urallaan ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun vamman, sairauden tai vajavuuden vuoksi. Termillä korostetaan sitä, että henkilö tarvitsee TE-toimiston ammatillisen kuntoutuksen palveluja voidakseen toteuttaa erilaisia siirtymiä työmarkkinoilla. Ks. Vammoista viis – tärkeintä on osaaminen. Opas työnantajalle vammaisen tai osatyökykyisen palkkaamiseksi. 2010, 29.

6 Yhteiskunnallisen yrityksen käsitteen (Social enterprise) avulla halutaan tehdä selväksi ero muuta yhteiskunnallista tavoitetta toteuttavan ja palvelua tuottavan yrityksen ja vajaakuntoisille sekä pitkäaikaistyöttömille työmahdollisuuksia tarjoavan sosiaalisen yrityksen välillä. Heikossa asemassa olevien työllistäminen on sosiaalisen yrityksen yhteiskunnallinen tavoite. Työhön integroivaa sosiaalista yritystä kuvaa parhaiten käsite work integration social enterprise tai social firm.

7 www.avainlippu.fi/liiton-merkit/yhteiskunnallinen-yritys-merkki

8 Karjalainen, J. 2003, 21-35.

9 www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/fi/index.jsp

ja käsitteen leviämistä edelsi suomalaisten tutkijoiden ja kehittäjien osallistuminen eurooppalaisiin yhteistyöhankkeisiin. Vuonna 1995 käynnistyi ECHO-projekti, jossa oli sosiaalisten yritysten työryhmä, 1997 aloitettiin EMES-tutkimus ja OECD:n LEED-ohjelman sosiaalisten yritysten tutkimus¹⁰. Tutkimuksissa selvittiin muun muassa sosiaalisten yritysten sosioekonomisia menestystekijöitä Suomessa. Sosiaalisten yritysten keskeisiksi haasteiksi nousivat sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden yhteensovittaminen ja toisaalta näiden tavoitteiden ristiriitaisuus¹¹.

Merkittävimmät ideat ja esimerkit suomalaisen yhteiskunnallisen ja sosiaalisen yritystoiminnan kehittymisen kannalta ovat tulleet Italian A- ja B-tyypin osuuskuntamuotoisesta yhteiskunnallisesta yritystoiminnasta¹² ja Ison-Britannian julkisen sektorin palvelujen uudistamisesta yhteiskunnallisen yritystoiminnan toimintaedellytyksiä kehittämällä¹³.

Kuten Italiassa ja Ison-Britanniassa myös Suomessa yhteiskunnalliset yritykset liittyvät keskusteluihin julkisesti tuotettujen palvelujen järjestämisestä ja työvoimapolitiikan vaikutuksista.

Italiassa yhteiskunnallisina yrityksinä toimivien laissa määriteltyjen A- ja B-tyypin osuuskuntien tavoitteena on tuottaa yhteisölle yleistä hyötyä edistämällä ihmisarvoa ja kansalaisten yhteiskunnallista osallisuutta järjestämällä sosiaali-, terveydenhuolto- ja koulutuspalveluja (A-tyyppi) sekä luomalla työpaikkoja muita heikommassa asemassa oleville henkilöille erilaisten liiketoimintojen avulla, esimerkiksi maatalouden, teollisen tuotannon, kaupan ja palvelujen aloilla (B-tyyppi).

Ison-Britanniassa yhteiskunnalliset yritykset nähdään keinoina lisätä kansalaisten osallisuutta julkisten palveluiden tuottamisessa ja kehittämisessä¹⁴. Kansalaisten osallistumisen avulla voidaan tuottaa parempia palveluita ja samalla säästää kustannuksissa. Ison-Britanniassa yhteiskunnallisten yritysten tehtäviksi määritellään yhteiskunnallisten ongelmien ratkaiseminen tai yhteiskunnallisesti merkittävän tuotteen tuottaminen tai palvelun järjestäminen. Ison-Britannian hallituksen ohjelmien mukaan yhteiskunnalliset yritykset parantavat julkisten palveluiden laatua, aikaansaavat innovaatioita¹⁵, parantavat tuottavuutta ja vaikuttavat ehkäisevästi terveyden- ja hyvinvoinnin haittoihin ja yhteiskunnallisiin ongelmiin. Yksi yhteiskunnallisten yritysten ilmentymä on vammaisia ja osatyökykyisiä¹⁶ työmarkkinoille valmentavat ja työllistävät sosiaaliset yritykset¹⁷. Yhteiskunnallisten yritysten juridista muotoa ei säädellä Ison-Britanniassa erikseen. Yleisimpiä yhteiskunnallisen yrityksen muotoja ovat osuuskunnat, rajoitetun voiton jaon yhtiöt, yhteisöedun

10 Karjalainen, J. ym. 2006, 6; Saikkonen 2004, 133.

11 Pättiniemi, P. 2006.

12 Pöyhönen, E. ym. 2010, 22-26.

13 Bland, J. 2010.

14 Aihe tunnetaan käsitteellä Co-production. Lisätietoja: www.governanceinternational.org/homepage/main-menu/our-services/engagement/co-production-tree.html

15 Innovaatiot voivat olla sekä sosiaalisia, teknologisia, tuote- ja palveluinnovaatioita.

16 Osatyökykyinen nähdään henkilönä, jolla on käytössä osa työkyvystään ja myös halu tämän kyvyn käyttämiseen. Oikeassa työtehtävässä osatyökykyinen henkilö voi hyödyntää kykynsä täysin. Verrattuna vajaakuntoisen käsitteeseen osatyökykyisyydellä korostetaan jäljellä olevaa työkykyä vajaavaisuuden sijaan. Ks. Vuorela, M. 2008, 32.

17 Englanniksi social firm ks. Pöyhönen ym. 2010, 17.; www.socialfirms.co.uk

yritykset ja yleishyödylliset yhdistykset. Näissä yritysmuodoissa korostuvat kansalaisten osallistumismahdollisuus päätöksentekoon ja palveluiden kehittämiseen.

Eurooppalaisen vertailevan tutkimuksen¹⁸ mukaan työhön integroiva sosiaalinen yritys on yksi yhteiskunnallisen yrityksen muoto, jota yhdistävät kolme tekijää: se on yksityinen ja itsenäinen markkinoilla toimiva yritys, heikossa työmarkkina-asemassa olevilla työntekijöillä on yrityksessä kansallisen työlainsäädännön mukaiset työntekijän oikeudet ja sen ydintehtävä on alentuneesti työkykyisten ja muita heikommassa asemassa olevien henkilöiden saattaminen työelämään ja sitä kautta sosiaaliseen osallisuuteen¹⁹.

Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003) perustuu Italian B-tyypin osuuskuntien ja Ison-Britannian sosiaalisten yritysten esimerkkiin. Muita sosiaalisen yrityksen malleja ovat Itävallan, Belgian ja Espanjan integraatioyritykset. Suomalaiset sosiaaliset yritykset täyttävät eurooppalaisen työhön integroivan yhteiskunnallisen yrityksen kolme piirrettä. Suomessa sosiaalisten yritysten lainsäädännöllä pyrittiin helpottamaan heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä ja parantamaan tähän kohderyhmään liittyvien työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuutta ja kolmannen sektorin työllistävyyttä. Sosiaalisesta yrityksestä haettiin vaihtoehtoa vammaisten ja vajaakuntoisten työtoiminnalle ja lain valmistelun yhteydessä mainittiin, että sosiaalisen yrityksen on tarkoitus olla viimeinen vaihe tuki-työllistämässä ennen tavalliseen työpaikkaan sijoittumista²⁰. Laman vaikutuksesta johtuen sosiaalisten yritysten kohderyhmänä Suomessa ovat myös pitkäaikaistyöttömät toisin kuin yleensä muissa Euroopan maissa, joissa sosiaaliset yritykset työllistävät vammaisia ja osatyökykyisiä. Hallituksen esityksessä sosiaalisen yrityksen laiksi arvioitiin, että lain vaikutusten vakiinnuttua sosiaalisten yritysten palveluksessa voisi olla joitakin tuhansia työntekijöitä. Arvio perustui muualta Euroopasta saatuihin kokemuksiin²¹.

Kuten yhteiskunnallinen yritystoiminta sen laajemmassa merkityksessä myös sosiaalinen yritys nähtiin ratkaisuna, joka yhdistää eri toimijakenttien ja sektoreiden parhaat puolet: yritysmaailman tehokkuuden ja johtamistavat, kansalaistoiminnan kansalaislähtöisyyden ja julkisen sektorin rahoitusjärjestelmän²². Sosiaaliin yrityksiin kohdistui myös odotuksia toiminnasta julkisen sektorin palvelujen täydentäjänä. Lain valmistelun yhteydessä arvioitiin, että väestön ikärakenteen muuttumisen myötä erityisesti hoiva-alan palvelujen tarve tulee kasvamaan ja ilmeisenä pidetään, että tulevaisuudessa palvelujen tuottajina ovat valtion ja kuntien ohella yhä useammin myös yritykset ja järjestöt.²³

Sosiaalisten yritysten lainsäädännöllä määriteltiin vajaakuntoisia ja pitkäaikais-työttömiä työllistävä sosiaalinen yritys, mutta siihen ei sisällytetty muita yhteiskunnallisia tavoitteita toteuttavia yleishyödyllisiä yrityksiä. Eduskunta liitti lakiin

18 WISE Project Report 2009, www.wiseproject.eu

19 Pöyhönen ym. 2010, 9-11.

20 Pyykkönen, M. 2008.

21 HE 132/2003.

22 Pyykkönen, M. 2008.

23 Karjalainen, J. ym. 2006, 7.

lausuman, jonka mukaan muun muassa toimeenpanoa tulee arvioida ja selvittää siten, onko lain kohderyhmän rajausta vajaakuntoisiin ja pitkäaikaistyöttömiin syytä joiltain osin tarkistaa²⁴. Lain toimivuuden ja toimeenpanon arvioinnissa vuonna 2007²⁵ todettiin, että lähes puolet rekisteröidyistä sosiaalisista yrityksistä pitäisi parempana uutta määrittelyä, joka pohjautuisi toiminnan yhteiskunnallisen tavoitteen määrittelyyn. Arvioinnissa suositettiin, että tarvetta yleishyödyllisen yrityksen määrittelyyn ja sosiaalisen yritystoiminnan järjestämistä uudelle perustalle kannattaa tarkastella lähemmin, kun nykyisen lain vaikutukset ovat vakiintuneet.

Yhteinen yritys -hankkeen kansainvälisessä selvityksessä (2010) päädyttiin myös suosittamaan yhteiskunnallisen yrityksen lainsäädännön kehittämistä Suomessa. Selvityksen mukaan yhteiskunnallisilla yrityksillä on Euroopassa vahva jalansija ja vastaavaa toiminnan kehittämistä pitäisi tukea myös Suomessa. Selvitys suositti sosiaalisten yritysten lainsäädännön laajentamista koskemaan myös muita yhteiskunnallisia yrityksiä Ison-Britannian, Italian A-tyyppin osuuskuntien ja eri maissa säädettyjen yhteiskunnallisten yritysten lainsäädäntöjen esimerkkien mukaisesti²⁶.

Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin ja lainsäädännön kehittämisen tarvetta selvitettiin tarkemmin työ- ja elinkeinoministeriön YTYRI-työryhmässä²⁷. Työryhmän mukaan yhteiskunnallisen yritystoiminnan kehittämiseksi on tarvetta. Työryhmä näki, että yhteiskunnalliset yritykset voivat toimia nykyisten lakien ja yhteisömuotojen puitteissa. Työryhmän toimeksiantoon ei kuulunut ottaa kantaa sosiaalisten yritysten lainsäädännön kehittämiseen. Työryhmän loppuraportissa todetaan, että yhteiskunnalliset yritykset voivat toimia myös työmarkkinoille integroivina organisaatioina, mutta niillä ei ole sosiaalisten yritysten 30 prosentin työllistämiskiintiötä. Yhteiskunnallisten yritysten kehittämisen kannalta työryhmä näki tärkeänä uuden liiketoimintamerkin kehittämisen²⁸. Liiketoimintamerkin perusteet kehitettiin erillisessä jatkotyöryhmässä ja uuden merkin hallinnoijaksi valittiin Suomalaisen Työn Liitto, joka julkisti merkin 13.12.2011²⁹.

Suomalainen yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamalli ja merkki perustuvat paljolti Italian A-tyyppin osuuskuntien yleishyödylliseen palvelutuotantoon ja Ison-Britannian julkisen sektorin uudistamiseen yhteiskunnallisen yritystoiminnan liiketoimintamallin avulla. Suomessa yhteiskunnallisen yritystoiminnan liiketoimintamallin kehittämisen keskeisiä motiiveja ovat julkisen palvelutuotannon uudistuminen ja järjestöjen liiketoiminnan yhtiöittäminen. Yhteiskunnalliset yritykset nähdään osana monipuolista julkisten palvelujen tuottamisverkostoa. Palvelujen uudistamisella haetaan parempaa vaikuttavuutta ja tehokkuutta tilanteessa, jossa niukenevilla resursseilla tuotetaan palveluja kasvavalle joukolle palvelujen tarvitsijoita. Samalla halutaan pitää kiinni palvelujen saatavuudesta kaikille. Yhteiskunnallisen yritystoiminnan eri ulottuvuuksia on esitetty oheisessa kuvassa.

24 EV 130/2003 vp.

25 Karjalainen, J. ym 2006, 100.

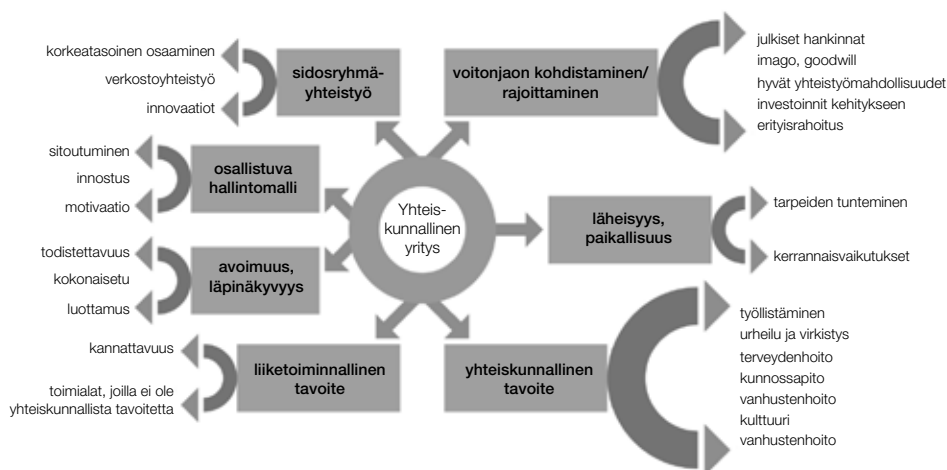
26 Ks. yhteenvedo yhteiskunnallisten yritysten lainsäädännöstä eri maissa Pöyhönen, E. ym. 2010.

27 Yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin kehittäminen työryhmä 21.6.2010–31.1.2011.

28 Laiho, U-M. ym. 2011.

29 www.avainlippu.fi/liiton-merkit/yhteiskunnallinen-yritys-merkki

Kuva 1. Yhteiskunnallisen yritystoiminnan ulottuvuuksia³⁰

Yhteiskunnallisen yritystoiminnan kehittämiseksi tukea antaa myös Euroopan komissio, joka julkaisi 25.10.2011 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden aloitteen³¹. Sen tavoitteena on luoda suotuisa toimintaympäristö sosiaalisen talouden ja innovoinnin keskiöön kuuluville yhteiskunnallisille yrityksille. Yhteiskunnalliset yritykset vastaavat erityisesti työttömyyden, köyhyyden ja syrjäytymisen ongelmiin sekä uusiin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Komissio määrittää yhteiskunnallisen yrityksen osuus- ja yhteisötalouden toimijaksi, jonka ensisijaisena tavoitteena on saada aikaan yhteiskunnallista vaikutusta eikä tuottaa voittoa omistajille tai sidosryhmille. Se toimii markkinoilla tuottamalla tavaroita ja palveluita yritteliäällä ja innovatiivisella tavalla ja käyttää voitot pääasiassa yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseen. Sen hallinto hoidetaan vastuullisella ja avoimella tavalla, erityisesti ottamalla mukaan työntekijät, asiakkaat ja sidosryhmät, joihin sen liiketoiminta vaikuttaa.

Euroopan komission yhteiskunnallisen yrittäjyyden aloitteen³² mukaan sektorin kehittämisessä keskeisiä toimenpiteitä ovat yhteiskunnallisten yritysten rahoituksen saannin turvaaminen, näkyvyyden lisääminen ja yksinkertaisemman sääntelyympäristön aikaansaaminen, kuten eurooppaosuuskuntia (SCE) koskevan lainsäädännön kehittäminen.

Komission aloite pohjautuu eurooppalaiseen yhteisötalouden ajatteluun ja sen mukaan yhteiskunnallinen yritystoiminta ymmärretään laajasti käsittämään kolmannen sektorin yhteisöjen, osuuskuntien ja muiden yhteisötalouden yritysten taloudellista toimintaa. Suomessa sosiaalinen ja yhteiskunnallinen yritystoiminta on ymmärretty liiketoimintalähtöisesti verrattuna eurooppalaiseen näkökulmaan.

30 Lijja, I. & Mankki, J. 2010.

31 KOM (2011) 682 lopullinen. Sosiaalisen yrittäjyyden aloite. Suotuisan toimintaympäristön luominen sosiaalisen talouden ja innovoinnin keskiöön kuuluville sosiaalisille yrityksille. Bryssel 25.10.2011, [Huom. Komission aloitteen suomennoksessa on käytetty suppeampaa sosiaalisen yrittäjyyden käsitettä "Social enterprise" termin käännöksenä yhteiskunnallisen yrittäjyyden sijaan. Jälkimmäinen käsite kuvaa ilmiötä laajemmin ja sen vuoksi sitä on käytetty tässä raportissa suomennoksena.]

32 KOM (2011) 682 lopullinen. Sosiaalisen yrittäjyyden aloite. Bryssel 25.10.2011.

Painopiste on nimenomaan liiketoiminnassa toiminnan yhteisöllisen luonteen sijasta. Sosiaalinen yritys on kuin mikä tahansa liikeyritys, ja yhteiskunnallisen yrityksen tavoitteena on yhteiskunnallisen hyvän tuottaminen liiketoiminnan avulla.

Eurooppalaista yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitettä on Suomessa pidetty liian epämääräisenä ja sitä on haluttu rajata. Tästä näkökulmasta muun muassa vapaaehtoistyön rooli ja yhteisöllisyyden vaatimukset ovat rajautuneet ulos suomalaisista yhteiskunnallisen yrityksen malleista. Osaltaan rajaamiseen ovat vaikuttaneet yrittäjä- ja ammattijärjestöjen edustajien epäilyt kilpailun vääristymisestä ja työehtojen huonontamisesta. Nämä näkökulmat ovat nousseet selkeästi esille niin uusosuustoiminnan, sosiaalisen yrityksen lainsäädännön kuin yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin kehittämisessä. Sosiaalisen yrityksen lainsäädännön kohdalla tämä näkyi niin, että lainsäädännössä yritysten ainoaksi varsinaiseksi yhteiskunnalliseksi tehtäväksi määriteltiin työpaikkojen tarjoaminen vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille työehtosopimusten mukaisesti.

Jatkossa on kiinnostavaa nähdä, miten yhteiskunnallisen yrityksen merkki otetaan vastaan ja ketkä sitä lähtevät hakemaan. Joidenkin arvioiden mukaan Suomessa on noin 5 000 yhteiskunnallisten yritysten tunnuspiirteet täyttävää organisaatiota³³. Yhteiskunnallisten yritysten merkki tarjoaa konkreettisen väylän yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin kehittymiselle ja tunnetuksi tekemiselle. Elinvoimaisen yhteiskunnallisten yritysten ekosysteemin kehittymistä tukee se, että toimialaa kehittävät organisaatiot ja osa yhteiskunnallisista yrityksistä on järjestäytyneet Yhteiskunnallisten yritysten Koalitioksi. Yhteiskunnallisen yritystoiminnan tutkimusta kehitetään uudessa FinSERN-tutkimusverkostossa³⁴, Suomen Yhteiskunnallisten Yrittäjien yhdistys ry (SYY) on lanseerannut yhteiskunnallisten yritysten valmennusohjelman ja lisäksi liiketoimintamallia rahoittavaa erityisrahastoa on kehitelty pitkälle Sitrassa.³⁵ Yhteiskunnallisten yritysten Living Lab -hankkeessa kehitetään yhteiskunnallisten yritysten Kasvuhuone-palvelua³⁶.

Kuva 2. Yhteiskunnallinen yritys -merkki

33 Kostilainen, H. & Pättiniemi, P. 2011.

34 www.finsern.fi

35 Suomalaisen Työn Liitto. Tiedote 13.12.2011. www.avainlippu.fi/ajankohtaista/liiton-tiedotteet/suomalaisen-tyon-liitto-nostaa-yhteiskunnallisen-yritystoiminnan

36 www.yhteiskunnallinenyritys.fi ja www.kasvuhuone.fi

Yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin ja merkin kehittäminen voivat selkiyttää sosiaalisten yritysten roolia osana yhteiskunnallista yritystoimintaa. Sosiaalisilla yrityksillä on mahdollisuus hakea yhteiskunnallisten yritysten merkkiä, mikäli ne täyttävät sille asetetut kriteerit. Yhteiskunnallisen yrityksen merkin tunnetuksi tekeminen voi lisätä kiinnostusta ja toisaalta ymmärrystä sosiaalista yritystoimintaa kohtaan. Tämän raportin toisessa luvussa kerrotaan tarkemmin sosiaalisten yritysten toiminnasta Suomessa ja kolmannessa luvussa annetaan kehittämisehdotuksia sosiaalisten yritysten lainsäädännön ja elinvoimaisen toimintaympäristön kehittämiseksi.

1.2 Laki sosiaalista yrityksistä, lain toimeenpanon arviointi ja uudistaminen

Suomessa sosiaaliset yritykset perustuvat 1.1.2004 voimaantulleeseen lakiin sosiaalisista yrityksistä (1351/2003). Hallitus antoi lakiesityksen eduskunnalle lokakuun 2003 lopussa³⁷. Lain mukaan sosiaaliset yritykset tarjoavat työmahdollisuuksia erityisesti vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille³⁸ työnhakijoille. Sosiaalinen yritys toimii avoimilla markkinoilla samalla tavalla kuin muutkin yritykset, mutta yrityksen palveluksessa olevista työntekijöistä on vähintään 30 prosenttia vajaakuntoisia tai yhteensä vähintään 30 prosenttia vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Lakiin ei sisälly rajoitteita sosiaalisen yrityksen toiminnan tarkoituksesta eikä voitonta. Sosiaalisen yrityksen nimeä voi käyttää elinkeinonharjoittaja, joka on hyväksytty hakemuksen perusteella sosiaalisten yritysten rekisteriin. Sosiaalisen yrityksen statuksen tuomaa goodwill-arvoa ja sosiaalisten yritysten perhosmerkkiä saa käyttää ainoastaan sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitty yritys.

Lain mukaan sosiaaliset yritykset ovat lähtökohtaisesti samassa asemassa muiden yritysten kanssa yksityisen ja julkisen rahoituksen suhteen. Sosiaaliin yritysliin liittyy kuitenkin joitakin erityispiirteitä. Kompensaationa työntekijöiden alenuneesta työkyvystä ja tuottavuusvajeesta sosiaaliselle yritykselle voidaan myöntää eräitä julkisia tukia erityisehdoin. Sosiaalisille yrityksille voidaan myöntää palkkatukea³⁹ ja työllisyyspoliittista avustusta⁴⁰ ja investointitukea poikkeavin ehdoin⁴¹. Sosiaalisista yrityksistä työllisyyspoliittista avustusta voivat saada vain ne, joiden

37 HE 132/2003.

38 Pitkäaikaistyöttömällä tarkoitetaan yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä ollutta tai muuten vaikeasti työllistyvää henkilöä, joka on saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai työttömyyspäivärahaa vähintään 500 päivää.

39 Työnantaja voi saada työ- ja elinkeinoistosta (TE-toimistosta) tietyin edellytyksin tukea palkkauskustannuksiin ottaessaan töihin työttömän työnhakijan. Palkkatuella järjestettävän työn tarkoituksena on parantaa työttömän työnhakijan ammattitaitoa, osaamista ja työmarkkina-asemaa sekä edistää pitkään työttömänä olleen pääsemistä avoimille työmarkkinoille. Sosiaaliselle yritykselle voidaan myöntää kerrallaan palkkatukea työttömän vajaakuntoisen palkkaamiseen 36 kuukaudeksi, pitkäaikaistyöttömän palkkaamiseksi 12 kuukaudeksi tai vaikeasti työllistyvän palkkaamiseen 24 kuukaudeksi.

40 Sosiaaliselle yritykselle voidaan yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamiskustannuksiin myöntää työllisyyspoliittista avustusta ajaksi, jonka yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen arvioidaan kestävän. Muut yritykset kuin sosiaaliset yritykset ja uusosuuskunnat eivät voi saada työllisyyspoliittista avustusta. (Ks. Hakemus työllisyyspoliittisesta avustuksesta, ohjeet TEM)

41 Rahoituksen saannin helpottamiseksi kauppa- ja teollisuusministeriö on 18.10.2006 tekemällään päätöksellä tarkistanut investointituen myöntämisperiaatteita. Sosiaalisten yritysten alhaisemman tuottavuuden johdosta niille voidaan myöntää korotettua investointitukea siten, että tuki on kehitysalueella 10 % ja kehitysalueen ulkopuolella 5 % ohjeellista tukitasoa korkeampi. (Ks. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnanmietintö 18/2006 vp).

julkilausuttuna tavoitteena on heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen. Sosiaalisen yrityksen statuksen ja mahdollisuuden sosiaalisille yrityksille kohdennettuihin tukitoimiin saa, mikäli elinkeinonharjoittaja hyväksytään työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin⁴². Palkkatukea haetaan TE-toimistosta ja työllisyyspoliittista avustusta ja investointitukea ELY-keskuksesta.

Elinkeinotoimintaa harjoittava yhteisö, yritys, säätiö, yhdistys tai muu elinkeinonharjoittaja merkitään sosiaalisten yritysten rekisteriin, mikäli se täyttää sosiaalisen yrityksen seuraavat tunnusmerkit:

- Yhteisö, yritys, säätiö, yhdistys tai muu elinkeinonharjoittaja on merkitty kaupparekisteriin,
- Yritys tuottaa liiketaloudellisin periaattein hyödykkeitä (palveluita ja tavaroita),
- Yrityksen palveluksessa olevista työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai yhteensä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä (työllistettyjen osuus),
- Yritys maksaa kaikille palveluksessaan oleville työntekijöille heidän tuotavuudestaan riippumatta kyseisellä työalalla noudatettavassa työehtosopimuksessa täysin työkykyiselle sovitun palkan. Jollei tällaista työehtosopimusta ole, elinkeinonharjoittajan tulee maksaa työstä tavanomainen ja kohtuullinen palkka.

Rekisteröintiä haetaan työ- ja elinkeinoministeriön lomakkeella⁴³. Rekisteröintihakemukseen on liitettävä muun muassa kaupparekisteriote ja todistus velkojen maksamisesta, jotka eivät saa olla kolmea kuukautta vanhempia. Lisäksi hakemukseen on liitettävä yhtiöjärjestys, yhtiösopimus, yhdistyksen säännöt tai muu vastaava asiakirja sekä luettelo työllistettyjen osuuteen luettavista henkilöistä. Hakemukseen tulee myös liittää hakijan muuta julkista tukea koskevat rahoituspäätökset.

Kuva 3. Sosiaalisen yrityksen merkki

42 Kaupparekisteriin merkitty elinkeinonharjoittaja voidaan hakemuksesta rekisteröidä sosiaalisten yritysten rekisteriin. Sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitään erikseen sosiaaliset yritykset, joissa tavoitteena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia ja tämä tavoite on lausuttu julki yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa, liiketoimintaa harjoittavan yhdistyksen säännöissä tai vastaavassa asiakirjassa. (Ks. Laki sosiaalisista yrityksistä 4 §)

43 Työ- ja elinkeinoministeriö. Sosiaalisten yritysten rekisteröinti. www.tem.fi/index.phtml?s=2564. Lomake löytyy www.yrityssuomi.fi/web/guest/asioi-verkossa, hakusana sosiaalinen yritys.

Sosiaalinen yritys poistetaan rekisteristä elinkeinoharjoittajan omasta pyynnöstä tai kun se ei enää täytä rekisteröinnin edellytyksiä. Jos työllistettyjen osuus laskee alle 30 prosenttiin, rekisteriin merkityllä yrityksellä on kuusi kuukautta aikaa täyttää edellytys uudelleen. Rekisteriin merkityn on viipymättä ilmoitettava rekisteröintiä varten tarvittavissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Kun laki sosiaalisista yrityksistä säädettiin, eduskunta liitti lain toimeenpanoon kaksi lausumaa. Ensimmäisessä lausumassa hallitusta edellytettiin huolehtimaan uuden lainsäädännön tehokkaasta tiedottamisesta, opastuksesta ja koulutuksesta. Eduskunnan toisen lausuman mukaan lain toimeenpanoa tulee arvioida ja selvittää, onko lain kohderyhmän rajausta vajaakuntoisiin ja pitkäaikaistyöttömiin syytä joiltain osin tarkistaa⁴⁴. Hallituksen edellytettiin antavan selvityksensä arvioinnin tuloksista työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle vuoden 2006 alkupuolella.

Lain toimeenpanon arvioinnin mukaan sosiaalisen yritystoiminnan haasteita olivat sosiaalisen yrittämisen heikko tunnettuus, riskialttius verrattuna muuhun tuettuun työllistämiseen, työllisyyspoliittisen projektituen soveltumattomuus ja taso, työllistämistuen kompensaatiotaso, sopivien tuettujen työntekijöiden saanti työvoimatoimiston kautta ja kohderyhmäkiintiön laskentaperiaatteet⁴⁵.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle luovutetun arvioinnin 10 suositusta sosiaalisten yritysten ja sosiaalisten yritysten lainsäädännön kehittämiseksi olivat:

- kysyntää ohjaavia toimenpiteitä otetaan nykyistä laajemmin käyttöön
- kohdistetaan yhä enemmän huomiota olemassa olevien yritysten muuttamiseen sosiaalisiksi yrityksiksi
- vahvistetaan neuvonnan ja taloudellisen yrityssuunnittelun yhteyttä
- sosiaalisten yritysten vaikutusmahdollisuus työllistettävien valintaprosessiin varmistetaan
- työvoimapolitiittisen projektituen kannustinloukku puretaan
- kehitetään sosiaaliselle yritykselle oma rahoitusinstrumentti
- sosiaalisten yritysten seurantajärjestelmää kehitetään, selkeytetään rekisteröintimenettelyn ja tukioikeuden yhteensopivuutta
- lain vaikutusten vakiinnuttua selvitetään tarve yleishyödyllisen yrityksen määrittelyyn
- selvitetään mahdollisuudet sosiaalisten yritysten ALV-helpotuksiin.

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta laati arvioinnin pohjalta ensimmäisen lausuntonsa uudistusten pohjaksi⁴⁶. Lausunnon mukaan sosiaalisen yritystoiminnan lainsäädännön kehittämisessä tärkeitä tekijöitä olivat palkkatuen korottaminen, palkkatuen ennakoitavuuden parantaminen, rahoituksen

44 Saikkonen, P. 2004, s. 131-136.

45 Karjalainen, J. ym. 2006, 88-89.

46 TyVL 15/2006 vp – MINS 10/2006 vp.

saannin helpottaminen, projektituen kehittäminen, sosiaalisten kriteereiden käyttäminen julkisissa hankinnoissa, sosiaaliselle yritykselle korvaus edelleen sijoittamisesta, sosiaalisten yritysten tunnettavuuden lisääminen ja lain kohderyhmien laajentaminen koskemaan myös mielenterveyssyistä työkyvyttömyyseläkkeellä olevia ja töihin palaavia henkilöitä. Lausunnossa todettiin, että sosiaalisten yritysten tukimuodot eivät ole vääristäneet kilpailua. Hallitus asettui kilpailun vääristymisen osalta samalle kannalle valiokunnan kanssa. Hallituksen esityksessä sosiaalisten yritysten lainsäädännön muuttamiseksi todetaan, että sosiaaliset yritykset eivät vääristä kilpailua, koska niiden määrä on vähäinen, ja ne ovat pääosin niin sanottuja mikroyrityksiä. Lisäosalla korotettu palkkatuki myönnetään korvauksena työntekijän tuottavuuden alentumisesta. Siten ehdotetuille tukien parannuksille ei arvioitu olevan yritysten väliseen kilpailuun tai yritystalouteen liittyviä vaikutuksia⁴⁷.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toisessa mietinnössä vahvistettiin, että keskeisiä sosiaalisten yritysten toimintaan liittyviä parannusehdotuksia olivat palkkatuen korotus, palkkatuen ennakoitavuuden parantaminen, rahoituksen saannin helpottaminen, projektituen kehittäminen, sosiaalisten kriteereiden käyttäminen julkisissa hankinnoissa, sosiaaliselle yritykselle annettava mahdollisuus saada korvausta työntekijän edelleen sijoittamisesta, sosiaalisten yritysten tunnettavuuden lisääminen ja lain kohderyhmien laajentaminen. Valiokunta esitti, että hallitus selvittää, voitaisiinko vajaakuntoisten kohderyhmään lukea myös yrittäjä itse, jos hän on vajaakuntoinen. Tällä helpotettaisiin yrityksen pääsyä sosiaalisten yritysten rekisteriin⁴⁸. Samalla valiokunta korosti, että kyseessä oli vasta osauudistus ja työtä sosiaalisia yrityksiä koskevan lainsäädännön kehittämiseksi tulee jatkaa. Valiokunnan mukaan kehittämistä tuli toteuttaa osana välityömarkkinoiden kehittämistä, koska sosiaaliset yritykset ovat tärkeä työväline välityömarkkinoiden luomisessa.

Hallitus antoi 13.4.2007 esityksen eduskunnalle laeiksi sosiaalisista yrityksistä annetun lain sekä julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 9 § ja 11 §:n muuttamisesta⁴⁹. Esityksen keskeisissä osissa esitettiin vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien laskemista 30 prosentin työllistettyjen osuuteen väljemmillä ehdoilla. Lisäksi sosiaaliselle yritykselle myönnettävän korotetun palkkatuen enimmäismäärää haluttiin korottaa ja korkeimman korotetun palkkatuen enimmäiskeskoa pidentää. Väljemmillä ehdoilla viitattiin siihen, että kohderyhmäkiintiön työntekijöiden ei tarvitse olla erikseen työvoimatoimiston työhön osoittama vajaakuntoinen tai pitkäaikaistyötön henkilö ja lisäksi kiintiöön sisällytettiin sosiaalihuoltolain 27 d § 3 momentin mukaisessa työllistymistä tukevassa toiminnassa olevat vammaiset henkilöt. Muita muutoksia työllistettyjen osuuteen ei esitetty.

47 HE 275/2006 vp.

48 TyVM 18/2006 vp – HE 275/2006 vp.

49 HE 275/2006 vp.

Hallitus esitti tavoitteeksi, että lakimuutosten ja muiden parannusten avulla sosiaalisten yritysten palveluksessa olisi vuonna 2008 vähintään kaksinkertainen määrä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä arvioinnin tekohetkeen verrattuna. Vuoden 2006 lopussa rekisterissä olleet sosiaaliset yritykset työllistivät rekisteröintihetkellä 377 henkilöä, joista 126 vajaakuntoisia ja 44 pitkäaikaistyöttömiä.⁵⁰ Vuosina 2007–2008 rekisteröitiin 131 uutta sosiaalista yritystä. Kasvaneeseen rekisteröintiaktiivisuuteen vaikuttivat parannukset sosiaalisten yritysten tuissa ja useat käynnissä olleet kehittämishankkeet. Lisääntynyt yritysten määrä näkyi myös työllistämistuloksissa. Vuonna 2009 sosiaaliset yritykset työllistivät yhteensä 1316 työntekijää, joista vajaakuntoisia 362, pitkäaikaistyöttömiä 385 ja sosiaalihuoltolain 27 d § 3 momentin mukaisessa työllistymistä tukevassa toiminnassa olevia vammaisia oli 18. Hallituksen asettama lain kohderyhmän työllistymistavoite ylitettiin, vaikkakin sosiaalisten yritysten työllisyysvaikutukset olivat verraten vähäisiä. Kaikkiaan sosiaalisia yrityksiä on lain voimassaoloaikana rekisteröity 256. Rekisteröintihakemuksista 41 on hylätty.

Taulukko 1. Rekisteröidyt, rekisteristä poistetut ja rekisterissä olevat sosiaaliset yritykset rekisteröintivuoden mukaan (18.10.2011 tilanne)⁵¹

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Yhteensä
Rekisteröity	12	21	43	79	52	29	12	8	256
Poistetut	0	1	1	5	4	13	70	2	96
Rekisterissä	12	32	74	148	196	212	154	160	160

Eduskunta hyväksyi hallituksen esittämän lakimuutoksen ja liitti päätökseen kaksi lausumaa, joissa eduskunta edellyttää säännöksiä tarkistettavan niin, että mielenterveyskuntoutujat, kuntoutustuella olevat henkilöt sekä työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäneet henkilöt voisivat työllistyä sosiaalisiin yrityksiin nykyistä paremmin ja että työkyvyttömyyseläkkeen lepäämäänjättämisyjärjestelmän kattavuutta parannetaan ja joustavuutta lisätään sekä mahdollisuuksia yhdistää pienet eläketulot palkkatuloihin kehitetään. Toisena lausumana eduskunta edellytti, että lainsäädäntöä tarkistetaan siten, että suomea ja ruotsia huonosti osaavat maahanmuuttajat voidaan laskea lain tarkoittaman 30 prosentin piiriin ja työllistää heidät korkeimmalla korotetulla palkkatuella sosiaalisiin yrityksiin jo ennen 500 työttömyyspäivän täyttymistä⁵². Mielenterveyskuntoutujien sisällyttämisestä sosiaalisten yritysten kohderyhmään annettiin tarkennetut suositukset työministeriön raportissa Työtä haluaville uusia mahdollisuuksia työhön⁵³, mutta näihin toimenpiteisiin ei ole lain sosiaalisista yrityksistä osalta toistaiseksi ryhdytty. Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämisen ehtoja ja tuloaroja yhtenäistettiin lailla työkyvyt-

50 Saikkonen, P. 2007.

51 Vuonna 2010 rekisteristä poistui 70 sosiaalista yritystä. Tämä selittyy ainakin osittain sillä, että työ- ja elinkeinoministeriö teki rekisteröityneille sosiaalisille yrityksille seurantakyselyn vuonna 2009. Kyselyn tuloksena havaittiin, ettei osa sosiaalisista yrityksistä enää täyttänyt rekisteröinnin edellytyksiä ja näin ollen ne poistettiin rekisteristä.

52 EV 310/2006 vp.

53 Vuorela, M. 2008.

tömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annetun lain muuttamisesta (1189/2010).

Hallituksen esityksessä (HE 275/2006 vp) lakimuutosten todettiin olevan osa laajempaa kokonaisuutta, joiden avulla sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä parannetaan. Osana tätä kokonaisuutta työllisyyspoliittinen projektituki korvattiin työllisyyspoliittisella avustuksella ja sosiaalisten yritysten osalta avustuksen enimmäismäärä korotettiin 75 prosenttiin hyväksyttävistä kustannuksista⁵⁴. Lisäksi tarkoituksena oli edelleen kehittää sosiaalisten yritysten tukirakennetta. Valtioneuvoston asetuksella tehtiin sosiaalisille yrityksille mahdolliseksi sopia työn järjestäjän kanssa korvaus välitettävässä vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä töihin sosiaalisen yrityksen ulkopuolelle⁵⁵. Uudistus loi pohjaa työpankkimallin kehittämiseksi osaksi sosiaalisten yritysten toimintaa. Palkkatuen riittävyden turvaamiseksi ja sen ennakoitavuuden parantamiseksi työllisyysmäärärahojen alueellisessa jaossa vuonna 2007 sosiaalisten yritysten määrärahat kiintiöitiin erikseen. Lisäksi rahoituksen saannin helpottamiseksi kauppa- ja teollisuusministeriö tarkisti 18.10.2006 tekemällään päätöksellä investointituen myöntämisperiaatteita. Sosiaalisten yritysten alhaisemman tuottavuuden johdosta niille voidaan myöntää korotettua investointitukea siten, että tuki on kehitysalueella 10 prosentin ja kehitysalueen ulkopuolella viiden prosentin ohjeellista tukitasoa korkeampi.

Keskeisenä muutoksena julkisesta työvoimapalvelusta annettuun lakiin kirjattiin palkkatuki 24 kuukauden ajan pitkäaikaistyöttömälle (12 kuukautta työttömänä) entisen 12 kuukauden sijaan. Sosiaaliselle yritykselle voitiin aiemminkin maksaa korkeinta korotettua palkkatukea 24 kuukaudeksi, jos palkattava henkilö oli vaikeasti työllistyvä (500 päivän työttömyysetuus) vajaakuntoinen. Palkkatukeen liittyviä säädöksiä lievennettiin 1.5.2007 alkaen siten, että korkeinta korotettua palkkatukea voitiin myöntää kaikille vaikeasti työllistyville. Lisäksi sosiaalisille yrityksille voitiin maksaa korotetun palkkatuen sijaan vaihtoehtoisesti vaikeasti työllistyvän henkilön palkkakustannuksista 50 prosenttia, kuitenkin enintään 1300 euroa kuukaudessa. Vaihtoehtoista käytetään sitä, joka on sosiaaliselle yritykselle edullisempi.

Sosiaaliselle yritykselle myönnettävästä palkkatuesta säädetään julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa (1295/2002). Hallitus antoi 22.12.2009 esityksen lain julkisesta työvoimapalvelusta muuttamiseksi⁵⁶ ja uusi laki tuli voimaan 10.5.2010. Uuden lain tarkoituksena oli muuttaa palkkatukea koskevia säännöksiä vastamaan EU-valtiontukisäännöksiä. Palkkatuki myönnetään elinkeinotoimintaa harjoittavalle työnantajalle joko yleisen ryhmäpoikkeusasetuksen⁵⁷ mukaisena tukena

54 Valtioneuvoston asetus 1420/2006.

55 Valtioneuvoston asetus 1397/2006. Asetuksella poistettiin korvauksen ottamista koskevat rajoitukset. Tämä mahdollisti, että edel-leensijoittamisesta maksettava korvaus voitiin sopia vapaasti.

56 HE 274/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

57 Ks. Ryhmäpoikkeusasetus Tiettyjen tukimuotojen toteamisesta yhteismarkkinoille soveltuviksi perustamissopimuksen 87 ja 88 artiklan mukaisesti, Komission asetus 800/2008, julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä 9.8.2002 L214/16.

tai de minimis -tukena⁵⁸. Uudistuksen myötä palkkatuen kesto pitkäaikaistyöttömän työllistämiseen sosiaalisissa yrityksissä lyheni takaisin kahdesta vuodesta vuoteen⁵⁹. Vaikeasti työllistyvän (500 päivän työttömyysetuus) palkkaamiseksi palkkatuki voidaan edelleen myöntää 24 kuukaudeksi korkeimpana korotettuna tukena. Lisäksi kaikkien elinkeinotoimintaa harjoittavien työnantajien osalta palkkatuen määrä rajattiin enintään 50 prosenttiin palkkauskustannuksista kaikkien muiden ryhmien osalta paitsi vajaakuntoisten osalta, joille palkkatuki olisi enintään 75 prosenttia palkkauskustannuksista⁶⁰.

Sosiaalisten yritysten tukia koskevilla parannuksilla ja alueellisilla kehittämissankkeilla oli positiivinen vaikutus uusien yritysten rekisteröintiin vuosina 2007–2008. Vastaavasti aiheesta käyty keskustelu, toteutetut palkkatukimuutokset ja joidenkin hankkeiden päätyminen näyttävät vaikuttaneen uusien sosiaalisten yritysten rekisteröintiin. Vuosina 2009–2011 on rekisteröity vain 49 sosiaalista yritystä ja rekisteristä on poistettu 85 yritystä, kun edellisinä vuosina rekisteröintejä tapahtui huomattavasti enemmän. Palkkatukimuutoksia alettiin valmistella vuonna 2009 ja kriittisimpien arvioiden mukaan uudistusten pelättiin heikentävän merkittävästi sosiaalisten yritysten toimintamahdollisuuksia. Arviot perustuivat osin väärinymmärrykseen de minimis - ja ryhmäpoikkeusasetusten toimeenpanosta. Käytännössä sosiaalisten yritysten hakemien palkkatukien osalta sovelletaan aina ryhmäpoikkeusasetusta ja näin ollen de minimis -säännössä esitetyt tukien kattorajat eivät tältä osin koske sosiaalisia yrityksiä. Sosiaalisten yritysten saamat edut palkkatukien suhteen ovat kaventuneet verrattuna muihin yrityksiin, mutta joiltain osin ne saavat edelleen korkeampia tukia pidemmällä tukijaksoilla. Oheiseen taulukkoon on koottu keskeiset erot palkkatukien osalta sosiaalisen yrityksen, liiketoimintaa harjoittavan yrityksen tai yhdistyksen ja yhdistyksen, joka ei harjoita liiketoimintaa, näkökulmasta.⁶¹

58 De minimis -tuella tarkoitetaan perustamissopimuksen 87 ja 88 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen annetussa komission asetuksessa (EY) N:o 1998/2006 tarkoitettua tukea. Elinkeinoimintaa harjoittavalle työnantajalle voidaan kohdistaa julkista tukea de minimis -tukena enintään 200 000 euroa kuluvan ja kahden edeltävän verovuoden aikana.

59 Pitkäaikaistyöttömällä tarkoitetaan 12 kuukautta työttömänä ollutta henkilöä. Vaikeasti työllistyvän, yli 500 päivää työttömänä olleen, palkkaamiseksi palkkatuki voidaan edelleen myöntää 24 kuukaudeksi korkeimpana korotettuna tukena.

60 Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta, 7 luku 11 pykälä (29.12.2005/1216).

61 Ks. Liite 1. Esimerkki: palkkatuki vajaakuntoisesta ja pitkäaikaistyöttömästä sosiaaliselle yritykselle.

Taulukko 2. Palkkatuki sosiaaliselle yritykselle, liiketoimintaa harjoittavalle yritykselle tai yhdistykselle ja yhdistykselle, joka ei harjoita liiketoimintaa

Tuen saaja	Sosiaalinen yritys	Liiketoimintaa harjoittava yritys tai yhdistys	Yhdistys, joka ei harjoita liiketoimintaa
Pitkäaikaistyötön Tuen kesto (12 kk työttömänä)	Tukikausi 12kk	Tukikausi 10 kk	Tukikausi 10kk
Pitkäaikaistyötön Tuen määrä	Perustuki + enintään 60 % lisäosa, tai 50 % palkkauskustannuksista (kuitenkin enintään 1300 e/kk). Ei saa ylittää 50 % palkkauskustannuksista 50 %:n enimmäisleikkuria	Perustuki + enintään 60 % lisäosa, kuitenkin enintään 50 % palkkauskustannuksista	Perustuki + enintään 60 % lisäosa. Ei sovelleta
Vaikeasti työllistyvä Tuen kesto (työmarkkinatukea tai työttömyyspäivärahaa vähintään 500 päivää)	Tukikausi 24kk, korkein korotettu tuki enintään 24 kk	Tukikausi 24kk, korkein korotettu tuki enintään 12 kk	Tukikausi 24kk, korkein korotettu tuki enintään 12 kk
Vaikeasti työllistyvä Tuen määrä	Perustuki + enintään 90 % lisäosa, kuitenkin enintään 50 % palkkauskustannuksista	Perustuki + enintään 90 % lisäosa, kuitenkin enintään 50 % palkkauskustannuksista	Perustuki + enintään 90 % lisäosa. Ei sovelleta 50 %:n enimmäisleikkuria
Vajaakuntoinen Tuen kesto (todettu vamma, sairaus, vajaakuntoisuus)	Tukikausi kerrallaan enintään 36kk + mahdollista uusia	Tukikausi kerrallaan enintään 24kk + mahdollista uusia	Tukikausi kerrallaan enintään 24kk + mahdollista uusia
Vajaakuntoinen Tuen määrä	Perustuki + 60 % lisäosa, tai 50 % palkkauskustannuksista (kuitenkin enintään 1300 e/kk). Ei saa ylittää 75 % palkkauskustannuksista	Perustuki + enintään 60 % lisäosa, kuitenkin enintään 75 % palkkauskustannuksista	Perustuki + enintään 60 % lisäosa. Ei sovelleta 75 % enimmäisleikkuria

Sosiaalisten yritysten kehittämisen kannalta erityistä merkitystä jatkossa on mahdollisilla lainsäädännön uudistuksilla, työpankkitoiminnan laajentamishankkeella ja yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin kehittymisellä. Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi sosiaalisista yrityksistä annetun lain muutostarpeet. Mahdolliset muutokset on suunniteltu toteutettavaksi syysistuntokaudella 2013 annettavalla hallituksen esityksellä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön työpankkikokeilun laajenemishankkeen⁶² tavoitteena on, että omalla liiketoiminnallaan toimeentulevat työpankkiyritykset työllistävät tai edelleen sijoittavat jopa 5000 lähinnä osatyökykyistä ja pitkäaikaistyötöntä henkilöä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että vuoden 2015 lopussa Suomessa toimii noin 30 työpankkia. Työpankkiyritys on elinkeinotoimintaa harjoittava osakeyhtiö tai osuuskunta, joka tekee liiketoimintaa ja työllistää työntekijöitä omaan tuotantoonsa, alihankintatöihin, vuokraa työtä ja työllistää

62 STM099:00/2011.

työntekijöitä suoraan asiakasyritykseen. Työpankki integroi ensisijaisesti heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä työmarkkinoille. Työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on oltava heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Työpankkina toimivan yrityksen hinnoittelu ei vääristä markkinoita ja sillä on uskottava liiketoimintasuunnitelma. Työpankkiyrityksen julkisen tuen osuus voi olla enintään 50 prosenttia koko liikevaihdosta (palkkatuet mukaan luettuna). Työpankin liikevaihdon on oltava vähintään 350 000 euroa/vuodessa tai sen on työllistettävä vähintään 15 henkilötyövuotta. Yrityksen oman tuotannon ja/tai alihankinnan olisi oltava vähintään 20 prosenttia liikevaihdosta. Työpankki voi harjoittaa myös työpoolitoimintaa.⁶³

1.3 Sosiaalisten yritysten neuvonta

Lakiin sosiaalisista yrityksistä liitetyssä ensimmäisessä lausumassa eduskunta edellytti hallitukselta lainsäädännön tehokasta tiedottamista, opastusta ja koulutusta. Näissä tehtävissä keskeinen rooli on ollut alueellisilla ja valtakunnallisilla Euroopan sosiaalirahaston rahoittamilla hankkeilla. Valtakunnallisina sosiaalisten yritysten tukirakenteina ovat toimineet työministeriön rahoittamat Vates-säätiön koordinoimat Kestävää työllisyyttä sosiaalisissa yrityksissä KETSY (11/2004-12/2007) - ja Sosiaalisten yritysten perustamisneuvonta SYPE (15.2.-31.8.07) -projektit sekä työ- ja elinkeinoministeriön rahoittama ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoima Yhteinen yritys -hanke (3/2009-12/2011).

Vatesin sosiaalisten yritysten perustamisneuvontaa toteutettiin keskimäärin 12 aluetoimijan toimesta eri puolella Suomea. Aluetoimijat olivat työhönvalmennusyksiköitä, työkeskuksia, uusyrityskeskuksia sekä ensimmäisiä sosiaalisia yrityksiä. Vatesin hankkeessa luotiin verkkosivu www.sosiaalinenyritys.fi.⁶⁴

Yhteinen yritys -hankkeen sosiaalisten yritysten neuvontapalvelu muodostui www.yhteinenyritys.fi -verkkosivustosta, koulutuksista, seminaareista ja henkilökohtaisesta neuvonnasta. Verkkosivusto otettiin käyttöön tammikuussa 2010. Sivustolle koottiin sosiaalisten yritysten käynnistämiseen, neuvontaan ja toimintaedellytysten parantamiseen liittyviä materiaaleja. Sivuston suunnittelussa ja rakentamisessa käytettiin hyödyksi myös KETSY-hankkeen www.sosiaalinenyritys.fi -sivuston aineistoja. Verkkopalvelua täydentävä sosiaalisten yritysten henkilökohtainen neuvonta aloitettiin keväällä 2010. Neuvontaan oli syyskuun 2011 loppuun mennessä osallistunut 250 asiakasta. Neuvonta toteutettiin puhelimitse, sähköpostilla sekä henkilökohtaisissa tapaamisissa. Asiakkaat ohjautuivat palveluun muun yritysneuvonnan, viranomaisten, verkkosivuston, tapahtuminen ja ”puskaradion” välityksellä. Verkkosivustolle tehtiin yhteensä lähes 25 000 vierailua ja käytettiin aikaa yli 3000 tuntia.⁶⁵

63 www.tyopankki.fi

64 Kujanpää, J. 2007.

65 Grönberg, V. (toim.) 2011.

Noin 200 asiakasta käytti Yhteinen yritys-hankkeen henkilökohtaista neuvontaa. Asiakkaita olivat sosiaalisten yritysten edustajat, sosiaalisen yrityksen perustamista suunnittelevat järjestöt, hyvinvointipalveluiden ja muiden alojen yksityisyrittäjät, yrittämisestä kiinnostuneet työttömät sekä palkansaajat, yritysten henkilöstövastaavat, sosiaalisesta yritystoiminnasta kiinnostuneet kasvuyritykset ja yritykset, jotka hakivat uusia markkinoita julkiselta sektorilta, työllistämishankkeiden työntekijät ja viranomaiset. Osa asiakkaista (n. 50) ohjattiin suoraan muihin yrityspalveluihin tai esimerkiksi yrittäjäkoulutukseen.⁶⁶

Neuvontapalvelun asiakkaiden motiiveissa ja tuen tarpeissa oli suurta vaihtelua heidän taustastaan ja motiiveistaan johtuen. Osa oli varsin pitkällä liiketoiminnan harjoittamisessa ja sosiaalisessa työllistämisessä. Joillakin asiakkailla yritysmaailman tuntemus oli vähäisempää. Osa asiakkaista oli saanut työnantajaltaan tehtäväksi joko perustaa tai selvittää sosiaalisen yrityksen toimintaedellytyksiä omassa organisaatiossaan. Asiakkaiden joukossa oli hyvinvointipalveluyrittäjiä, jotka näkivät kilpailuetua siinä, että he ovat sosiaalisen yrityksen rekisterissä (ks. Neuvontapalvelun asiakasryhmät - taulukko luku 2.2).⁶⁷

Vatesin KETSY-hankkeen (2004-2007) kokemusten mukaan sosiaalisten yritysten perustamisneuvonnassa tulee hyödyntää mahdollisimman paljon olemassa olevia rakenteita ja tukimuotoja. KETSY-hankkeen aluetoimijoiden mielestä sosiaalisten yritysten perustamisneuvonta tulisi järjestää osaksi normaalia yritysten neuvontapalvelujärjestelmää. Uusyrityskeskuksista tulisi saada alkuvaiheen liiketoiminnallinen neuvonta ja työvalmennukseen ja työllistymiseen liittyvä palvelu niihin erikoistuneilta tahoilta. Neuvojille tulisi antaa koulutusta kohderyhmän erityistarpeista ja yritysneuvonnan tukena tulisi käyttää kyseisen kohderyhmän tuntevia asiantuntijoita. Yhteinen yritys -hankkeessa tunnistettiin vastaavia tarpeita. Lisäksi hankkeessa esitettiin vertaisneuvonnan ja yrityskummien käyttöä osana sosiaalisten yritysten neuvontaa⁶⁸.

Yhteinen yritys -hankkeen yhtenä tavoitteena oli, että sosiaalisten yritysten neuvonta olisi hankkeen jälkeen osa normaalia yritysneuvontaa. Tätä varten Yhteinen yritys -hanke tuotti sosiaalisten yritysten perustamisoppaan, joka on saatavissa maaliskuusta 2012 lähtien. Suomen uusyrityskeskus ry:n laatiman oppaan tarkoituksena on antaa perustietoa sosiaalisen yrityksen perustamisesta kiinnostuneille. Uusyrityskeskus kouluttaa osan neuvojistaan vastaamaan sosiaalisten yritysten perustamisneuvonnasta. Hankkeessa kehitetty www.yhteinenyritys.fi - verkkosivusto jää työ- ja elinkeinoministeriön haltuun ja se toimii yhtenä sosiaalisen yritystoiminnan perustietolähteenä. Yhteinen yritys -hankkeen henkilökohtainen neuvontapalvelu ja verkkosivuston päivittäminen hankkeen osalta päättyi 31.12.2011.

66 Grönberg, V. (toim.) 2011.

67 Grönberg, V. (toim.) 2011.

68 Grönberg, V. (toim.) 2011.

2 Sosiaalisten yritysten perustamista ja menestymistä tukevia tekijöitä

Yhteinen yritys -hankkeen tehtävänä oli tuottaa tietoa sosiaalisten yritysten perustamiseen ja toimintaedellytyksiin liittyvistä seikoista sekä antaa kehittämisehdotuksia. Tässä luvussa kuvataan niitä tekijöitä, jotka ovat keskeisiä sosiaalisten yritysten perustamisen ja niiden menestymisen kannalta. Tässä luvussa esitetyt tiedot perustuvat hankkeessa aiemmin tuotettuihin raportteihin ja kesällä 2011 tehtyihin sosiaalisten yritysten johtajien haastatteluihin⁶⁹ ja elokuussa 2011 sosiaalisille yrityksille ja muille organisaatioille lähetettyihin verkkokyselyihin⁷⁰. Sosiaalisten yritysten taloudellisen tilan selvittämiseksi tehtiin luokittelu Suomen Asiakastieto Oy:n Voitto+ -tietokannassa haastateltujen sosiaalisten yritysten taloudellisesta asemasta⁷¹.

Sosiaalisten yritysten haastattelut toteutettiin avoimina teemahaastatteluina 22 sosiaalisessa yrityksessä. Haastateltavina olivat sosiaalisten yritysten johtavassa asemassa olevat henkilöt (toimitusjohtaja tai toiminnan johtaja). Haastatellut sosiaaliset yritykset valittiin sosiaalisten yritysten rekisteristä. Valintaan vaikuttivat lain kohderyhmän työllistämismäärä, toimiminen sosiaalisten yritysten laissa tarkoittamalla tavalla ja maantieteellinen sijainti tutkimusteknisistä syistä (Lappi ja Kainuu jäivät haastatteluiden ulkopuolelle). Haastatteluiden teemoina olivat sosiaalisen yrityksen toimintaympäristö, sosiaalisen yrityksen toiminnasta mahdollisesti seuraavat hyödyt, sosiaalisen yrityksen kilpailutilanne, sosiaalisen yrityksen menestymisen mahdollistavat tekijät, sosiaalisen yrityksen eri tukien käyttö ja eri sidosryhmien suhtautuminen sosiaalisiin tavoitteisiin.

Sosiaalisille yrityksille ja muille organisaatioille lähetetyn verkkokyselyn tavoitteena oli selvittää sosiaalista yritystoimintaa tukevia ja haittaavia tekijöitä sekä kartoittaa muiden organisaatioiden kiinnostusta sosiaalista yritystoimintaa kohtaan. Ensimmäisenä kohderyhmänä olivat rekisteröidyt sosiaaliset yritykset (154). Kyselyyn vastasi 37 sosiaalista yritystä. Kyselyn tavoitteena oli saada tietoa sosiaalisen yritystoiminnan lainsäädännön, neuvonnan ja tuen kehittämiseksi. Toinen kohderyhmä muodostettiin harkinnanvaraisesti, valitsemalla 9000 pientä (1-50 henkilöä) ja 1000 keskisuurta (50-250 henkilöä työllistävää) yritystä, 104 sosiaali- ja terveysalan järjestöä sekä 140 kunnallista elinkeino-yhtiötä. Tähän kyselyyn vastasi yhteensä 268 organisaatiota (osa-kehyhtiöitä 155, muita yhtiöitä 86, yhdistyksiä ja säätiöitä 23, muu 4). Kyselyllä pyrittiin selvittämään yritysten, kuntien ja järjestöjen kiinnostusta sosiaalisen yrityksen perustamista ja toimintaa kohtaan.

69 Ks. Liite 2. Sosiaalisten yritysten haastattelut.

70 Ks. Liitteet 3-5. Yhteenvetotaulukot verkkokyselyistä.

71 Luokittelun on tehnyt Yhteinen yritys-hankkeen pyynnöstä Aalto yliopiston Kauppakorkeakoulun pienyrityskeskuksen vanhempi tutkija Pertti Kiuru.

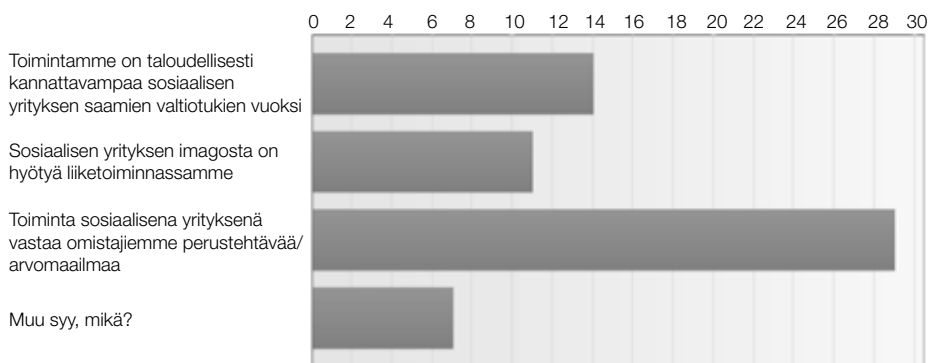
Rekisteröidyistä sosiaalisista yrityksistä tavoitettiin kyselyn avulla 24 prosenttia. Kyselyn vastausaktiivisuus oli kohtalainen. Vastausprosenttiin vaikuttavia tekijöitä olivat toimivan sähköpostiosoitteen puuttuminen, yritystoiminnan lakkaaminen ja runsas vastaavantuypisten kyselyiden määrä. Sosiaaliset yritykset ovat kehittämiss-hankkeiden, tutkimusten ja opinnäytetöiden kiinnostuksen kohteina.

Yrityksille ja muille organisaatioille suunnatun kyselyn vastaajajoukko valittiin satunnaisotannalla Suomen asiakastieto Oy:n rekisteristä. Kriteereinä olivat yritysten koko, maantieteellinen kattavuus ja potentiaaliset sosiaalisten yritysten toimialat. Joukosta poistettiin raskasteollisuuden yrityksiä ja muita pääomaintensiivisiä toimialoja. Valitulla menetelmällä saatiin esiin yritysten aito näkemys sosiaalisista yrityksistä. Vastausaktiivisuus (2,6 prosenttia) oli odotusten mukainen ja tyypillinen sähköiselle kyselylle, joka on osoitettu kohderyhmälle, jolla ei ole ennakkotietoa tai kytkentää kyselyn aiheeseen. Vastausaktiivisuuden määrä kertoo välillisesti sosiaalisten yritysten ja siihen liittyvän säätelyn tunnettavuudesta. Osa vastaajista oli aloittanut kyselyyn vastaamisen ja jättänyt sen kesken. Kyselyllä haluttiin selvittää useita sosiaaliin yrityksiin liittyviä asioita ja sen vuoksi kyselystä tuli raskas vastata.

2.1 Sosiaalisen yrityksen perustamisen lähtökohdat

Sosiaalisille yrityksille suunnatussa kyselyssä selvitettiin, mitkä ovat olleet keskeisiä sosiaalisiksi yritykseksi rekisteröitymiseen vaikuttavia tekijöitä. Keskeisimpiä tekijöitä olivat vastaajien mukaan omistajien perustehtävää ja arvomaailmaa tukeva ja siihen sopiva toiminta, sosiaalisena yrityksenä saatavat valtiontuet ja sosiaalisen yrityksen imagohyöty liiketoiminnasta. Lisäksi rekisteröitymiseen vaikuttivat kiinnostus kokeilla vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistämistä sosiaalisena yrityksenä ja yhdistyksen liiketoiminnan yhtiöittäminen. Lain kohderyhmään kuuluvien työllistämiskynnys oli madaltunut tai poistunut sosiaalisiksi yritykseksi rekisteröitymisen jälkeen.

Kuva 4. Sosiaalisiksi yritykseksi rekisteröitymiseen vaikuttavat tekijät (n=37)

Rekisteröidyille sosiaalisille yrityksille ja muille organisaatioille esitettiin luettelo sosiaalisten yritysten rekisteröitymiseen liittyvistä kannustavista, hankaloittavista ja estävistä tekijöistä ja pyydettiin arvioita niiden vaikutuksesta⁷². Hakeutumiseen sosiaalisiksi yritykseksi vaikuttavat kannustavasti sopiva liikeidea, sopivien tuettujen työntekijöiden saanti ja riittävä liiketoimintaosaaminen. Sosiaalisten yritysten vastauksissa kannustavina tekijöinä nähtiin myös palkkatuen määrä ja kesto. Muita organisaatioita kannustavat menestyneet esimerkkiyritykset ja TE-toimistojen neuvontapalvelut.

Sosiaalisiksi yritykseksi hakeutumista hankaloittavina ja estävinä tekijöinä ovat työvoimakustannusten nousu rekisteröityessä sosiaalisiksi yritykseksi sekä riskialttius suhteessa tuottoon. Sosiaalisten yritysten vastauksissa hankaloittavina ja estävinä tekijöinä nähtiin myös vaadittavat vakuudet, palkkatuki- ja muiden säännösten muutosten ennakointi ja TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä. Muiden organisaatioiden osalta sosiaalisiksi yritykseksi hakeutumista hankaloittaa ja estää kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet⁷³, kysynnän muutosten ennakointi ja työajan minimiedellytys 75/50 prosenttia⁷⁴.

Taulukko 3. Mitkä seuraavat tekijät mielestänne vaikuttavat sosiaalisiksi yritykseksi hakeutumiseen? (n=37)

Sosiaaliset yritykset			
Vaikuttavat kannustavasti		Hankaloittaa tai estää	
Palkkatuen euromäärä	28	21	Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä
Sopivan liikeidean olemassaolo	28	19	Riskialttius suhteessa tuottoon
Palkkatuen kesto	27	17	Vaadittavat vakuudet
Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti	27	14	Palkkatuki- ja muiden säännösten muutosten ennakointi
Riittävä liiketoimintaosaaminen	23	13	TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä

Taulukko 4. Mitkä seuraavat tekijät mielestänne vaikuttavat sosiaalisiksi yritykseksi hakeutumiseen? (n=268)

Muut kuin rekisteröidyt sosiaaliset yritykset			
Vaikuttavat kannustavasti		Hankaloittaa tai estää	
Sopivan liikeidean olemassaolo	137	142	Riskialttius suhteessa tuottoon
Menestyneet esimerkkiyritykset	121	118	Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä
Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti	93	96	Kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet*
TE-toimistojen neuvontapalvelut	91	87	Kysynnän muutosten ennakointi
Riittävä liiketoimintaosaaminen	91	87	Työajan minimiedellytys 75/50 prosenttia

72 Ks. liitteet 4 ja 5. "Mitkä seuraavat tekijät mielestänne vaikuttavat sosiaalisiksi yritykseksi hakeutumiseen?"

73 30 % kohderyhmäkiintiön säilyttäminen yrityksen kasvaessa.

74 Laskettaessa työllistettyjen osuutta otetaan huomioon työntekijät, joiden säännöllinen työaika on yli 75 prosenttia alan enimmäistyöajasta. Vajaakuntoisista työllistettyjen osuuteen luetaan kuitenkin työntekijät, joiden säännöllinen työaika on vähintään 50 prosenttia alan enimmäistyöajasta. (Laki 1351/2003, 5 §)

Sosiaalisten yritysten haastatteluihin sosiaalisten yritysten menestymisen mahdollisuuksia edistäviksi tekijöiksi nousivat paikalliseen elinkeinorakenteeseen sopiva ja työllisyyttä edistävä toimintamalli. Sosiaaliset yritykset täydentävät paikallista elinkeinorakennetta toimimalla yhteistyössä alueen yritysten kanssa ja luovat jatkokoluja muiden työllisyyttä edistävien toimijoiden kanssa. Menestyneet sosiaaliset yritykset ovat onnistuneet vastaamaan toimintamallillaan aitoon tarpeeseen. Menestyvillä sosiaalisilla yrityksillä on pitkäkestoisia sopimuksia yhden tai useamman asiakkaan kanssa. Niillä on omistajan vahva tuki ja tahtotila sosiaalisten tavoitteiden edistämiseksi kannattavalla liiketoiminnalla. Vakavaraisten ja selkeän työllistämistehtävän omaavien omistajien kautta menestyneillä sosiaalisilla yrityksillä on myös riittävää taloudellista riskinottoa. Menestymistä tukee myös uusiutumiskykyisyys, joka ilmenee esimerkiksi kykyä etsiä aktiivisesti uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja tarttua niihin.

Tekijät, jotka haastatteluiden mukaan hidastavat tai estävät sosiaalisten yritysten toimintaa, ovat työllistämiseen kohdistuvien tukien yhdenmukaisuus ja ennakoitavuus, sosiaaliseen yritykseen sopiva liiketoimintaosaaminen, työvalmennuksen⁷⁵ järjestämiseen saatavan tuen puuttuminen ja riittävä pääoman saannin turvaaminen.

2.2 Kiinnostus sosiaalisen yrityksen perustamista kohtaan

Yhteinen yritys -hanke selvitti elokuussa 2011 lähetetyllä verkkokyselyllä sosiaalisen yritystoiminnan potentiaalia. Tässä analyysissä hyödynnetään myös keväällä 2010 toteutettua sosiaalisten yritysten markkinapotentiaalikartoitusta sekä hankkeen neuvontapalvelun kautta saatua tietoa sosiaalisen yrityksen potentiaalisista perustajista.

Yhteinen yritys -hankkeen verkkokysely elokuussa 2011 kartoitti potentiaalisten yritysten ja järjestöjen kiinnostusta sosiaalisen yrityksen perustamista kohtaan. Tämä joukko erosi aiemman kartoituksen kohderyhmästä siinä, ettei heillä pääsääntöisesti ollut aiempaa kosketuspintaa sosiaaliseen yritystoimintaan. Verkkokyselyyn vastanneista 268 organisaatioista 95 (35 prosenttia) ilmoitti, että heidän organisaationsa tai sen osa voisi toimia sosiaalisena yrityksenä tarjoten työmahdollisuuksia vajaakuntoisille tai pitkäaikaistyöttömille. Syynä sille, että nämä organisaatiot eivät ole hakeutuneet sosiaalisten yritysten rekisteriin, mainittiin tiedon puute sosiaalisen yrityksen toimintamallista ja lainsäädännöstä sekä se, että toimintamallista ei katsottu olevan riittävää hyötyä suhteessa nykyiseen toimintaan yrityksenä tai yhdistyksenä. Sosiaalisten yritysten perustamiseen vaikuttivat rahoituksen puute ja koettu epävarmuus sosiaalisten yritysten lain tulevaisuudesta.

75 Työvalmentajalla tarkoitamme sosiaalisissa yrityksissä toimivaa valmentajaa tai ohjaajaa, joka tukee lain kohderyhmään kuuluvien työntekijöiden työkykyä, työssä kehittymistä ja pitkäaikaistyöttömien jatkotyöllistymistä. Valmentajan tai ohjaajan tehtävään voi kuulua myös vastuu sosiaalisen yrityksen hyödykkeiden tuotannosta.

Vastaajista 173 ilmoitti, että he eivät voi toimia sosiaalisena yrityksenä. Syitä sille, että organisaatiot eivät voi tai halua toimia sosiaalisena yrityksenä ovat sopivien työtehtävien puute, työtehtävien vaatima erityisosaaminen sekä henkinen ja fyysinen vaativuus. Suuri osa vastanneista oli itsensä työllistäviä mikroyrityksiä, joilla ei ole mahdollisuutta tai tarvetta palkata työntekijöitä. Hieman suuremmissa yrityksissä nykyiset resurssit eivät riitä ja mahdollista sosiaalisen yrityksen lain kohderyhmäkiintiön mukaista henkilöstön palkkaamista nykyisen henkilöstön lisäksi. Yrityksen resursseja ei haluta suunnata kohderyhmän työllistämiseen aiheutuvaan lisääntyvään ohjaukseen ja työllistämiseen aiheutuviin hallinnollisiin kuluihin. Myös työllistämistehtävään liittyvän monipuolisen osaamisen ja tiedon puuttuminen nähdään esteeksi. Osa vastaajista näki työllistämistehtävän osaksi yrityksen yhteiskuntavastuuta mutta ei varsinaiseksi tehtäväkseen. Nämä yritykset tukevat ja tekevät yhteistyötä sosiaalisten yritysten tai muiden toimijoiden kanssa, jotka kykenevät ja osaa- vat kohderyhmän työllistymiseen liittyvät tehtävät.

Yrityksiltä, yhdistyksiltä ja kunnallisilta elinkeinoyhtiöiltä kysyttiin, olivatko he palkanneet vajaakuntoisia, pitkäaikaistyöttömiä, vaikeasti työllistyviä tai muita työttömiä. Kaikkiaan 62 (23 prosenttia) kyselyyn vastanneesta muista kuin rekisterissä olevista sosiaalisista yrityksistä oli palkannut vuosina 2010–2011 vajaakuntoisia, pitkäaikaistyöttömiä, vaikeasti työllistyviä tai muita työttömiä. Pääsääntöisesti tehtäviä oli tarjolla 1-2 henkilölle / organisaatio. Viidellä organisaatiolla oli mahdollisuuksia tarjota kolmelle tai useammalle kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä työtä.

Keväällä 2010 toteutettuun markkinapotentiaalikartoitukseen vastasi 849 kuntien, järjestöjen ja yritysten edustajaa. Kysely lähetettiin tahoille, joilla oli jo entuudestaan tietoa sosiaalisten yritysten toiminnasta. Kyselyyn vastanneista reilu viidesosa (22 prosenttia) oli kiinnostunut perustamaan sosiaalisen yrityksen nykyisen lain puitteissa. Vastaajille esitettiin valmiita muutosehdotuksia sosiaalisten yritysten lainsäädäntöön ja pyydettiin ottamaan kantaa niiden vaikuttavuuteen. Yhteensä 44 prosenttia vastaajista on erittäin tai melko kiinnostuneita perustamaan sosiaalisen yrityksen, mikäli palkkatuettujen työntekijöiden ohjaukseen olisi saatavissa pysyvä tuki. Yhteensä 36 prosenttia vastaajista on erittäin tai melko kiinnostuneita perustamaan sosiaalisen yrityksen, jos sosiaalisilla yrityksillä olisi oikeus tehdä kuntouttavaa työtoimintaa. Enemmistö vastaajista, joilla oli mielipide ja tietoa sosiaalisten yritysten laista ja mallista, piti sitä melko huonosti tai erittäin huonosti toimivana (39,9 prosenttia). Erittäin tai melko hyvin toimivana lakia ja mallia piti 16,2 prosenttia.

Sosiaalisten yritysten perustamisen potentiaalista saatiin kokemustietoa Yhteinen yritys - hankkeen sosiaalisten yritysten perustamisneuvonnasta. Neuvontaan hakeutuvat sosiaalisen yrityksen perustamista suunnittelevat järjestöt, hyvinvointipalveluiden ja muiden alojen yksityisyrittäjät. Kiinnostuneita sosiaalisen yrityksen perustamisesta ovat olleet yrittämisestä kiinnostuneet työttömät sekä palkansaajat. Sosiaalisen yrityksen perustamista ja palkkaukseen liittyviä kysymyksiä ovat selvittäneet yritysten henkilöstövastaavat, kasvuyritykset ja yritykset, jotka hakivat uusia markkinoita julkiselta sektorilta sekä työllistämishankkeiden työntekijät ja viranomaiset.

Neuvontapalvelun asiakkaista osa oli varsin pitkällä liiketoiminnan harjoittamisessa ja sosiaalisessa työllistämisessä. Joillakin asiakkailla yritysmaailman tuntemus oli vähäisempää. Osa asiakkaista oli saanut työnantajaltaan tehtäväksi joko perustaa sosiaalisen yrityksen tai selvittää sosiaalisen yrityksen toimintaedellytyksiä omassa organisaatiossaan. Asiakkaiden joukossa oli hyvinvointipalveluyrittäjiä, joita motivoi sosiaalisen yrityksen statuksen mukanaan tuoma mahdollinen kilpailuetu. Henkilökohtaisen neuvontapalvelun avulla osa palveluun hakeutuvista asiakkaista innostui sosiaalisesta yrittäjyydestä ja joillekin realistinen tieto sosiaalisen yrityksen tuomien hyötyjen määrästä oli yrittämismotiivia heikentävä seikka. Näillä asiakkailla oli usein virheellinen käsitys sosiaalisten yritysten saamista taloudellisista eduista ja tukimuodoista. Nämä asiakkaat ollettivat sosiaalisten yritysten saavan merkittävästi parempia taloudellisia tukia muihin yrityksiin verrattuna.

Taulukko 5. Yhteinen yritys –hankkeen neuvontapalvelun asiakasryhmät⁷⁶

Neuvontapalvelun asiakasryhmät	Motiivit	Erytisvahvuudet	Tuen tarve
Sosiaalisen yrityksen vastuuhenkilö, esimies tai perustaja	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen yrityksen taloudelliset tuet • yritysrahoitus • lainsäädäntö • valmennus • rekrytointi • sosiaalisen yrityksen mallin kehittyminen 	<ul style="list-style-type: none"> • olemassa oleva liiketoiminta • vahva sosiaalinen missio • kärsivällinen pää-oma • kokemus työllistämisestä 	<ul style="list-style-type: none"> • kokemustenvaihto sosiaalisten yritysten kanssa • mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin • apu sosiaalisen yrityksen statuksen hyödyntämiseen kaupallisesti (julkiset hankinnat)
Järjestön edustaja	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen yrityksen perustaminen • järjestön palveluliiketoiminnan kehittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • tarpeeseen perustuva voittoa tavoittelematon palvelutoiminta • usein apuna jonkinlainen vapaaehtoistyö • taustalla vahva substanssiosaaminen omalla alalla ja pitkä kokemus 	<ul style="list-style-type: none"> • perehdytys liike-elämän toimintatapoihin • tuotteistaminen ja markkinointi • kokemustenvaihto toimivien sosiaalisten yritysten kanssa
PK-yrittäjä hyvinvointipalvelut	<ul style="list-style-type: none"> • rekrytointi • valmennus • etua tarjouskilpailuissa 	<ul style="list-style-type: none"> • toimiva yritys • vahva ammatitaito palveluliiketoiminnassa • toimitusvarmuus, teho ja taloudellisuus kunnossa 	<ul style="list-style-type: none"> • yhteistyö ja verkottuminen
PK-yrittäjä muu toimiala	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen yrityksen toimintamallin edellytykset, kriteerit • toimintamallista saatava taloudellinen hyöty • muut edut rekrytoinnissa ja henkilöstön valmennuksessa 	<ul style="list-style-type: none"> • yrittäjällä vahva substanssiosaaminen • vahva liiketoimintaosaaminen • yrityksen aineelliset resurssit mahdollistavat uusien työpaikkojen syntymisen 	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisen vastuun kantaminen ei tuo lyhyellä aikavälillä taloudellisia säästöjä • tämä edellyttää asian hyväksymistä ja omistajan sitoutumista

76 Grönberg, V. (toim.) 2011, 14–15 mukaillen.

Neuvontapalvelun asiakasryhmät	Motiivit	Erytisvahvuudet	Tuen tarve
Yrittämisestä kiinnostunut työtön työnhakija	<ul style="list-style-type: none"> halu luoda työpaikka itselle yrittämällä 	<ul style="list-style-type: none"> haetaan ratkaisua työttömyyteen yrittäjyydestä kohderyhmä pääsee halutessaan nopeasti alkuun omaa tiettyä yrittäjyyttä edistävää "vimmamotiivia." 	<ul style="list-style-type: none"> ei omaa rahoitusta eikä halua tai kykyä riskinottoon usein puuttuu myös hyvä liike-idea ja tarvittavaa substanssiosaamista tarvitaan yrittäjyyskoulutusta, liikeideoita ja rahoitusratkaisuja
Yrittämisestä kiinnostunut palkansaaja	<ul style="list-style-type: none"> halu kokeilla yrittäjyyttä vaihtoehtona palkkatyölle 	<ul style="list-style-type: none"> liikeidea yleensä löytyy henkilö on motivoitunut tekemään työtä omassa yrityksessään 	<ul style="list-style-type: none"> yritystoiminnan alussa tulotaso saattaa laskea alle palkansaajan tulotason kynnyskysymyksenä taloudelliset tuet ja yrityksen rahoitus ei riskinottoa lainarahalla tarvitaan yrittäjyyskoulutusta kokemustenvaihtoa toimivien yrittäjien kanssa
Yrityksen henkilöstövastaava	<ul style="list-style-type: none"> rekrytointi taloudelliset hyödyt valmennus 	<ul style="list-style-type: none"> sosiaalinen yritys on tunnistettu yhtenä varteenotettavana henkilöstöratkaisuna 	<ul style="list-style-type: none"> kaihdetaan tuella palkkaamiseen liittyvää byrokratiaa
Palkkatuella palkattu henkilö	<ul style="list-style-type: none"> henkilöllä on määräaikainen työsuhde ja sen aikana on syntynyt liikeidea häntä askarruttavat palkka- ym. tuet, mikäli yritys ei tuota riittävästi ja kaatuu 	<ul style="list-style-type: none"> valveutunut aktiivinen kansalainen, joka on päättänyt etsiä parempaa tulevaisuutta yrittäjänä 	<ul style="list-style-type: none"> ei koe voivansa vaikeuttaa omiin asioihinsa riittävästi ja pelkää viranomaisia taustalla ongelmia, jotka estävät yritystoimintaan tarvittavan rahoituksen saamisen
Kasvuyritys	<ul style="list-style-type: none"> yritys tarvitsee lisäkapasiteettia, jonka se on päättänyt toteuttaa tuetun työvoiman avulla haluaa yritykselleen työllistämisen tuomaa "goodwillia" 	<ul style="list-style-type: none"> yritys haluaa erottua markkinoilla eettisillä ja yhteiskuntavastuullisilla ratkaisuillaan 	<ul style="list-style-type: none"> ei tunne työllistämisen tukimuotoja eikä halua byrokratiaa tarvitaan rekrytointissa ja valmennuksessa avustava kumppani
Tutkija, toimittaja	<ul style="list-style-type: none"> sosiaalisen yritystoiminnan kokemukset, motiivit, kasvu ja sen suunta 	<ul style="list-style-type: none"> ei ole potentiaalinen yrittäjä tukee yrityksiä tutkimustiedolla 	<ul style="list-style-type: none"> tiedon tuottaminen ja välittäminen
Projektikoordinaattori toisessa hankkeessa	<ul style="list-style-type: none"> sosiaalisten yritysten yhteystiedot, tiedotus, kokemusten vaihto 	<ul style="list-style-type: none"> mukana rakentamassa tukiverkostoa 	<ul style="list-style-type: none"> projektin tulosten juurruttaminen on suuri haaste

Eri aineistojen perusteella voidaan todeta, että valmiimpia perustamaan sosiaalisia yrityksiä ovat järjestöt, säätiöt ja kunnat. Lisäksi yhtenä sosiaalisten yritysten perustajajoukkona esiintyvät erilaisten toimijoiden muodostavat yhteenliittymät. Vähiten sosiaalisten yritysten perustamisesta ovat kiinnostuneet tavanomaiset yritykset.

Järjestöillä ja säätiöillä on motiivina työllistää omia asiakkaitaan sosiaalisen yritystoiminnan avulla. Kunnilla on yhä suurempi intressi vaikeasti työllistyvien

työllistymisestä, koska työttömyyden aikainen työmarkkinatuen rahoitusvastuu on jaettu kunnan ja valtion kesken. Sosiaalisen yrityksen perustaminen on kunnan näkökulmasta yksi keino järjestää työtä taloudellisesti kestäväällä ja vaikuttavammalla tavalla. Järjestöjen, säätiöiden, kuntien ja mahdollisesti myös seurakuntien perustamat menestyvät sosiaaliset yritykset voivat lisätä vastaavien toimijoiden kiinnostusta sosiaalisen yrityksen perustamista kohtaan.

Tavanomaiset yritykset eivät ole halukkaita sosiaalisen yrityksen perustamiseen, koska niiden toiminnan lähtökohdat ovat yleensä muualla. Joillakin yrittäjillä voi olla henkilökohtainen suhde vammaisuuteen esimerkiksi lähisukulaisen kautta ja tämä voi toimia motiivina sosiaalisen yrityksen perustamiseen. Osa yrityksistä näkee työllistämisen osana heidän yhteiskuntavastuutaan ja keino tämän vastuun toteuttamiseen voi olla yhteistyö sosiaalisen yrityksen, työpankkina toimivan sosiaalisen yrityksen tai vastaavan toimijan kanssa.

2.3 Sosiaalisten yritysten toimialat ja työpaikat

Sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta toimialalla on vähemmän merkitystä kuin sopivilla työtehtävillä. Yleisimpiä sosiaalisten yritysten toimialoja ovat pienteollisuus, kiinteistönhoito, kotipalvelut, vähittäiskauppa (kioskit, myymälät), työllistämispalvelut, sosiaali- ja terveyspalvelut, matkailu- ja ravintola-ala sekä ympäristönhoito ja kierrätys.

Taulukko 6. Sosiaalisten yritysten toimialat (Sosiaalisten yritysten rekisteri 2.8.2011)

Teollisuus: Metallit, puu, kivi, keramiikka, tekstiili	30
Kiinteistönhoito, kotipalvelut, siivous, pesulatoiminta	22
Vähittäiskauppa	17
Työllistämispalvelut, työvoiman vuokraus, työvalmennus, koulutus	13
Sosiaali- ja terveyspalvelut	12
Matkailu, ravintolat, kahvilat	12
Ympäristönhoito, materiaalien kierrätys, kirpputorit	11
Rakentaminen ja korjaus	8
Atk-ala, konsultointi	8
Liikunta, kuntosalit	6
Maatalous, eläinten hoito / kasvatusta	5
Muut palvelut, moniala, yleistoimiala	14
Yhteensä	158

Rekisteröintihetkellä sosiaalisissa yrityksissä työskenteli 197 vajaakuntoista ja 118 pitkäaikaistyötöntä (tilanne vuoden 2009 lopussa). Työ- ja elinkeinoministeriön seurantakyselyn tilastojen mukaan rekisteröitymisen jälkeen osa yrityksistä oli

kasvanut ja työpaikkojen määrät sosiaalisissa yrityksissä olivat lisääntyneet.⁷⁷ Vuoden 2009 lopulla sosiaaliset yritykset työllistivät 1316 henkilöä, joista 362 vajaakuntoisia, 385 pitkäaikaistyöttöä ja 18 sosiaalihuoltolain 27 d § 3 momentin mukaisessa työllistymistä tukevassa toiminnassa olevaa vammaista. Pitkäaikaistyöttömien määrä oli kasvanut kaikista voimakkaimmin. Tähän oli oletettavasti vaikuttanut vuonna 2007 noussut pitkäaikaistyöttömän palkkaukseen saatava tukimäärä ja pidentynyt tuen kesto. Pitkäaikaistyöttömän tukien kesto ja määrä aleni vuoden 2010 palkkatukiudistusten yhteydessä, joten pitkäaikaistyöttömien määrä sosiaalisissa yrityksissä tulee alenemaan. Yksi Yhteinen yritys -hankkeen kyselyyn vastanneista rekisteröidyistä sosiaalista yrityksistä ilmoitti lopettavan yritystoiminnan, koska pitkäaikaistyöttömien palkkauksen ehdot olivat huonontuneet rekisteröitymisen jälkeen.

Taulukko 7. Sosiaalisten yritysten työpaikat rekisteröintihetkellä ja vuonna 2009

	Rekisteröintihetkellä	Seurantatilanne 2009	Muutos
Vajaakuntoiset	197	362	+165
Pitkäaikaistyöttömät	118	385	+267
Shl 27 d § 3	0	18	+18
Kohderyhmä yhteensä	315	765	+450
* sosiaalihuoltolain 27 d § 3 momentin mukainen työllistymistä tukeva toiminta vammaisille			

Rekisteröintihetkellä 21 tai enemmän työllistäviä sosiaalisia yrityksiä on ollut 4. Rekisteröitymishetken jälkeen yrityksiä, jotka työllistävät yli 21 oli 16 vuoden 2009 työ- ja elinkeinoministeriön seurantakyselyn mukaan. Näistä 2 työllisti yli 100 henkilöä, yli 40 henkilöä työllisti 4 sosiaalista yritystä. Sosiaalisia yrityksiä, jotka rekisteröintihetkellä työllistivät 11-20 henkilöä, oli kaksi. Vastaavasti seurantakyselyn mukaan näitä yrityksiä oli 19. Sosiaalisia yrityksiä, jotka työllistivät rekisteröintihetkellä 6-10 henkilöä, oli 17 kappaletta ja määrä on pysynyt seurannan mukaan samana. Viisi henkilöä tai vähemmän työllistäneitä yrityksiä oli rekisteröintihetkellä 137 ja seurannan mukaan 100 sosiaalista yritystä.

Suomessa on alle 10 henkilöä työllistäviä mikroyrityksiä yhteensä 245 099, mikä vastaa 93,4 prosenttia kaikista yrityksistä. Kaikista sosiaalisista yrityksistä mikroyrityksiä oli vuoden 2009 selvityksen mukaan 77 prosenttia. Saman selvityksen mukaan sosiaalisista yrityksiä pienyrityksiä oli 21 prosenttia ja keskisuuria yrityksiä 2 prosenttia. Vastaavasti Suomessa pienyrityksiä on kaikista yrityksistä 5,5 prosenttia ja keskisuuria 0,9 prosenttia.

Hankkeessa tehdyn aiemman selvityksen mukaan sosiaalisten yritysten työllistämistehtävän kannalta oleellisia seikkoja ovat yrityksen riittävä koko, tarjolla olevat erilaiset työtehtävät, työajat ja vaatimustasoja sekä vaihtoehtoiset urapolut ja

77 Ks. Liite 6. Taulukko Työ- ja elinkeinoministeriö rekisteröityneille sosiaalisille yrityksille tehty kysely vuonna 2009.

etenemismahdollisuudet. Tämän taatakseen yrityksellä on oltava oikeaa liiketoimintaa ja oikeita motivoivia työtehtäviä sekä vakiintunut toiminta. Myös riittävä ohjausresursseilla on tärkeä rooli.⁷⁸

Aiemmin tehdyt havainnot nousivat esille sosiaalisten yritysten haastatteluissa. Haastatteluissa nousi esille sopivien työtehtävien merkitys työllistymisen onnistumiselle. Haastatteluissa korostuivat sosiaalisten yritysten työtehtävien luonne aitoina, oikeina työtehtävinä. Tätä seikkaa pidettiin keskeisimpänä työtehtävien mielekkään ja motivoivan organisoinnin näkökulmasta. Sosiaaliset yritykset ovat luonteeltaan erilaisia muihin tuettuihin sosiaalisen työllistämisen muotoihin verrattuna. Tämä johtuu siitä, että sosiaalisissa yrityksissä työtehtävät ovat aitoja. Työyhteisön rooli korostui haastatteluissa. Työyhteisön kaikkien jäsenten on ymmärrettävä sosiaalisen yrityksen erityispiirteet ja sitouduttava niihin. Keskeistä on työvalmennuksen ja ohjauksen järjestäminen työntekoa tukevaksi. Työvalmennuksen tärkeys nousi esille myös hankkeen aiemmissa selvityksissä.⁷⁹

Työtehtävinä sosiaalisille yrityksille soveltunevat parhaiten tuotannolliseen toimintaan liittyvät toimialat, joissa työtehtävien ja ohjauksen järjestäminen on mahdollista kustannustehokkaasti. Sosiaalisen yrityksen toimintamallin soveltuminen esimerkiksi pitkäkestoista luottamukseen rakentuvaa henkilökohtaista kohtaamista edellyttäviin hoivatehtäviin ja muihin yksilöllisiin palveluihin ovat haasteellisia. Haasteet liittyvät ohjauksen ja työvalmennuksen kustannustehokkaaseen järjestämiseen siten, että siitä ei aiheutuisi merkittävää kilpailuetuun liittyvää haittaa. Toisaalta erilaisia hoivaan liittyviä avustavia tehtäviä voidaan järjestää onnistuneesti myös sosiaalisissa yrityksissä. Tämä edellyttää työtehtävien suunnittelua, oikeaa mitoitusta ja resursointia sekä riittävää perehdytystä ja ohjausta⁸⁰. Korkeaa ammatti- ja erityisosaamista vaativat tehtävät soveltuvat hyvin organisoituina ja uutta teknologiaa hyödyntämällä eritavoin vajaakuntoisille, esimerkkinä tästä ovat näkövammaisten tuottamat litterointipalvelut.

Muille organisaatioille kuin sosiaalisille yrityksille suunnatun verkkokyselyn tulokset tukevat haastatteluiden johtopäätöksiä. Yritykset voisivat tarjota vajaakuntoiselle tai pitkäaikaistyöttömälle myyntityötä, erilaisia toimistotehtäviä, siivous-, keittiö-, kiinteistö- ja hoitotyötä, pakkaus- ja kokoamistyötä, remontti ja teollisuuden avustavia työtehtäviä. Joissain tapauksissa tarjolla voisi olla myös erityistä osaamista ja asiantuntijuutta vaativia tehtäviä, kun vamma ei haittaa kyseisen tehtävän suorittamista.

Aiemman selvityksen mukaan tavanomaiset yritykset tarvitsevat työvoimaa, joka tuottaa yritykselle taloudellista tulosta. Useimmiten yritysten omat voimavarat ja resurssit on suunniteltu perusliiketoimintaa silmälläpitäen. Työntekijöiden ylimääräisestä valmentamista ja ohjauksesta aiheutuu kustannuksia, jotka vaikuttavat

78 Lijja, I. & Mankki, J. 2010.

79 Innolink Researchin (2010) toteuttamaan markkinapotentiaalikartoitukseen vastanneista 93 prosenttia pitää erittäin tai melko tärkeänä, että sosiaalisten yritysten palkkatuetoille työntekijöille järjestetään erikseen ohjausta ja valmennusta. 89 prosenttia vastanneista pitää erittäin tai melko tärkeänä, että on saatavilla pysyvä tuki ohjaajan/työvalmentajan palkkaukseen.

80 Ks. Kattainen, E. & Kinnunen, H. (toim.) 2012.

liiketoiminnan tulokseen ja yrityksen kilpailukykyyn. Tavanomaiset yritykset palkkaavat halukkaista ja kyvykkäistä työntekijöistä parhaat, joihin heillä on varaa.⁸¹

2.4 Sosiaalisten yritysten kannattavuus

Aiemman hankkeessa tehdyn selvityksen mukaan menestyneillä sosiaalisilla yrityksillä on aitoa ja asiakaslähtöistä liiketoimintaa. Työllistämiseen tarvitaan oikeaa työtä, jota saadaan todellisilta asiakkailta. Pelkällä halulla työllistää ilman hyvää liikeideaa ei ole kantavuutta. Sosiaalisella yrityksellä on oltava riittävä pääomahuolto ja vakiintunut markkinatilanne. Suurimmat sosiaaliset yritykset ovat julkisten toimijoiden tai muiden riittävän kokoisten yhteisöjen omistamia, joilla on myös selkeä tehtävä ja tahto heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseksi.⁸²

Sosiaalisten yritysten taloudellisen tilan selvittämiseksi tehtiin luokittelut Suomen Asiakastieto Oy:n Voitto+ -tietokannassa 22 sosiaalisen yrityksen taloudellisesta asemasta⁸³. Liiketaloudellisiin tunnuslukuihin perustuvat talousluokat ovat erinomainen, hyvä, tyydyttävä, välttävä ja heikko. Talousluokka muodostuu liiketoiminnan kannattavuutta kuvaavista liikevoittoprosentista ja sijoitetun pääoman tuottoa kuvaavasta tunnusluvusta, yrityksen omavaraisuutta kuvaavasta tunnusluvusta sekä yrityksen maksuvalmiutta kuvaavasta tunnusluvusta.

Sosiaalisista yrityksistä 13 sijoittui taloudelliselta asemaltaan erinomaiseen (2), hyvään (5) tai tyydyttävään (6) talousluokkaan. Välttävään (3) ja heikkoon (5) talousluokkaan sijoittui kahdeksan sosiaalisista yrityksistä.

Erinomaiseen, hyvään ja tyydyttävään talousluokkaan sijoittuneet sosiaaliset yritykset ovat omistukseltaan kuntien (5), yhdistysten (6) ja yritysten tai yrittäjien (2) omistamia.

Välttävään ja heikkoon talousluokkiin sijoittuneet sosiaaliset yritykset ovat omistukseltaan yhdistyksiä (2), säätiöitä (2), kuntayhtymä (1), osuuskunta (2) ja yrittäjien (1).

Taloudellinen menestyminen vaikuttaa myös työllistämistehtävässä onnistumisessa. Suurimpien työllistäjien talousluokka on pääsääntöisesti erinomainen, hyvä tai tyydyttävä.

Muiden tulojen kuin palkkatuen osuus liikevaihdosta on korkeampi sosiaalisissa yrityksissä, joiden talousluokka on erinomainen, hyvä tai välttävä. Palkkatuen avulla sosiaaliset yritykset pystyvät työllistämään enemmän kohderyhmään kuuluvia henkilöitä.

81 Merenmies, J. ym. 2011.

82 Lilja, I. & Mankki, J. 2010.

83 Analyysiin valittiin kaikki 22 tutkimuksen haastattelussa mukana ollutta sosiaalista yritystä. Yhdeltä yhdistykseltä toimivalta sosiaaliselta yritykseltä ei taloudellista asemaa kuvaavia vertailukelpoisia tietoja ollut saatavilla.

Taulukko 8. Eräiden sosiaalisten yritysten taloudellinen tilanne vuoden 2010 tilinpäätöksen mukaan.⁸⁴

Sosiaalinen yritys (omistajat alaviitteessä)	Talousluokka	Kannattavuus	Vakavaraisuus	Maksuvalmius
	<i>Erinomainen</i>	<i>Hyvä</i>	<i>Hyvä</i>	<i>Hyvä</i>
	<i>Hyvä</i>	<i>Tyydyttävä</i>	<i>Tyydyttävä</i>	<i>Tyydyttävä</i>
	<i>Tyydyttävä</i>	<i>Heikko</i>	<i>Heikko</i>	<i>Heikko</i>
	<i>Välttävä</i>			
	<i>Heikko</i>			
Posivire Oy ¹	Erinomainen	Hyvä	Hyvä	Hyvä
Woodfox Oy ²	Erinomainen	Hyvä	Hyvä	Hyvä
Kannonkosken Oiva Oy ³	Hyvä	Tyydyttävä	Tyydyttävä	Tyydyttävä
Mikemet Oy ⁴	Hyvä	Tyydyttävä	Tyydyttävä	Tyydyttävä
Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy ⁵	Hyvä	Tyydyttävä	Hyvä	Hyvä
Sova Oy ⁶	Hyvä	Tyydyttävä	Tyydyttävä	Tyydyttävä
Warkop Oy ⁷	Hyvä	Tyydyttävä	Hyvä	Hyvä
A-Pesu Oy ⁸	Tyydyttävä	Tyydyttävä	Hyvä	Tyydyttävä
Annanpura Oy ⁹	Tyydyttävä	Heikko	Hyvä	Tyydyttävä
Kotoisa-Kodit Oy ¹⁰	Tyydyttävä	Tyydyttävä	Hyvä	-
Kovak Oy ¹¹	Tyydyttävä	Hyvä	Heikko	Tyydyttävä
Lubor Oy ¹²	Tyydyttävä	Hyvä	Heikko	Heikko
Manpower Inclusive Oy ¹³	Tyydyttävä	Tyydyttävä	Heikko	Tyydyttävä
Bovallius-Palvelut Oy ¹⁴	Välttävä	Tyydyttävä	Heikko	Tyydyttävä
Kuntoutuskeskus Mental Oy ¹⁵	Välttävä	Tyydyttävä	Heikko	Tyydyttävä
Neo-Act Oy ¹⁶	Välttävä	Hyvä	Heikko	Tyydyttävä
Diakoniset Kiinteistöpalvelut Oy ¹⁷	Heikko	Heikko	Heikko	Heikko
Koti ja Kuusi Osuuskunta ¹⁸	Heikko	Heikko	Heikko	Heikko
Meidän Yxpila Osuuskunta ¹⁹	Heikko	Tyydyttävä	Heikko	Heikko
Oy Noark Ab ²⁰	Heikko	Heikko	Heikko	Heikko
Tyke Oy ²¹	Heikko	Heikko	Heikko	Tyydyttävä
Ekokaarina ry ²²	-	-	-	-

1) Omistajat: Helsingin kaupunki, Helsingin Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS) ja Kiinteistö Oy Kaapelitalo.

2) Omistus: Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry

3) Kannonkosken kunta ja Nuorisokeskus Piispala

4) Hengitysliitto ry

5) Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupungit, Helsingin seudun ympäristöpalvelut kuntayhtymä, Helsingin luonnonsuojeluyhdistys ry, Suomen luonno suojeluliiton Uudenmaanpiiri ry, HYY-yhtiöt, Luonto-liitto ry, Korsio-Koivukylän Linkki ry, Suomen 4H-liitto, Marttalitto ry, Pääkaupunkiseudun partiolaiset ry, Ympäristö- ja Kulttuurijärjestöjen yhdistys ry, Ruohonjuuri Oy, lisäksi henkilöosakkaita

6) Jyväskylän Hoivapalveluyhdistys ry

7) Hengitysliitto ry ja Värkäuden kaupunki

8) Alavuden kaupunki

9) Näkövammaisten keskusliitto ry

10) Yhdessä Selviytymisen Tuki ry

11) Hengitysliitto ry

12) Yrittäjät

13) Kansainvälinen yritys

14) Bovallius-säätiö

15) Yrittäjät

16) Työ & Toiminta ry

17) Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö

18) Liipolan Lähiöseura ry, Manna ry, Liipolan Asumispalvelut osuuskunta

19) Yksipihlajan asukkaiden ja alueen yhteisöjen

20) Samaria ry

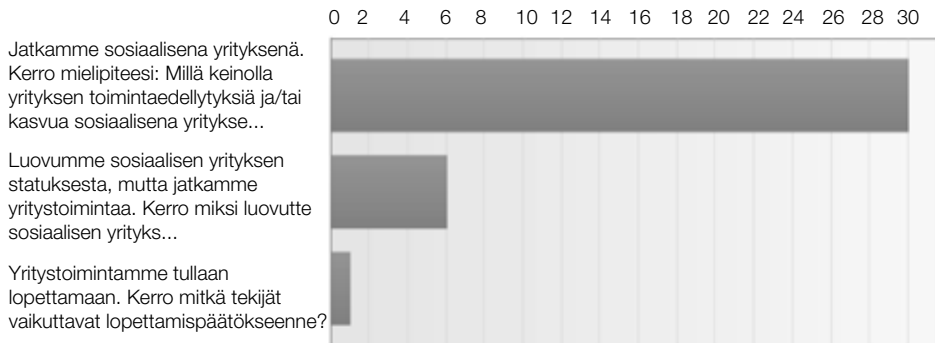
21) Satakunnan sairaanhoitopiiri

22) Kaarinan työttömät ry

84 Talousluokka kuvaa yrityksen taloudellista asemaa. Liiketaloudellisiin tunnuslukuihin perustuvat talousluokat ovat: erinomainen, hyvä, tyydyttävä, välttävä ja heikko. Luokittelun on tehnyt Aalto yliopiston Kauppakorkeakoulun pienyrityskeskukseen vanhempi tutkija Pertti Kiuru Suomen Asiakastieto Oy:n Voitto+ tietokannassa. Kannattavuus on muodostettu kahdesta tunnusluvusta 1. Liikevoitto %: kuvaa kannattavuutta ja kertoo yrityksen liiketoiminnan tuloksen ennen rahoituseriä. Tunnusluku käytetään mittaamaan yrityksen liiketoiminnan menestystä. Tunnusluku on laskettu kaavalla: liiketoiminnan tulos/liikevaihto*100. Liikevoitto % -luokat ovat: hyvä (yli 10 %), tyydyttävä (0-9,9 %) ja heikko (alle 0 % = negatiivinen). 2. Sijoitetun pääoman tuotto %: mittaa suhteellista kannattavuutta eli tuottoa, joka on saatu yritykseen sijoitetulle, korkoa tai muuta tuottoa vaativalle pääomalle. Tunnusluku on laskettu kaavalla: (tulos ennen satunnaisia erä+vieraan pääoman kulut)/(tuoreimman taseen loppusumma-korrottomat velat) + (edellisen taseen loppusumma- korrottomat velat)/2*100. Sijoitetun pääoman tuotto % -luokat ovat: hyvä (yli 15 %), tyydyttävä (0-15 %) ja heikko (alle 0 % = negatiivinen). Omavaraisuusaste % on vakavaraisuuden tunnusluku, joka mittaa yrityksen vakavaraisuutta vertaamalla taseen omia pääomia taseen loppusummaan eli kertoo paljonko yrityksellä on omaa pääomaa suhteessa kokonaispääomaan. Omavaraisuusaste % -luokat ovat: hyvä (yli 40 %), tyydyttävä (20-40 %) ja heikko (alle 20 %). Current Ratio on maksuvalmiuden tunnusluku, joka mittaa yrityksen mahdollisuutta selviytyä lyhytaikaisista veloista rahoitusomaisuudella ja vaihto-omaisuudella. Tunnusluku on laskettu seuraavalla kaavalla: (rahoitusomaisuus+vaihto-omaisuus)/lyhytaikaiset velat. Current Ratio -luokat ovat: hyvä (yli 2), tyydyttävä (1-2) ja heikko (alle 1).

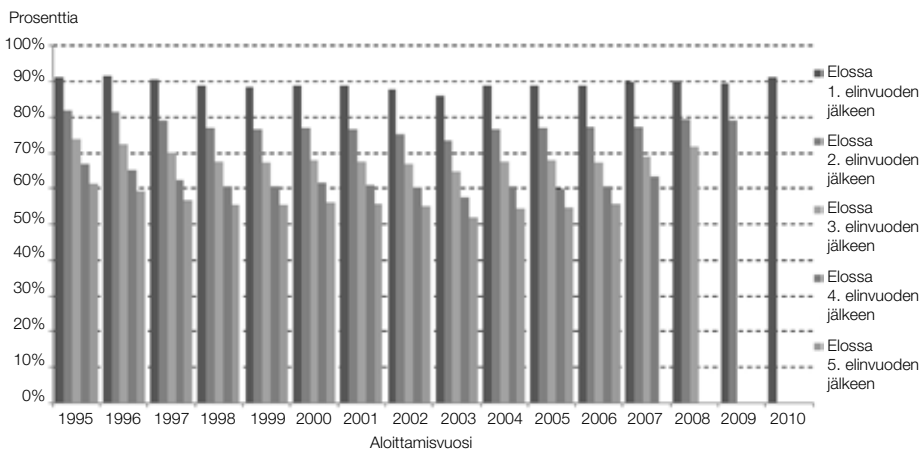
Sosiaalisille yrityksille suunnatussa verkkokyselyssä selvitettiin rekisterissä olevien sosiaalisten yritysten tulevaisuudennäkymiä. Kyselyyn vastasi 37 sosiaalista yritystä. Kyselyyn vastanneista sosiaalisista yrityksistä 4/5 aikoo jatkaa toimintaansa sosiaalisena yrityksenä seuraavien kolmen vuoden aikana. Viisi yritystä luopuu sosiaalisen yrityksen statuksesta mutta jatkaa yritystoimintaansa. Yksi sosiaalinen yritys lopettaa toimintansa kannattamattomana.

Kuva 5. Millaisena näette yrityksenne tulevaisuuden lähimmän kolmen vuoden aikana? (n=37)

Sosiaaliset yritykset ovat myös menestyneet suhteellisen hyvin verrattuna muihin yrityksiin. Sosiaalisten yritysten eloonjäämisaste viiden vuoden jälkeen on muita yrityksiä korkeampi. Suuntaa antavasti voidaan tilannetta verrata kaikkien yritysten eloonjäämisasteeseen, joka on kuvattu oheisessa kuvassa.

Kuva 6. Yritysten eloonjäämisasteet aloittamisvuoden mukaan⁸⁵

85 Tilastokeskus: Aloittaneet ja lopettaneet yritykset vuonna 2010.

Kaikkien yritysten eloonjäämisaste 2000-luvulla oli ensimmäisen viiden vuoden jälkeen alle 60 prosenttia eli alle 2/3. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä YTJ:n ja Työministeriön rekistereitä tarkastelemalla selviää suuntaa antavasti, että sosiaalisten yritysten eloonjäämisaste on lähes 80 prosenttia eli 4/5.⁸⁶

Työ- ja elinkeinoministeriön tekemän kyselyn⁸⁷ mukaan kaikista rekisteröidyistä sosiaalisista yrityksistä mikroyrityksiä oli vuonna 2009 yhteensä 77 prosenttia. Vastaavasti kaikista Suomen yrityksistä mikroyrityksiä on 93,4 prosenttia. Saman kyselyn mukaan sosiaalisista yrityksistä pienyrityksiä oli 21 prosenttia ja keski-suuria yrityksiä 2 prosenttia. Sosiaalista yrityksistä 23 prosenttia työllistää enemmän kuin 11 henkilöä. Osa yrityksistä on kasvussa. Tyypillistä suuremmille ja menestyville sosiaalisille yrityksille on se, että omistajat ovat motivoituneita ja sitoutuneita sosiaalisena yrityksenä toimimiseen ja lisäksi niillä on tarvittavia resursseja toiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen. Sosiaaliset yritykset ovat usein olleet keino kehittää kolmannen sektorin liiketoimintaosaamista, kannattavuutta ja työllistämisen vaikuttavuutta.

2.5 Sosiaalista yritystoimintaa edistävät tekijät

Sosiaalisten yritysten haastatteluiden ja muiden aineistojen mukaan sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä voidaan parantaa lisäämällä kysyntää, keskittämällä toimenpiteitä kasvaviin yrityksiin, lisäämällä työvalmennusta ja terävöittämällä sosiaalisten yritysten lainsäädäntöä. Kuntaomisteisissa sosiaalisissa yrityksissä nousi esille sosiaalisten yritysten yhteiskunnallisen tehtävän vaikutusten seurantaan, mittaamiseen ja arviointiin liittyvien tekijöiden systemaattinen kehittämisen tarve⁸⁸. Aiemman Yhteinen yritys -hankkeen selvityksen mukaan sosiaalisten yritysten menestymiseen vaikuttavat paikalliset olosuhteet, erityisesti elinkeinoelämän ja julkisyhteisöjen tuki sekä työllistettyjen ohjauksesta vastaavientekijöiden henkilökohtaiset ominaisuudet, verkostot ja ammatillinen tausta.⁸⁹

Sosiaalisten yritysten palveluiden tai tuotteiden kysyntää voidaan tukea käyttämällä sosiaalisia näkökulmia julkisissa hankinnoissa ja edistämällä systemaattisesti yritysten yhteiskuntavastuuohjelmien yhteistyötä sosiaalisten yritysten kanssa. Julkisten hankkijoiden ostovolyymit ovat niin suuria, että ne pystyvät vaikuttamaan merkittävästi tarjonnan kehittymiseen. Ympäristökriteerit ovat jo julkisten hankintojen arkipäivää. Sosiaalisia näkökulmia otetaan harvemmin huomioon ja niiden käyttäminen on oikeudellisesti vielä epäselvää. Viranomaiset ovat merkittävä kuluttajaryhmä sekä EU-tasolla että Suomessa. Julkiset hankinnat ovat EU-tasolla n. 1500

86 Saikkonen, P. 2007 ja Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän tiedot.

87 Liite 6.

88 Aalto yliopisto Kauppakorkeakoulun Pienyrityskeskus on selvittänyt ja kehittänyt menetelmiä sosiaalisten yritysten yhteiskunnallisten vaikutusten mittaamiseksi Posivire Oy:ssä (esitys: www.finsern.fi/site/index.php/konferenssit/finsern-1/paevaihoehjelma/) Syfo oy on kehittänyt Sofie-palvelun, jonka tavoitteena on tehdä yhteiskunnalliset vaikutukset näkyväksi. Lisätietoa www.sofienet.fi.

89 Merenmies, J. ym. 2011.

miljardia vuosittain eli lähes 16 prosenttia EU:n bruttokansantuotteesta. Suomessa vastaava kulutus on 22 miljardia vuodessa eli n. 15 prosenttia BKT:stä.⁹⁰

Sosiaalisten näkökulmien käytöllä julkisissa hankinnoissa voidaan luoda työllistymismahdollisuuksia muun muassa nuorille, osatyökykyisille, pitkäaikaistyöttömille, vammaisille ja ikääntyneille työntekijöille. Sosiaaliset näkökulmat julkisissa hankinnoissa voivat tukea pieniä ja keskisuuria yrityksiä esimerkiksi alihankkijoina, vähemmistöryhmien omistamia yrityksiä tai yritysten yhteiskuntavastuun huomiointia. Laki julkisista hankinnoista (348/2007) mahdollistaa myös kilpailutuksen kohdistamisen työkeskuksille ja vastaaville yksiköille. Käytännössä sosiaalisia näkökulmia julkisissa hankinnoissa voidaan hyödyntää kaikissa hankintaprosessin vaiheissa: hankinnan kohteen määrittelyssä, toimittajan soveltuvuuden arvioinnissa, tarjousten vertailuissa tai hankintasopimuksessa.⁹¹

Sosiaalisten yritysten toimiminen työpankkina on osoittautunut hyväksi toimintamalliksi valmentaa ja edelleen sijoittaa heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä avoimille työmarkkinoille malliin kuuluvan yritysyhteistyön avulla. Kokeilussa työllistetyt työntekijät ovat olleet pääasiassa vajaakuntoisia, vaikeasti työllistyviä ja pitkäaikaistyöttömiä henkilöitä. Työpankkiyritysten omaan tuotantoon tai toiselle työnantajalle työllistettyjen määrä on jatkuvasti lisääntynyt. Kokeilussa olleet neljä työpankkiyritystä ovat työllistäneet 252 henkilöä (vuonna 2011), joista 45 prosenttia on osatyökykyisiä, 40 prosenttia pitkäaikaistyöttömiä ja muita heikossa asemassa olevia ja 15 prosenttia työnjohtoon ja hallintoon kuuluvia henkilöitä. Vuonna 2010 työpankkiyritykset työllistivät 182 henkilöä. Työpankkiyrityksille maksettiin vuonna 2011 kokeiluluontoisesti bonusta, mikäli ne onnistuivat siirtämään osatyökykyisiä tai pitkäaikaistyöttömiä työntekijöitä toisen työnantajan palvelukseen.⁹²

Sosiaaliset yritykset voivat kasvaa myös franchising – liiketoimintamallin avulla. Euroopassa toimii monen eri alan Social Franchising -mallilla toimivia yrityksiä, kuten polkupyörien korjausta, huoltoa, myyntiä ja vuokrausta harjoittava ketjuyritys, esteetöntä kiertäystä harjoittava hotelliketju sekä uusiutuvaan energiaan keskittyvä liikeketju.

Sosiaalisten yritysten lainsäädännön ja sen toimeenpanon terävöittämisellä on hankkeen selvitysten mukaan sosiaalisten yritysten toimintaa tukeva vaikutus. Lain sisällön osalta keskeisenä uudistuksena pidetään sosiaalisen yrityksen tarkoituksen määrittämistä niin, että se tarjoaa työntekomahdollisuuksia, työvalmennusta ja koulutusta erityisesti vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille. Osana tätä uudistusta työvalmennuksen saatavuutta ja resursseja tulisi lisätä. Lisäksi osatyökykyiset tulisi huomioida laajemmin työllistettyjen osuuteen sosiaalisissa yrityksissä. Työkyvyttömyyseläkkeen ohella alle 50 prosentin työaika (vähintään 35 prosenttia) tekevät voitaisiin lukea mukaan työllistettyjen osuuteen.

Sosiaalisen yritystoiminnan kannalta tärkeitä tekijöitä selvitettiin elokuussa 2011 toteutetussa verkkokyselyssä. Rekisteröidyille sosiaalisille yrityksille ja muille

90 Luostarinen, S. ym. 2011, 62.

91 Luostarinen, S. ym. 2011, 11.

92 Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote Työpankkikokeilun laajentaminen valtakunnalliseksi 29.11.2011.

organisaatiolle esitettiin verkkokyselyssä useita väittämiä⁹³ sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta oleellisista seikoista. Lähes kaikkia esitettyjä seikkoja pidettiin erittäin tai melko tärkeinä sosiaalisten yritysten toiminnan kannalta.

Tärkeimpiä tekijöitä sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta ovat palkkatuen kesto ja määrä, sopiva liikeidea, riittävä liiketoimintaosaaminen ja sopivien tuettujen työntekijöiden saanti.

Muut kuin rekisteröidyt sosiaaliset yritykset pitivät tärkeimpinä tekijöinä sosiaalisten yritysten toiminnan kannalta sopivien tuettujen työntekijöiden saantia, sopivan liikeidean olemassaoloa ja riittävää liiketoimintaosaamista.

Vähemmän merkitystä sosiaalisten yritysten toiminnalle koettiin olevan sosiaalisen yrityksen imagosta, vertaistuesta, rekisteröintimenettelystä, muiden tukien menetyksestä ja mahdollisesta voiton jaon rajoituksesta.

Taulukko 9. Miten tärkeänä pidätte seuraavia seikkoja sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta?

Arviointiasteikko: 4 erittäin tärkeää, 3 melko tärkeää, 2 vähäinen merkitys, 1 ei lainkaan merkitystä			
Sosiaaliset yritykset		Muut organisaatiot	
Palkkatuen kesto	3,89	3,55	Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti
Sopivan liikeidean olemassaolo	3,83	3,52	Sopivan liikeidean olemassaolo
Palkkatuen euromäärä	3,83	3,50	Riittävä liiketoimintaosaaminen
Riittävä liiketoimintaosaaminen	3,81	3,45	Palkkatuen kesto
Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti	3,78	3,41	Palkkatuen euromäärä

Sosiaalisten yritysten avovastausten mukaan sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä ja liiketoiminnan ja työpaikkojen kasvua tuetaan parantamalla sosiaalisissa yrityksissä tapahtuvaa rekrytointia, luomalla edellytyksiä yhteen sovittaa joustavammin työkyvyttömyyseläkettä, työllisyystukia ja palkkatuloja, tukemalla sosiaalisissa yrityksissä tapahtuvaa työvalmennusta ja ohjausta, käyttämällä sosiaalisia näkökulmia julkisissa hankinnoissa sekä panostamalla sosiaalisten yritysten elinvoimaisen toimintaympäristön kehittämiseen.

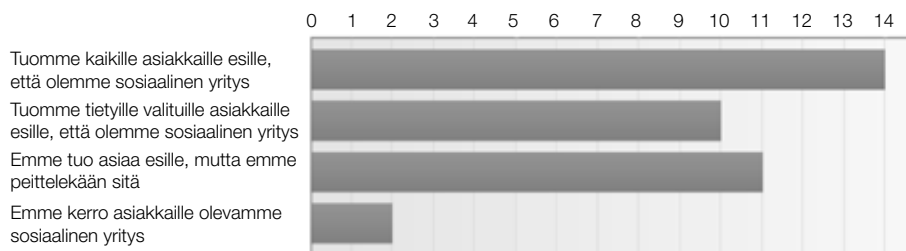
2.6 Sosiaalisten yritysten imagohyöty

Sosiaalisille yrityksille suunnatussa verkkokyselyssä selvitettiin, missä määrin asiakkaille tuodaan esille sosiaalisen yrityksen statusta. 2/3 sosiaalisista yrityksistä tuo esille asiakkailleen sen seikan, että on sosiaalinen yritys ja 1/3 sosiaalisista yrityksistä ei tuo aktiivisesti tai ei lainkaan esille asiakkailleen olevansa sosiaalinen yritys. Vastausten lisäperusteista nousevat kolme perusteemaa: julkisen sektorin arvostus, yhteiskuntavastuun kantaminen ja imagohaitta.

93 Ks. liite 3. "Miten tärkeänä pidätte seuraavia seikkoja sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta?"

Sosiaalisen yrityksen imagosta koetaan olevan etua silloin, kun sosiaalisen yrityksen asiakkaana on julkinen sektori. Kun asiakkaina ovat yksityinen sektori ja kuluttajat, sosiaalisen yrityksen imagosta koetaan olevan sekä etua että haittaa. Eduksi koetaan, että sosiaalisen yrityksen yritys ja kuluttaja-asiakkaat saavat konkreettisen tavan kantaa yhteiskuntavastuuta hankkimalla tuotteita ja/ tai palveluja sosiaaliselta yritykseltä. Sosiaalisen yrityksen imagon haittoiksi koetaan negatiivinen käsitys työn laadusta ja hintaa alentava vaikutus. Lisäksi sosiaalisen yrityksen imagon koetaan leimaavan negatiivisesti yrityksen työntekijöitä.

Kuva 7. Missä määrin asiakkaille tuodaan esille sosiaalisen yrityksen statusta? (n=37)

Lähes 2/3 koki, ettei sosiaalisen yrityksen statuksesta ole lainkaan haittaa tai on vähäistä haittaa. Tällöin haitat liittyivät kasvaneeseen byrokraatiaan ja palkkatukikäytäntöjen ennakoitavuuteen liittyviin haittoihin ja siihen, että sosiaalista yritystoimintaa ei tunneta riittävästi.

Statuksesta johtuvana imagohaittana koetaan sosiaalisen yritystoiminnan rinnastuminen suojatyöhön ja kuntouttavaan työtoimintaan (1/3 vastaajista). Tästä saattaa seurata vääristymiä asiakkaiden hinta- ja laatumielikuvissa. Samasta syystä voidaan kokea, että sosiaaliset yritykset vääristävät kilpailua. Sosiaalisissa yrityksissä työskentelevät eivät halua leimautua vajaakuntoisiksi. Tästä johtuen sosiaalisen yrityksen statusta ei haluta tuoda esille tai korostaa. Imagohaittaa raportoineiden vastaajien mukaan sosiaalisen yrityksen statuksesta ei ole seurannut niitä hyötyjä, joita sosiaalisen yrityksen lain piti mahdollistaa.

Sosiaalisten yritysten haastatteluissa nousivat esiin samat tekijät sosiaalisten yritysten imagoon liittyen kuin kyselyssä. Sosiaalisen yrityksen toimintamalli ei luo välitöntä kilpailuetua. Joissakin tilanteissa sosiaalisena yrityksenä toimimisesta koettiin olevan haittaa. Haittana haastatteluissa nousi esiin sosiaalisen yrityksen toimintamallin rinnastuminen muuhun sosiaaliseen työllistämiseen, kuten työkeskuksiin. Sosiaalisten yritysten imagohyödyn nähtiin parantuvan, kun onnistutaan työllistämistehtävässä kannattavalla liiketoiminnalla. Liiketoiminta perustuu pitkiin yhteistyösuhteisiin yhden tai useamman keskeisen asiakas- tai yhteistyökumppanin kanssa. Haastatteluissa mukana olivat neljä sosiaalisena yrityksenä toimivaa työpankkia, joiden mukaan yritykset osavat yhä enemmän arvostaa sosiaalisia yrityksiä yhteistyökumppaneina. Se mahdollistaa konkreettisen keinon toteuttaa yrityksen yhteiskuntavastuuta.

3 Johtopäätökset

3.1 Sosiaaliset yritykset menestyneet mainettaan paremmin

Yhteinen yritys -hankkeen toimeksiannon yhtenä tehtävänä oli selvittää sosiaalisten yritysten luonnetta ja sitä, tarjoavatko ne pysyviä työpaikkoja erityisryhmille tai siirtymätyöpaikkoja, joissa työelämävalmiudet ja osaaminen kehittyvät taikka molempia.

Sosiaalista yrityksistä 23 prosenttia työllistää enemmän kuin 11 henkilöä. Osa yrityksistä on kasvussa. Tyypillistä suuremmille ja menestyville sosiaalisille yrityksille on se, että omistajat ovat motivoituneita ja sitoutuneita sosiaalisena yrityksenä toimimiseen ja lisäksi niillä on tarvittavia resursseja toiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen. Sosiaaliset yritykset ovat usein olleet keino kehittää kolmannen sektorin liiketoimintaosaamista, kannattavuutta ja työllistämisen vaikuttavuutta. Kaikista Suomen yrityksistä mikroyrityksiä on 93,4 prosenttia, kun sosiaalisista yrityksistä mikroyrityksiä on 77 prosenttia.

Sosiaaliset yritykset ovat myös menestyneet suhteellisen hyvin verrattuna muihin yrityksiin. Sosiaalisten yritysten eloonjäämisaste viiden vuoden jälkeen on muita yrityksiä korkeampi. Yhteinen yritys -hankkeen kyselyyn vastanneista 37 rekisteröidystä sosiaalisesta yrityksestä 30 aikoi jatkaa toimintaansa sosiaalisena yrityksenä. Rekisteröinnin jälkeen sosiaaliset yritykset ovat kasvattaneet työntekijämääräänsä. Vuonna 2009 tehdyn seurannan mukaan sosiaalisiin yrityksiin oli syntynyt niiden rekisteröinnin jälkeen 450 uutta työpaikkaa. Vajaakuntoisia oli työllistynyt 362 ja pitkäaikaistyöttömiä 385. Seurantajaksolla pitkäaikaistyöttömien määrä oli lisääntynyt suhteellisesti enemmän. Pitkäaikaistyöttömän palkkaukseen saatava tuen kesto sosiaaliselle yrityksille lyheni 1.5.2010 lakiuudistuksessa 12 kuukauteen aiemman 24 kuukauden sijaan⁹⁴, joten oletettava on, että vajaakuntoisten suhteellinen osuus sosiaalisissa yrityksissä tulee taas jatkossa nousemaan.

3.2 Sosiaalisissa yrityksissä tarvitaan sopivia työtehtäviä

Toisena hankkeen selvitettävänä kysymyksenä oli se, mille toimialoille sosiaalisia yrityksiä on mahdollista perustaa. Sosiaalisia yrityksiä voidaan perustaa useimmille toimialoille. Sosiaalisten yritysten rekisterin perusteella potentiaalisimpia toimialoja ovat pienteollisuus, kiinteistöhoito, kotipalvelut, pesulatoiminta, vähittäiskauppa, työvoiman vuokraus, työvalmennus, koulutus, sosiaali- ja terveystalot, matkailu- ja ravintola-ala, ravintolat, ympäristöhoito ja materiaalien kierrätys.

94 Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (29.12.2005/1216).

Toimialojen kirjosta voi päätellä, että sosiaaliset yritykset eivät ole toimialariippuvaisia. Sosiaalisten yritysten rekisterissä on joitakin urheiluseuroja, mutta sieltä puuttuvat kokonaan kulttuurialan yritykset tai yhdistykset.

Työtehtävinä sosiaalisille yrityksille soveltuvat parhaiten tuotannolliseen toimintaan liittyvät toimialat, joissa työtehtävien ja ohjauksen järjestäminen on mahdollista kustannustehokkaasti. Sosiaalisen yrityksen toimintamallin soveltuminen esimerkiksi pitkäkestoista luottamukseen rakentuvaa henkilökohtaista kohtaamista edellyttäviin hoivatehtäviin ja muihin yksilöllisiin palveluihin ovat haasteellisia. Haasteet liittyvät ohjauksen ja työvalmennuksen kustannustehokkaaseen järjestymiseen siten, että siitä ei aiheutuisi merkittävää kilpailuetuun liittyvää haittaa. Myös fyysisesti vaativat tehtävät soveltuvat vastaajien näkemyksen mukaan huonosti sosiaalisiin yrityksiin. Korkeaa ammatti- ja erityisosaamista vaativat tehtävät soveltuvat hyvin organisoituina ja uutta teknologiaa hyödyntämällä eritavoin vammaisille ja osatyökykyisille.

3.3 Sosiaalisia yrityksiä perustavat motivoituneet ja sitoutuneet työllistäjät

Kolmantena hankkeelle esitettynä kysymyksenä etsittiin vastausta siihen, mitkä tahot ovat valmiita perustamaan sosiaalisia yrityksiä. Valmiimpia perustamaan sosiaalisia yrityksiä ovat järjestöt, säätiöt ja kunnat. Lisäksi yhtenä sosiaalisten yritysten perustajajoukkona voivat olla eri toimijoiden yhteenliittymien pohjalta syntyneet sosiaaliset yritykset. Vähiten sosiaalisten yritysten perustamisesta ovat kiinnostuneet toiminnassa olevat tavanomaiset yritykset, joilla ei ole mahdollisuutta toiminnan laajentamiseen.

Järjestöillä ja säätiöillä on ollut motiivina työllistää omia asiakkaitaan sosiaalisen yritystoiminnan avulla. Kunnilla on yhä suurempi intressi vaikeasti työllistettävien työllistymisestä, koska työmarkkinatuen rahoitusvastuu on jaettu kunnan ja valtion kesken. Sosiaalisen yrityksen perustaminen on kunnan näkökulmasta yksi keino järjestää työtä taloudellisesti kestäväällä ja vaikuttavammalla tavalla. Järjestöjen, säätiöiden, kuntien ja mahdollisesti myös seurakuntien perustamat menestyvät sosiaaliset yritykset voivat lisätä vastaavien toimijoiden kiinnostusta sosiaalisen yrityksen perustamista kohtaan.

Tavanomaiset yritykset eivät yleensä ole halukkaita rekisteröitymään sosiaalisiksi yritykseksi, koska niiden toiminnan lähtökohdat ovat muualla. Joillakin yrittäjillä voi olla henkilökohtainen suhde vammaisuuteen esimerkiksi lähisukulaisen kautta ja tämä voi toimia motiivina sosiaalisen yrityksen perustamiseen. Osa tavanomaisista yrityksistä näkee työllistämisen osana heidän yhteiskuntavastuutaan ja keinona tämän vastuun toteuttamiseen voi olla yhteistyö sosiaalisen yrityksen, työpankin tai vastaavan toimijan kanssa.

3.4 Sosiaalisten yritysten merkitystä työllistäjinä voidaan lisätä toimintaedellytyksiä parantamalla

Hankkeen neljäntenä tehtävänä oli selvittää, millä keinoin voidaan lisätä sosiaalisten yritysten määrää ja parantaa niiden toimintaedellytyksiä. Hankkeen selvitysten, haastatteluiden ja kyselyiden perusteella sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä voidaan parantaa selkeyttämällä ja nopeuttamalla tuettujen työntekijöiden rekrytointia, myöntämällä palkkatuet enimmäismääräisinä ja kestoisina ja soveltamalla säännöksiä yhtenäisesti. Sosiaaliin yrityksiin työllistymistä voidaan parantaa mahdollistamalla sujuvampi työkyvyttömyyseläkkeen, työllisyystukien ja palkkatulojen yhteensovittaminen. Sosiaalisilla yrityksillä on potentiaalia osatyökykyisten työllistämiseen ja osatyökykyiset pitäisi huomioida työllistettyjen osuudessa niin, että myös alle 50 prosenttia työkyvyn omaavat huomioitaisiin 30 prosentin kiintiöön (vähintään 35 prosentin työaika).

Sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä voidaan parantaa tukemalla työvalmentajien palkkaamista ja saatavuutta. Sosiaalisten yrityksen lain 1 §:n sosiaalinen yritys tulisi määritellä yritykseksi, jonka tehtävänä on tarjota työmahdollisuuksia, työvalmennusta ja ohjausta osatyökykyisille ja pitkäaikaistyöttömille. Vajaakuntoisen käsitteen korvaaminen osatyökykyisellä kuvaisi käytössä olevaa työkykyä vajaavaisuuden sijaan. Sosiaalisille yrityksille tarkoitettujen tukien ja avustusten parempaan kohdentumiseen voidaan vaikuttaa muuttamalla sosiaalisten yritysten lain 4 § siten, että sosiaalisten yritysten rekisteriin hyväksytään vain ne hakijat, joiden julkilausuttuna tehtävä on yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen, liiketoimintaa harjoittavan yhdistyksen sääntöjen tai vastaavien asiakirjojen mukaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen ja tukeminen.

Sosiaalisten yritysten määrää ja etenkin niiden kokoa voidaan kasvattaa kehittämällä niiden elinvoimaista toimintaympäristöä. Sosiaalisten yritysten elinvoimaisessa toimintaympäristössä korostuvat liiketoimintaosaaminen, rahoitus ja investoinnit, neuvonta ja tiedotus, kysynnän lisääminen ja toimenpiteiden kohdentaminen kasvuhakuisiin sosiaaliin yrityksiin ja sosiaalisen yritysten lain toimeenpanon terävöittäminen. Menestyäkseen sosiaalisten yritysten on kiinnitettävä huomiota liiketoimintaosaamiseen, yritysytteyksien lisäämiseen, myyntiin ja paikallisen kysynnän ennakkointiin sekä tulosten ja vaikutusten näkyväksi tekemiseen. Sosiaalisen yritysten kehittymiseen ja kasvuun vaikuttavat riskien hallinta, riskirahoituksen ja investointien saatavuus. Rahoituksen saatavuuteen vaikuttavat riittävät vakuudet ja oma pääoma. Sosiaalisille yrityksille suunnattuja rahoitus- ja investointimahdollisuuksia tulisi kehittää sekä lisätä olemassa olevien vaihtoehtojen hyödyntämistä. Sosiaalisille yrityksille myönnettäviä vakuuksia ja pääoman saamista tulisi helpottaa. Rahoitus- ja investointimahdollisuuksien kehittämisessä tulisi huomioida sosiaalisten yritysten muutkin kuin liiketaloudelliset vaikutukset.

Sosiaalisten yritysten ominaispiirteet tulee tunnistaa aiempaa paremmin elinkeino- ja työllisyyspalveluissa. Sosiaalisten yritysten lainsäädännön toimeenpanoa

voidaan parantaa työ- ja elinkeinoministeriön aktiivisella tiedotuksella ja ohjauksella, joka yhtenäistää tulkintoja ELY-keskuksissa ja TE-toimistoissa sekä luo ennakoitavuutta lain soveltamiselle sosiaalisten yritysten tukien suhteen. Palkkatuella palkkaamiseen liittyvää hallinnollista työtä sosiaalisissa yrityksissä tulee vähentää kehittämällä esimerkiksi sähköisiä palveluita. Aktiivisella neuvonnalla ja kannatuksella on vaikutusta sosiaalisten yritysten hyvään imagoon ja tunnettavuuteen. Tunnettavuus parantaa sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä.

Sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä ja kasvua voidaan parantaa käyttämällä sosiaalisia näkökulmia julkisissa hankinnoissa. Samalla julkisia hankintoja tekevien yksiköiden on vaadittava osoituksia sosiaalisten näkökulmien toteutumisesta ja niiden vaikutuksista.

Sosiaalisten yritysten kehittämistoimenpiteitä tulisi kohdentaa suurimpiin, kasvukykyisiin ja -haluisiin sosiaalisiin yrityksiin ja niiden hyvien käytäntöjen laajentamiseen työpankkitoiminnalla. Sosiaalisia yrityksiä tulisi kannustaa yhteiskunnallisen yrityksen merkin hakemiseen. Yhteiskunnallisen yrityksen merkin ominaispiirteinä⁹⁵ voi olla heikommassa asemassa olevien henkilöiden erityinen huomioiminen liiketoiminnassa sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen. Tämä voisi tehdä näkyvämmäksi sosiaalisten yritysten yhteiskunnallista tehtävää ja merkitystä. Tämä tukisi aiemmin esitettyä ehdotusta siitä, että sosiaalisten yritysten rekisteriin hyväksyttäisiin vain ne hakijat, joiden julkilausuttuna tehtävä on heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen ja tukeminen.

Yhteiskunnallisen yrityksen merkin ja työpankkitoiminnan vakiinnuttua nykyisen kaltainen sosiaalisten yritysten rekisteröitymismenettely ja sen ylläpito työ- ja elinkeinoministeriössä voitaisiin arvioida uudelleen. Arvioinnissa tulisi selvittää sosiaalisten yritysten rekisterin ylläpidon ja rekisteröintimenettelyn edut ja haitat rekisterin ylläpitäjän, sosiaalisen yrityksen statusta hakevan ja elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaamisen näkökulmista. Tässä yhteydessä on syytä arvioida myös tarvetta ylläpitää ja kehittää sosiaalisen yrityksen, työpankin ja yhteiskunnallisen yrityksen malleja erillään. Eurooppalaisessa viitekehyksessä yhteiskunnallisen yrityksen yksi muoto on työhön integroiva yhteiskunnallinen yritys, jota Suomessa säädellään lailla sosiaalisista yrityksistä (1351/2003).

Viidenneksi hanke selvitti, mikä on sosiaalisen yritystoiminnan merkitys osana yritysten yhteiskuntavastuuta. Osa Yhteinen yritys -hankkeen kyselyyn vastanneista tavanomaisista yrityksistä näki työllistämistehtävän osaksi yrityksen yhteiskuntavastuuta mutta ei varsinaiseksi tehtäväkseen. Nämä tavanomaiset yritykset tukevat ja tekevät yhteistyötä sosiaalisten yritysten, työpankin tai muiden toimijoiden kanssa, jotka kykenevät ja osaavat kohderyhmän työllistämiseen liittyvät tehtävät. Tämä sopii hyvin tilanteessa, jossa tavanomaisen yrityksen omia resursseja ei haluta suunnata kohderyhmän työllistämiseen aiheutuvaan lisääntyvään ohjaukseen ja työllistämiseen aiheutuviin hallinnollisiin kuluihin.

95 www.avainlippu.fi/node/2937

4 Kehittämissuosituksen

4.1 Rekrytoinnin tehostaminen

Sosiaalisten yritysten kohderyhmään kuuluvien henkilöiden rekrytointi on ajoittain haasteellista. Osalla sosiaalisista yrityksistä olisi mahdollisuuksia ja tahtoa palkata lisää sosiaalisten yritysten lain kohderyhmään kuuluvia henkilöitä, mutta ongelmaksi on muodostunut sopivien työntekijöiden saatavuus ja yhteistyö TE-toimiston kanssa. TE-toimistoissa tai työvoiman palvelukeskuksissa tulisi olla nimetty vastuuhenkilö, joka on perehtynyt paikallisiin sosiaalisiin yrityksiin, etsii ja löytää niiden työtehtäviin sopivia työntekijöitä. Tämä selkeyttäisi ja nopeuttaisi rekrytointia. Osatyökykyisten työkyvyn ja työtehtävään soveltuvuuden arviointia tulisi kehittää vuorovaikutuksessa TE-toimistojen ja sosiaalisten yritysten kanssa.

Pitkäaikaistyöttömien ja osatyökykyisten palkkaamisessa sosiaalisiin yrityksiin tulisi kiinnittää huomiota pitkäkestoisiin tukiin lyhyiden tukijaksojen sijaan. TE-toimiston myöntämän palkkatuen tulisi olla lain mahdollistaman enimmäismäärän mukainen, kun vajaakuntoisia, vaikeasti työllistyviä ja pitkäaikaistyöttömiä työllistyy sosiaalisiin yrityksiin. Vajaakuntoiselle voidaan myöntää tukea enintään kolme vuotta kerrallaan. Vaikeasti työllistyvälle tukijakso voi olla kaksi vuotta ja muilla pitkäaikaistyöttömillä vuosi.

Vaikeammin työllistyvien työllistämisestä tulisi palkita. Työpankkeina toimineissa sosiaalisissa yrityksissä kokeiltiin palkitsemista siitä, että työpankin asiakas oli työllistynyt työpankin ulkopuolelle joko tuella tai ilman tukea. Kokeilun tuloksia tulisi hyödyntää ja laajentaa. Vuonna 2007 työllisyysmäärärahojen alueellinen kiintiöiminen erikseen sosiaalisille yrityksillä paransi tukien ennakoitavuutta. Työllisyysmäärärahojen kiintiöinti sosiaalisille yrityksille tulisi ottaa uudelleen käyttöön tukien ennakoitavuuden parantamiseksi ja alueellisten käytäntöjen yhtenäistämiseksi.

Palkkatukisäädöksen yhtenäinen soveltaminen parantaisi tukien käytön ennakoitavuutta ja kohdentumista. Säädösten yhtenäisen soveltamisen voisi aloittaa vajaakuntoisen palkkatuen jatkamisesta 36 kuukauden jälkeen, mikäli vajaakuntoisuuden aiheuttava tekijä on edelleen olemassa.

4.2 Työvalmentajien saatavuuden parantaminen

Sosiaalisten yritysten kohderyhmään kuuluvien työntekijöiden koulutus ja ohjaaminen työtehtäviin vie erittäin paljon aikaa, energiaa ja motivaatiota parhailtakin työnjohtajilta ja -ohjaajilta. Sosiaalisten yritysten on ratkaistava työnjohto ja -ohjaus työtehtäviin muita työntekijöitä palkkaavia yrityksiä poikkeavalla tavalla. Työvalmentajat voivat olla sosiaalisessa yrityksessä työskenteleviä ohjaajia tai yrityksen

ulkopuolella toimivia työvalmentajapalvelujen tarjoajia. Työvalmentajien palkkaamista tai saatavuutta muuten tukemalla voitaisiin parantaa sosiaalisten yritysten työntekijöiden tuottavuutta, työkyvyn kehittymistä, lisätä työpaikkojen määrää ja yrityksen kannattavuutta.

4.3 Etuuksien ja palkkatulojen yhteensovittaminen

Osatyökykyisten työllistämistä sosiaaliin yrityksiin tulisi lisätä. Osin tai kokonaan työkyvyttömyyseläkkeellä olevien palkkaaminen olisi tehtävä helpommaksi. Palkkaamista voisi helpottaa siten, että työkyvyttömyyseläkettä saavilla tai työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättävillä työntekijöillä olisi toimiva mahdollisuus harjoittelujaksoon, palkkatukeen tai työkokeiluun työllistyessään sosiaaliseen yritykseen. Kansaneläkelaitoksen työkokeiluja tulisi soveltaa myös etätyössä.

Sosiaalisen yrityksen kohderyhmäkiintiön tulisi sisällyttää myös osatyökykyiset työntekijät, jotka työskentelevät alle 50 prosenttia normaalityönajasta (vähintään 35 prosentin työaika). Kohderyhmässä tulee huomioida myös työkyvyttömyyseläkettä saavat työntekijät, kuten useat mielenterveyskuntoutujat. Mahdollisuuksia työkyvyttömyyseläkkeeltä poistumiseen ja työhön paluuseen on helpotettava. Palkkatuki tulisi aina myöntää osatyökykyisille riittävän pitkäkestoisena ja tarvittaessa pysyvänä.

Etuuksien ja palkkatulojen yhteensovittamisessa pitäisi huolehtia työntekoon kannustavuudesta. Polkuja kuntouttavasta työtoiminnasta sosiaaliseen yritykseen työllistymiseksi on kehitettävä ja löydettävä sopivat välineet siirtymien tukemiseen.

4.4 Elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaaminen

Sosiaalisten yritysten elinvoimaisen toimintaympäristön kehittämisessä korostuvat: liiketoimintaosaaminen, rahoitus ja investoinnit, neuvonta ja tiedotus, kysynnän lisääminen ja toimenpiteiden kohdentaminen kasvuhakuisiin sosiaaliin yrityksiin ja sosiaalisten yritysten lainsäädännön ja sen toimeenpanon terävöittäminen.

Menestyäkseen sosiaalisten yritysten on kiinnitettävä huomiota liiketoimintaosaamiseen, yritysytteyksien lisäämiseen, myyntiin ja paikallisen kysynnän ennakointiin. Sosiaalisen yritysten kehittymiseen ja kasvuun vaikuttavat riskien hallinta, riskirahoituksen ja investointien saatavuus. Rahoituksen saatavuuteen vaikuttavat riittävät vakuudet ja oma pääoma. Sosiaalisille yrityksille suunnattuja rahoitus- ja investointimahdollisuuksia tulisi kehittää sekä lisätä olemassa olevien vaihtoehtojen hyödyntämistä.

Sosiaalisten yritysten ominaispiirteet tulee tunnistaa aiempaa paremmin elinkeino- ja työllisyyspalveluissa. Aktiivisella neuvonnalla ja kannustuksella on vaikutusta sosiaalisten yritysten hyvään imagoon ja tunnettavuuteen. Tunnettavuus parantaa sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä.

Sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä ja kasvua voidaan parantaa käyttämällä sosiaalisia näkökulmia julkisissa hankinnoissa. Samalla julkisia hankintoja tekevien yksiköiden on vaadittava osoituksia sosiaalisten näkökulmien toteutumisesta ja niiden vaikutuksista.

Sosiaalisten yritysten kehittämistoimenpiteitä tulisi kohdentaa suurimpiin, kasvukykyisiin ja – haluisiin sosiaalisiin yrityksiin ja niiden hyvien käytäntöjen laajentamiseen esimerkiksi franchising-konseptin ja työpankkitoiminnan avulla. Työpankkina toimimisen mahdollisuudesta tulisi aktiivisesti markkinoida ja tiedottaa rekisteröidyille sosiaalisille yrityksille, jotka täyttävät työpankeille asetut kriteerit⁹⁶.

Sosiaalisten yritysten lainsäädännön toimeenpanoa voidaan parantaa aktiivisella tiedotuksella ja ohjauksella, joka yhtenäistää tulkintoja sekä luo ennakoitavuutta lain soveltamiselle. Palkkatuella palkkaamiseen liittyvää hallinnollista työtä sosiaalisissa yrityksissä tulee vähentää kehittämällä esimerkiksi sähköisiä palveluita.

Lain sisällön osalta keskeisenä uudistuksena pidetään sosiaalisen yrityksen tarkoituksen määrittämistä niin, että se tarjoaa työntekomahdollisuuksia, työvalmennusta ja koulutusta erityisesti osatyökykyisille ja pitkäaikaistyöttömille. Osana tätä uudistusta työvalmennuksen saatavuutta ja resursseja tulisi lisätä. Lisäksi hanke esittää osatyökykyisten laajempaa sisällyttämistä työllistettyjen osuuteen sosiaalisissa yrityksissä niin, että työkyvyttömyyseläkkeen ohella alle 50 prosentin työaika (vähintään 35 prosenttia) tekevät voitaisiin lukea mukaan työllistettyjen osuuteen.

Sosiaalisen yrityksen lain 1 §:n sosiaalinen yritys tulisi määritellä yritykseksi, jonka tehtävänä on tarjota työmahdollisuuksia, työvalmennusta ja ohjausta osatyökykyisille ja pitkäaikaistyöttömille. Sosiaalisille yrityksille tarkoitettujen tukien ja avustusten parempaan kohdentumiseen voidaan vaikuttaa muuttamalla sosiaalisten yritysten lain 4 § siten, että rekisteriin hyväksytään vain ne hakijat, joiden julkilausuttuna tehtävä on yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen, liiketoimintaa harjoittavan yhdistyksen sääntöjen tai vastaavien asiakirjojen mukaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen ja tukeminen.

Sosiaalisia yrityksiä tulisi kannustaa yhteiskunnallisen yrityksen merkin käyttöön ja työpankkina toimimiseen. Yhteiskunnallisen yrityksen merkin ja työpankkitoiminnan vakiinnuttua nykyisen kaltainen sosiaalisten yritysten rekisteröitysmenettely ja sen ylläpito työ- ja elinkeinoministeriössä voitaisiin arvioida uudelleen.

4.5 Keinoja kehittämissuosituksen toteuttamiseksi

Tässä raportissa esitettyjä sosiaalisten yritysten kehittämissuosituksia voidaan toteuttaa ja tehostaa hyödyntämällä olemassa olevia ja kehittyviä kansallisia ja Euroopan unionin välineitä, ohjelmia ja strategioita. Näistä sosiaalisten yritysten kannalta keskeisimpiä kansallisia välineitä ovat sosiaali- ja terveysministeriön

96 Ks. www.tyopankki.fi

työpankkikokeilu⁹⁷, työ- ja elinkeinoministeriön osatyökykyisten työllisyyden edistämisen toimintaohjelma⁹⁸, Työ- ja elinkeinoministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen Kuntaliiton kuntakokeilu⁹⁹, työ- ja elinkeinoministeriön rakenneuudistus ja työmarkkinoiden toimivuus - strateginen ohjelma¹⁰⁰, sosiaalisten yritysten systemaattinen huomioiminen työ- ja elinkeinoministeriön yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyvässä työssä ja sosiaalisten näkökulmien aiempaa määrätietoisempi hyödyntäminen julkisissa hankinnoissa.

Sosiaalisten yritysten toiminnan kehittämisessä on oleellista hyödyntää Euroopan unionin aloitteita ja ohjelmia. Euroopan komission tavoitteena on aikaansaada yhteiskunnalliseen yritystoimintaan kannustava ekosysteemi ja näin vahvistaa yhteiskunnallisten yritysten kasvua ja kehitystä¹⁰¹. Euroopan komissio ehdottaa aloitteessaan käynnistettäväksi 11 yhteiskunnallisen yritystoiminnan avaintoimintaa, joiden avulla luodaan suotuisa toimintaympäristö yhteiskunnallisille yrityksille. Avaintoiminnot jakaantuvat kolmelle osa-alueelle, joita ovat yhteiskunnallisten yritysten rahoituksellisen aseman parantaminen, näkyvyyden lisääminen ja yksinkertaisemmän sääntely-ympäristön luominen.

On odotettavissa, että sosiaaliset yritykset hyötyvät kasvavasta kiinnostuksesta yhteiskunnallista yritystoimintaa kohtaan. Euroopan unionin yhteiskunnallisen yrittäjyyden aloitteen¹⁰² toimenpiteet näkynevät Suomessa tulevilla rakennerahastokaudella 2014–2020. Euroopan komissio on ehdottanut Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) asetuksiin sisällytettäväksi yhteiskunnallisille yrityksille kohdennettuja toimia ja kiintiöitä. Euroopan komission aloitteen yhteiskunnallisten yritysten rahoituksellista asemaa parantavana toimenpiteenä tutkitaan Euroopan investointirahaston mahdollisuuksia tehdä sijoituksia rahastoihin, joiden tavoitteena on tuottaa yhteiskunnallisia vaikutuksia. Sosiaalisia muutoksia ja innovaatioita koskeva Euroopan unionin ohjelma¹⁰³ ehdottaa otettavaksi käyttöön 90 miljoonan euron rahoitusvälineen, jolla helpotettaisiin yhteiskunnallisten yritysten rahoituksen saantia. Yhteiskunnallisten yritysten ekosysteemin kehittymiselle luonee mahdollisuuksia myös julkisia hankintoja koskevien sääntöjen ja ihmisten hyvinvointiin vaikuttavien paikallisesti tuotettujen palvelujen valtiontukitoimenpiteiden tarkistaminen. On ensiarvoisen tärkeää saada yritysrahoitusta Suomessa kanavoivat toimijat mukaan Euroopan unionin rahoitus- ja investointiohjelmiin siten, että ohjelmiin osoitettua rahoitusta voidaan kohdentaa elinvoimaisen yhteiskunnallisen yritystoiminnan aikaansaamiseksi myös Suomessa.

97 www.tyopankki.fi

98 www.tem.fi/index.phtml?105033_m=104647&s=4760

99 https://www.tem.fi/?89506_m=105537&s=2467

100 www.tem.fi/index.phtml?s=4610

101 KOM (2011) 682 lopullinen.

102 KOM (2011) 682 lopullinen.

103 KOM (2011) 609 lopullinen.

Lopuksi

On tärkeä havaita, ettei ole vain yhtä vaan useita välineitä, joiden avulla heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen mahdollisuuksia voidaan parantaa. Vaikuttavuus syntyy jo olemassa olevien välineiden tunnistamisesta ja hyödyntämisestä sekä niiden edelleen kehittämisestä. Huolimatta pyrkimyksistä madaltaa osatyökykyisten ja pitkäaikaistyöttömien kynnystä työllistyä, aina on olemassa ryhmiä, joiden on vaikea työllistyä avoimille työmarkkinoille. Sosiaalisissa yrityksissä on erikoistuttu näiden ryhmien tukeen ja kohtaamiseen aidoissa työtehtävissä. Liiketaloudellisesta näkökulmasta heikossa asemassa olevien työllistäminen ei ole välttämätöntä eikä lyhyellä aikavälillä aina liiketaloudellisesti kannattavaa. Inhimillisestä näkökulmasta oikeiden työmahdollisuuksien tarjoaminen heikossa työmarkkina-asemassa oleville on kuitenkin välttämätöntä ja pitkällä aikavälillä myös kokonaistaloudellisesti kannattavaa. On arvovalinta, halutaanko luoda edellytyksiä työllistää heikossa asemassa olevia avoimille työmarkkinoille. Näiden ryhmien työllistämässä onnistuminen edellyttää yhteiskunnallisten yritysten eri muotoja ja muita tukitoimia.

Mitä tämän raportin perusteella voi sanoa sosiaalisten yritysten tulevaisuudesta? Laki sosiaalisista yrityksistä on ollut voimassa kahdeksan vuotta ja sinä aikana on rekisteröity yhteensä alle 300 yritystä, joista tällä hetkellä rekisterissä on noin 160 yritystä. Rekisteröintihetkellä sosiaaliset yritykset ovat mikroyrityksiä, mutta rekisteröitymisen jälkeen osa yrityksistä on kyennyt rekrytoimaan huomattavasti lisää työntekijöitä. Tässä piileekin jatkossa sosiaalisten yritysten menestyksen mahdollisuus. Sosiaalisten yritysten lukumäärä ei todennäköisesti tule voimakkaasti kasvamaan, mutta rekisterissä olevien yritysten koko voi kasvaa ja siihen kannattaa myös panostaa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa, Espanjassa ja Itävallassa on vastaava tai vähäisempi lukumäärä sosiaalisia yrityksiä, mutta ne kykenevät työllistämään enemmän heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä. Sosiaali- ja terveysministeriön työpankkikokeilu on laajentunut valtakunnalliseksi ja työpankiksi voi hakea työpankin kriteerit täyttävä sosiaalinen yritys. Työpankkikokeilun tavoitteena on luoda työmahdollisuuksia jopa 5000 lähinnä osatyökykyiselle ja pitkäaikaistyöttömälle henkilölle vuoteen 2015 mennessä.

Yksi sosiaalisten yritysten kannalta mielenkiintoinen seikka on yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin tunnetuksi tekeminen yhteiskunnallisten yritysten merkin avulla. Parhaimmillaan yhteiskunnallisen yrityksen merkki tekee näkyväksi sosiaalisten yritystenkin roolia yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisijoina. Sosiaalisten yritysten yhteiskunnallinen tehtävä on työpaikkojen ja työvalmennuksen tarjoaminen vaikeasti työllistyville henkilöille ja tämän tehtävän vuoksi myös ne voivat hakea itselleen yhteiskunnallisen yrityksen merkkiä täyttäessään muut merkille asetetut kriteerit.

Sosiaalisen yrityksen mallia ei kannata markkinoida laajassa mittakaavassa olemassa oleville tavanomaisille yrityksille, koska niiden kannalta toimintamalli ei yleensä ole realistinen. Yrityksen kasvun tukeminen sosiaalisen yrityksen kohderyhmään kuuluvien henkilöiden avulla on haastava tehtävä, mikäli yritys ei nimenomaisesti ole sitoutunut siihen. Vaikka sanommekin näin, niin samalla on muistettava, että tavanomaisten yritysten joukosta voi löytyä poikkeuksia. Näissä tapauksissa parhaana kiinnostuksen herättäjänä toimivat menestyneet sosiaaliset yritykset.

Sosiaalinen yritys ottaa itselleen vapaaehtoisen 30 prosentin työllistämiskin-
tiön ja näitä yrityksiä tulisi tukea nykyistä paremmin. Eri Euroopan maiden ja Suomen sosiaalisia yrityksiä erottaa paitsi koko myös se, että edellä mainituissa maissa sosiaalisissa yrityksissä tapahtuvaan työvalmennukseen, ohjaukseen ja rekrytoinnin helpottamiseen on panostettu ja tähän tehtävään on varattu tarvittavat resurssit. Eurooppalaisen mallin mukaan sosiaalinen yritys tarjoaa vaikeasti työllistyville työmahdollisuuksia, ohjausta ja tukea avoimille työmarkkinoille siirtymisessä.

Uskomme, että Yhteinen yritys -hankkeen suositusten avulla on mahdollista parantaa sosiaalisten yritysten toiminnan laatua ja sitä kautta niiden työllisyysvaikutuksia lain kohderyhmän osalta. Työvalmennuksen ja ohjauksen sisällyttäminen lakiin sosiaalisista yrityksistä, osatyökykyisten laajempi huomioiminen työllistettyjen osuudessa, kohderyhmän rekrytoinnin tehostaminen, etuuksien ja palkkatulojen parempi yhteensovittaminen ja sosiaalisten yritysten elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaamiseen liittyvät toimet parantavat rekisterissä olevien ja tulevien sosiaalisten yritysten toimintamahdollisuuksia ja syventävät niiden yhteiskunnallista tehtävää. Samalla on muistettava asioiden mittasuhteet ja sosiaalisen yritystoiminnan paikka työllistymisen kentällä. Sosiaalisilla yrityksillä ei ratkaista esimerkiksi osatyökykyisten työllistymisen ongelmaa kokonaan, mutta osatyökykyisten laajempi huomioiminen sosiaalisten yritysten työllistettyjen osuudessa voi olla merkittävää sosiaalisten yritysten kannalta. Osatyökykyisten työllistymisen kannalta keskeisimpiä tekijöitä ovat tulevat uudistukset julkisia työvoimapalveluja säätelevässä laissa.

Helsingissä 17. helmikuuta 2012

VILLE GRÖNBERG

Kehittämispäällikkö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

HARRI KOSTILAINEN

Tutkija

Diakonia ammattikorkeakoulu

Lähteet

Kirjallisuus

Bland, J. (2010) Yhteiskunnallinen yritys - ratkaisuja 2000- luvun haasteisiin Ison-Britannian malli ja sen kokemukset. Työ- ja elinkeinoministeriö. Toukokuu 2010. Strategiset hankkeet 22/2010.

Grönberg, V. (toim.) (2004) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.

Grönberg, V. (toim.) (2011) Sosiaalisten yritysten neuvonta Yhteinen Yritys-hankkeessa. Yhteinen Yritys-hanke. www.yhteinenyritys.fi.

Innolink Research. Markkinapotentiaalinkartoitus sosiaalisesta yritystoiminnasta (2010). Yhteinen Yritys-hanke. www.yhteinenyritys.fi

Karjalainen, J. (2003) Osuuskuntiin ja sosiaalisiin yrityksiin kohdistuneet ESR-projektit rakenteellisen työttömyyden näkökulmasta. Teoksessa Missä lymyvät hyvät käytännöt? Rakennetyöttömyys ja hyvät käytännöt rakennerahastoissa. Työministeriö ESR Tutkimukset ja selvitykset 10/03.

Karjalainen, J., Andersen, A., Kuosa, I., Pättiniemi, P. (2006) Sosiaalisten yritysten lain toimivuus ja toimeenpano. Työpoliittinen tutkimus 307. Helsinki.

Kattainen, E. & Kinnunen, H. (toim.) (2012) Hoivan tuki - Oppia hyvistä kokemuksista Espoossa. Espinno-hanke. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D Työpa-pereita 59. Juvenes Print oy. Tampere.

Kostilainen, H. & Pättiniemi, P. (2011) State of social economy and social enterprise concept in Finland. Conference paper abstracts 18-20 May 2011. The voluntary sector in the Nordic countries - Change agents and contract partners? Centre for research on civil society and voluntary sector. Norway.

Kujanpää, J. (2007) Sosiaalisten yritysten perustamisneuvonta - Neuvontatarpeet ja sosiaalisten yritysten toimintaympäristö. Vates-säätiö. www.vates.fi

Laiho, U-M., Grönberg, V., Hämäläinen, P., Stenman J., Tykkyläinen, S. Yhteiskunnallisen yrityksen liiketoiminnan kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 4/2011. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Lilja, I. & Mankki, J. (2010) Yhteiskunnallinen yritys - luova ja yhdistävä toimintatapa. HP-Paino. Helsinki.

Luostarinen, S. Kinnunen, K. & Eskola, S. (2011) Sosiaaliset näkökulmat julkisissa hankinnoissa – lähtökohtia, kokemuksia ja mahdollisuuksia. Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino. Tampere.

Merenmies, J. & Mankki, J. & Vanhapiha, E. & Leviäkangas, J. & Leinonen, H. (2011) Kaikki pelaa - työelämä. Selvitys työmarkkinoille integroinnin mahdollisuuksista. Yhteinen Yritys-hanke. www.yhteinenyritys.fi

Pyykkönen, Miikka, Sosiaalinen yritys. Jyväskylän yliopiston Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-yritys>

Pättiniemi, P. (2006) Social Enterprises as Labour Market Measure, Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 130.

Pöyhönen, E. & Hänninen, E. & Merenmies, J. & Lilja, I. & Kostilainen, H. & Mankki, J. (2010) Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset - uuden talouden edelläkävijöitä? Yhteinen yritys -hanke. www.yhteinenyritys.fi

Saikkonen, P. (2004) Laki sosiaalisista yrityksistä. Teoksessa Grönberg, V. (toim.) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys. Vammalan kirjapaino. Vammala.

Vammoista viis - tärkeintä on osaaminen. Opas työnantajalle vammaisen tai osatyökykyisen palkkaamiseksi (2010). Työ- ja elinkeinoministeriö. Litokset Oy. Helsinki.

Vuorela, M. (2008) Työtä haluaville uusia mahdollisuuksia työhön. www.tem.fi

Lainsäädäntö, asetukset, lakien valmistelu

EV 310/2006 vp. Eduskunnan vastaus. Hallituksen esitys laeiksi sosiaalisista yrityksistä annetun lain sekä julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 9 ja 11 §:n muuttamisesta.

HE 132/2003. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 275/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalisista yrityksistä annetun lain sekä julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain 7 luvun 9 ja 11 §:n muuttamisesta.

HE 274/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Laki julkisista hankinnoista (348/2007).

Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (1216/2005).

Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003).

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnanlausunto 15/2006 vp.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnanmietintö 18/2006 vp.

Valtioneuvoston asetus julkisesta työvoimapalvelusta annetun valtioneuvoston asetuksen 23 §:n muuttamisesta (1397/2006).

Valtioneuvoston asetus eräiden työllisyysmäärärahojen käytöstä annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta (1420/2006).

Muut lähteet

Eklund, S. & Handelberg, J. Sosiaalisen yrityksen yhteiskunnalliset vaikutukset - Case: PosiVire. Esitys seminaarissa 17.11.2011. www.finsern.fi/site/index.php/konferenssit/finsern-1/paivaohjelma/

KOM (2011) 609 lopullinen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi sosiaalisia muutoksia ja innovaatioita koskevasta Euroopan unionin ohjelmasta, 6.10.2011.

KOM (2011) 682 lopullinen, Sosiaalisen yrittäjyyden aloite. Suotuisan toimintaympäristön luominen sosiaalisen talouden ja innovoinnin keskiöön kuuluville sosiaalisille yrityksille, 25.10.2011.

Saikkonen, P. Tietoja sosiaalisista yrityksistä 1.1.2004- 31.12.2006. Muistio 18.1.2007.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö Asettamispäätös STM099:00/2011, vakuutusosasto.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Tiedote. Työpankkikokeilun laajentaminen valtakunnalliseksi 29.11.2011.

Suomalaisen Työn Liitto. Tiedote 13.12.2011, <http://www.avainlippu.fi/ajankohtaista/liiton-tiedotteet/suomalaisen-tyon-liitto-nostaa-yhteiskunnallisen-yritystoiminnan>

TEM:n tiedote 21.11.2011, http://www.tem.fi/?89506_m=104647&s=2467

TEM:n tiedote 17.2.2012, https://www.tem.fi/?89506_m=105537&s=2467

Tilastokeskus: Aloittaneet ja lopettaneet yritykset vuonna 2010.

Työ- ja elinkeinoministeriö, Sosiaalisten yritysten rekisteröinti. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2564>

Työ- ja elinkeinoministeriö. Tiedote 21.11.2011, http://www.tem.fi/?89506_m=104647&s=2467

WISE Project Report 2009, www.diesis.coop

Yhteiskunnallinen yritys merkin säännöt. www.avainlippu.fi/node/2937

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä YTJ.

Verkkosivut

www.avainlippu.fi/liiton-merkit/yhteiskunnallinen-yritys-merkki

<http://www.governanceinternational.org/homepage/main-menu/our-services/engagement/co-production-tree.html>

www.finsern.fi

www.kasvuhuone.fi

www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/fi/index.jsp

www.socialfirms.co.uk

www.sofienet.fi

www.tem.fi/index.phtml?105033_m=104647&s=4760

www.tem.fi/index.phtml?s=4610

www.tyopankki.fi

www.yhteiskunnallinenyritys.fi

Liite 1.

Esimerkki: PALKKATUKI VAJAAKUNTOISESTA JA PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄSTÄ SOSIAALISELLE YRITYKSELLE:

Palkkatuen perustuki on peruspäivärahan suuruinen. Vuonna 2011 se oli 25,74 euroa/päivä ja vuonna 2012 31,36 euroa/päivä. Sosiaaliselle yritykselle myönnetään perustuen lisäksi 60 %:n lisäosa vajaakuntoisen ja pitkäaikaistyöttömän (= ollut 12 kk työttömänä työnhakijana) palkkaamiseen, jos työaika on vähintään 85 % alan säännöllisestä työajasta. Kun tuen määrä kuukautta kohti on laskettu (päivätuen määrä kerrotaan työpäivillä, max 5 pv/viikko), tarkistetaan ns. edullisuusvertailun kautta, onko em. tavalla saatu tuen määrä vähemmän kuin 50 % palkkauskustannuksista (= bruttopalkka + sivukulut). Jos on, palkkatukea voidaan korottaa niin, että tuki on yhteensä 50 % palkkauskustannuksista, kuitenkin enintään 1300 euroa kuukaudessa. Työnantaja voi valita itselleen edullisemman vaihtoehdon. Koska EU:n valtiontukisäännösten mukaan elinkeinotoimintaa harjoittavalle työnantajalle voidaan maksaa palkkatukena enintään 50 % (pitkäaikaistyöttömät) tai 75 % (vajaakuntoiset) palkkauskustannuksista, kuukausitilitysten yhteydessä TE-toimisto tarkistaa, ettei tuen määrä ylitä em. enimmäisprosentteja. Enimmäisprosentit toimivat ikään kuin ”viimeisenä leikkurina” ja tulevat vastaan vain pienissä palkkauskustannuksissa.

Palkkatuki laskettiin v. 2011 seuraavasti:

- 1) perustuki + 60 % eli 41,01 euroa/pvä -> noin 882 euroa/kk (päivätuki kerrottu 21,5:llä) TAI
- 2) 50 % palkkauskustannuksista, kuitenkin max 1300 euroa/kk (= ns. edullisuusvertailu)

Jos palkkauskustannukset ovat 2600 euroa kuukaudessa, sosiaaliselle yritykselle voidaan maksaa 1300 euroa palkkatukea. Täyden edullisuusvertailun antaman edun saa siis 2600 euron palkkauskustannuksilla.

Jos palkkauskustannukset ovat esim. 2000 euroa/kk, sosiaaliselle yritykselle voidaan maksaa edullisuusvertailun perusteella palkkatukea 1000 euroa/kk. Jos kyse olisi yrityksestä, joka ei ole sosiaalinen yritys ja joka työllistäisi vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän, tuki olisi enintään noin 880 euroa kuukaudessa.

Käytännössä 1175 euron palkkauskustannuksissa *vajaakuntoisen* palkkatuen määrä on 882 euroa kuukaudessa – tässä työnantaja saa perustuen ja 60 %:n lisäosan, mutta ei hyödy ns. edullisuusvertailusta. Tuki noin 880 euroa voidaan kuitenkin maksaa, sillä se ei ylitä 75 %:ia palkkauskustannuksista. Vastaava palkkauskustannus *pitkäaikaistyöttömän* osalta on 1764 euroa/kk -> tällä työnantaja saa noin 880 euroa/kk palkkatukea, mutta ei hyödy edullisuusvertailusta.

Jos palkkauskustannukset ovat 1100 euroa/kk, sosiaaliselle yritykselle voidaan maksaa palkkatukea *vajaakuntoisen* palkkaamiseen enintään 75 % palkkauskustannuksista eli 825 euroa. *Pitkäaikaistyöttömästä* voitaisiin maksaa enintään 50 %:ia palkkauskustannuksista eli 550 euroa/kk. EU:n valtiontukisäännöksistä johtuen elinkeinotoimintaa harjoittavalle työnantajalle ei voida maksaa perustukea + 60 %:n lisäosaa (noin 880 euroa/kk) täytenä, jos palkkauskustannukset ylittävät 1175 euroa/kk (vajaakuntoinen) tai 1764 euroa/kk (pitkäaikaistyötön).

Palkkatuki lasketaan v. 2012 seuraavasti:

- 1) perustuki + 60 % eli 50,18 euroa/pvä -> noin 1079 euroa/kk (päivätuki kerrottu 21,5:llä) TAI
- 2) 50 % palkkauskustannuksista, kuitenkin max 1300 euroa/kk (= ns. edullisuusvertailu)

Vuonna 2012 palkkatuen perustuki + 60 %:n lisäosa voidaan maksaa täysimääräisenä, jos palkkauskustannukset ovat vähintään 2158 euroa/kk (*pitkäaikaistyötön*) tai vähintään 1440 euroa/kk (*vajaakuntoinen*). Ns. edullisuusvertailusta hyötyy vain työnantaja, jonka palkkauskustannukset ylittävät em. kustannukset. Jos palkkauskustannukset ovat vähemmän kuin em. 2158 euroa/kk tai 1440 euroa/kk, palkkatukena voidaan maksaa enintään 50/75 %:ia palkkauskustannuksista.

KORKEIN KOROTETTU PALKKATUKI

Jos sosiaalinen yritys palkkaa tuella julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa (1295/2002) tarkoitetun vaikeasti työllistyvän (= työtön on saanut 500 päivältä työttömyyden perusteella työmarkkinatukea TAI saanut 500 päivältä työttömyyspäivärahaa), palkkatuen määrä voi olla perustuki + enintään 90 %:n lisäosa. Vuonna 2011 se on 48,91 euroa/päivä eli noin 1050 euroa/kk ja vuonna 2012 se nousi 59,58 euroon/päivä eli noin 1280 euroon/kk. Elinkeinotoimintaa harjoittavalle työnantajalle (mm. sosiaalinen yritys) palkkatuki voi kuitenkin olla enintään 50 % palkkauskustannuksista (tarkistetaan kuukausittain tilitysvaiheessa).

SOSIAALIHUOLTOLAIN 27 d §:n 3 momentti:

Em. lainkohdan mukaisessa työllistymistä tukevassa toiminnassa oleva vammainen, jonka työllistämiseksi kunta maksaa tukea työnantajalle, rinnastetaan työllistettyjen osuutta laskettaessa vajaakuntoiseen. Edellytyksenä on, että vammainen on työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa ja että hänelle maksetaan palkkaa samoin perustein kuin muillekin sosiaalisen yrityksen työntekijöille (palkkaus työehtosopimuksen mukainen). Edellytyksenä on myös, että henkilö on ollut rekisteröityneenä työ- ja elinkeinotoimistossa työnhakijaksi ennen työllistymistään. Työllistettyjen osuuteen luetaan ko. henkilö, jos työaika on vähintään 50 % alan enimmäistyöajasta (kuten vajaakuntoinen), siihen saakka kun työnantaja on velvollinen maksamaan hänelle palkkaa.

Liite 2.

Sosiaalisten yritysten haastattelut

	Yritys	Haastateltava	Asema	Ajankohta	Paikkakunta
1	Annanpura Oy	Saarela, Ari-Pekka	toimitusjohtaja	2.5.2011	HELSINKI
2	Sova Oy	Leppälehto, Seija	toimitusjohtaja	9.5.2011	JYVÄSKYLÄ
3	Kuntoutuskeskus Mental Oy	Mäenpää, Päivi	toimitusjohtaja	10.5.2011	NOKIA
4	Neo Act Oy	Honkanen, Kari	puheenjohtaja	11.5.2011	HELSINKI
5	Lubor Oy	Kettunen, Markku	toimitusjohtaja	12.5.2011	KERAVA
6	Koti ja Kuusi osuuskunta	Dufva, Sari	toimitusjohtaja	13.5.2011	LAHTI
7	Warkop Oy	Tikkanen, Kari	toimitusjohtaja	17.5.2011	VARKAUS
8	Noark Oy	Valkoniemi, Päivi	toimitusjohtaja	23.5.2011	ILOLA
9	Kovak Oy	Reponen, Kari	toimitusjohtaja	24.5.2011	LOHJA
10	Diakoniset Kiinteistöpalvelut Oy	Tolppola, Mika	toimitusjohtaja	24.5.2011	HELSINKI
11	Tyke Oy	Tuomainen, Hannele	toimitusjohtaja	25.5.2011	VANHA-ULVILA
12	Meidän Yxpila Osuuskunta	Yli-Kauppila, Irene	toiminnanjohtaja	26.5.2011	KOKKOLA
13	Kannonkosken OIVA Oy	Heinola, Tea	toimitusjohtaja	27.5.2011	KANNONKOSKI
14	Bovallius-Palvelut Oy	Korhonen, Mauri	toimitusjohtaja	1.6.2011	PIEKSÄMÄKI
15	Pääkaupunkiseu- dun Kierrätyskes- kus Oy	Lehtikuja, Juha	toimitusjohtaja	6.6.2011	HELSINKI
16	Kotityöpalvelu Kotoisa Oy	Lindberg, Anna-Maria	toimitusjohtaja	6.6.2011	TAMPERE
17	Mikemet Oy	Kokkonen, Jukka	toimitusjohtaja	8.6.2011	MIKKELI
18	PosiVire Oy	Eklund, Sirpa	toimitusjohtaja	9.6.2011	HELSINKI
19	Ekokaarina ry	Kallio, Pentti	toiminnanjohtaja	9.6.2011	KAARINA
20	A-Pesu Oy	Lehtonen, Paula	toimitusjohtaja	10.6.2011	ALAVUS
21	Manpower Inclusive Oy	Wilén, Mika	johtaja	13.6.2011	HELSINKI
22	Woodfox Oy	Haapoja, Timo	toimitusjohtaja	16.6.2011	SEINÄJOKI

Liite 3.

Yhdistetty taulukko kyselystä sosiaalisille yrityksille ja muille organisaatioille.

Miten tärkeänä pidätte seuraavia seikkoja sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta?			
Arviointiasteikko: 4 erittäin tärkeää, 3 melko tärkeää, 2 vähäinen merkitys, 1 ei lainkaan merkitystä			
Sosiaaliset yritykset (n=37)		Muut organisaatiot (n=268)	
Palkkatuen kesto	3,89	3,55	Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti
Sopivan liikeidean olemassaolo	3,83	3,52	Sopivan liikeidean olemassaolo
Palkkatuen euromäärä	3,83	3,50	Riittävä liiketoimintaosaaminen
Riittävä liiketoimintaosaaminen	3,81	3,45	Palkkatuen kesto
Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti	3,78	3,41	Palkkatuen euromäärä
TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä	3,69	3,36	Muiden sopivien työntekijöiden saanti
Palkkatuki- ja muiden säännösten muutosten ennakointi	3,61	3,35	Työllisyyspoliittisen avustuksen euromäärä
ELY-keskusten menettelyt tukien myöntämisessä	3,59	3,29	Työllisyyspoliittisen avustuksen myöntämiskriteerit
Työllisyyspoliittisen avustuksen euromäärä	3,50	3,26	Tiedon saanti sosiaalisia yrityksiä koskevasta laista
Muiden sopivien työntekijöiden saanti	3,44	3,17	Perustamisneuvonnan saatavuus
Tiedon saanti sosiaalisia yrityksiä koskevasta laista	3,44	3,15	Kysynnän muutosten ennakointi
TE-toimistojen neuvontapalvelut	3,37	3,15	Työvalmennuksen saatavuus
Kysynnän muutosten ennakointi	3,36	3,14	TE-toimistojen neuvontapalvelut
Laissa määritellyt kohderyhmät	3,35	3,14	ELY-keskuksen neuvontapalvelut
Työllisyyspoliittisen avustuksen myöntämiskriteerit	3,35	3,13	Pääoman saatavuus
ELY-keskuksen neuvontapalvelut	3,26	3,10	Sosiaalisille yrityksille suunnattu neuvontapalvelu: www.yhteinenyritys.fi
Pääoman saatavuus	3,25	3,09	Laissa määritellyt kohderyhmät
Perustamisneuvonnan saatavuus	3,20	3,09	TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä
Riskialttius suhteessa tuottoon	3,15	3,09	Riskialttius suhteessa tuottoon
Kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet*	3,04	3,08	Palkkatuki- ja muiden säännösten soveltamisen ennakointi
Vaadittavat vakuudet	3,00	3,07	ELY-keskusten menettelyt tukien myöntämisessä
Työolosuhteiden järjestelytuki	2,94	3,07	Työolosuhteiden järjestelytuki
Sosiaalisille yrityksille suunnattu neuvontapalvelu: www.yhteinenyritys.fi	2,94	3,04	Kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet*
Työajan minimiedellytys 75/50%	2,91	3,02	Vertaistuki
Muun yritysneuvonnan saatavuus	2,91	3,01	Vaadittavat vakuudet
Kohderyhmäkiintiön koko 30 %	2,89	3,00	Muun yritysneuvonnan saatavuus
Työvalmennuksen saatavuus	2,86	2,97	Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä
Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä	2,81	2,85	Menestyneet esimerkkiyritykset
Menestyneet esimerkkiyritykset	2,74	2,84	Kohderyhmäkiintiön koko 30 %
Sosiaalisen yrityksen imago	2,71	2,77	Sosiaalisen yrityksen imago
Vertaistuki	2,69	2,71	Työajan minimiedellytys 75/50%
Rekisteröintimenettely	2,61	2,61	Rekisteröintimenettely
Muiden tukien menetys**	2,52	2,58	Muiden tukien menetys**
Rajoittamaton voitonjako	2,44	2,48	Rajoittamaton voitonjako

* esim. kohderyhmäkiintiön säilyttäminen yrityksen kasvaessa. ** esim. raha-automaattiyhdistyksen avustukset, kuntien työllistämistuet

Liite 4.

Mitkä seuraavat tekijät mielestänne vaikuttavat sosiaalseksi yritykseksi hakeutumiseen? (n=37)			
Vaikuttaa kannustavasti		Hankaloittaa tai estää	
Palkkatuen euromäärä	28	21	Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä
Sopivan liikeidean olemassaolo	28	19	Riskialttius suhteessa tuottoon
Palkkatuen kesto	27	17	Vaadittavat vakuudet
Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti	27	14	Palkkatuki- ja muiden säännösten muutosten ennakointi
Riittävä liiketoimintaosaaminen	23	13	TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä
Menestyneet esimerkkiyritykset	22	13	Kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet*
TE-toimistojen neuvontapalvelut	21	13	Työajan minimiedellytys 75/50%
Sosiaalisen yrityksen imago	20	13	Pääoman saatavuus
Työllisyyspoliittisen avustuksen euromäärä	20	13	Muiden tukien (Ray, kunnat) menetys
Perustamisneuvonnan saatavuus	19	11	Kysynnän muutosten ennakointi
ELY-keskuksen neuvontapalvelut	18	11	Rekisteröintimenettely
Sosiaalisille yrityksille suunnattu neuvontapalvelu: www.yhteinenyritys.fi	18	11	Kohderyhmäkiintiön koko 30 %
Muiden sopivien työntekijöiden saanti	18	10	Työllisyyspoliittisen avustuksen myöntämiskriteerit
Vertaistuki	17	9	Laissa määritellyt kohderyhmät
Muun yritysneuvonnan saatavuus	17	9	ELY-keskusten menettelyt tukien myöntämisessä
Tiedon saanti sosiaalisia yrityksiä koskevasta laista	16	7	Työvalmennuksen saatavuus
Työolosuhteiden järjestelytuki	16	6	Rajoittamaton voitonjako
Kysynnän muutosten ennakointi	14	5	Tiedon saanti sosiaalisia yrityksiä koskevasta laista
TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä	12	5	Perustamisneuvonnan saatavuus
Palkkatuki- ja muiden säännösten muutosten ennakointi	12	4	Riittävä liiketoimintaosaaminen
ELY-keskusten menettelyt tukien myöntämisessä	12	4	Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti
Pääoman saatavuus	12	4	Muiden sopivien työntekijöiden saanti
Laissa määritellyt kohderyhmät	11	4	Muun yritysneuvonnan saatavuus
Työllisyyspoliittisen avustuksen myöntämiskriteerit	11	3	Palkkatuen euromäärä
Työvalmennuksen saatavuus	11	3	Palkkatuen kesto
Rajoittamaton voitonjako	8	3	Työllisyyspoliittisen avustuksen euromäärä
Työajan minimiedellytys 75/50%	7	3	Sosiaalisen yrityksen imago
Kohderyhmäkiintiön koko 30 %	6	2	TE-toimistojen neuvontapalvelut
Rekisteröintimenettely	5	2	ELY-keskuksen neuvontapalvelut
Vaadittavat vakuudet	5	2	Työolosuhteiden järjestelytuki
Riskialttius suhteessa tuottoon	4	1	Sosiaalisille yrityksille suunnattu neuvontapalvelu: www.yhteinenyritys.fi
Muiden tukien (Ray, kunnat) menetys	3	1	Vertaistuki
Kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet*	2	0	Sopivan liikeidean olemassaolo
Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä	2	0	Menestyneet esimerkkiyritykset

*esim. kohderyhmäkiintiön säilyttäminen yrityksen kasvaessa.

Liite 5.

Miten seuraavat tekijät mielestänne vaikuttavat sosiaalisesti yritykseksi hakeutumiseen?			
Muiden kuin rekisteröityjen sosiaalisten yritysten vastaukset (n=268)			
Vaikuttaa kannustavasti		Hankaloittaa tai estää	
Sopivan liikeidean olemassaolo	137	142	Riskialttius suhteessa tuottoon
Menestyneet esimerkkiyritykset	121	118	Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä
Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti	93	96	Kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet*
TE-toimistojen neuvontapalvelut	91	87	Kysynnän muutosten ennakointi
Riittävä liiketoimintaosaaminen	91	87	Työajan minimiedellytys 75/50%
Perustamisneuvonnan saatavuus	89	87	Muiden tukien (Ray, kunnat) menetys
Palkkatuen euromäärä	88	80	Sopivien tuettujen työntekijöiden saanti
ELY-keskuksen neuvontapalvelut	86	77	Työvalmennuksen saatavuus
Vertaistuki	85	72	Muiden sopivien työntekijöiden saanti
Muun yritysneuvonnan saatavuus	82	70	Vaadittavat vakuudet
Sosiaalisen yrityksen imago	79	69	Kohderyhmäkiintiön koko 30 %
Muiden sopivien työntekijöiden saanti	69	69	Rekisteröintimenettely
Palkkatuen kesto	64	66	Pääoman saatavuus
Työllisyyspoliittisen avustuksen euromäärä	60	59	Riittävä liiketoimintaosaaminen
Työvalmennuksen saatavuus	59	57	ELY-keskusten menettelyt tukien myöntämisessä
Työolosuhteiden järjestelytuki	49	57	Laissa määritellyt kohderyhmät
Tiedon saanti sosiaalisia yrityksiä koskevasta laista	49	56	Työllisyyspoliittisen avustuksen myöntämiskriteerit
Pääoman saatavuus	46	54	Tiedon saanti sosiaalisia yrityksiä koskevasta laista
Kysynnän muutosten ennakointi	43	53	Palkkatuen kesto
Rajoittamaton voitonjako	39	49	Palkkatuki- ja muiden säännösten muutosten ennakointi
Sosiaalisille yrityksille suunnattu neuvontapalvelu: www.yhteinenyritys.fi	36	47	Työllisyyspoliittisen avustuksen euromäärä
ELY-keskusten menettelyt tukien myöntämisessä	35	47	TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä
Työllisyyspoliittisen avustuksen myöntämiskriteerit	33	37	Palkkatuen euromäärä
Laissa määritellyt kohderyhmät	28	37	ELY-keskuksen neuvontapalvelut
TE-toimistojen menettelyt palkkatukien myöntämisessä	24	31	Sosiaalisen yrityksen imago
Vaadittavat vakuudet	21	29	Sopivan liikeidean olemassaolo
Palkkatuki- ja muiden säännösten muutosten ennakointi	18	26	Työolosuhteiden järjestelytuki
Riskialttius suhteessa tuottoon	16	25	Rajoittamaton voitonjako
Työajan minimiedellytys 75/50%	15	22	Perustamisneuvonnan saatavuus
Kohderyhmäkiintiön koko 30 %	12	18	TE-toimistojen neuvontapalvelut
Työvoimakustannusten nousu rekisteröidytessä	8	18	Muun yritysneuvonnan saatavuus
Kohderyhmäkiintiöprosentin ylläpitoon liittyvät periaatteet*	6	17	Vertaistuki
Rekisteröintimenettely	6	6	Sosiaalisille yrityksille suunnattu neuvontapalvelu: www.yhteinenyritys.fi
Muiden tukien (RAY, kunnan) menetys	5	5	Menestyneet esimerkkiyritykset

*esim. kohderyhmäkiintiön säilyttäminen yrityksen kasvaessa.

Liite 6.

Työ- ja elinkeinoministeriön kysely rekisteröidyille sosiaalisille yrityksille 2009

Yritys	Työntekijät yhteensä	Vajaa-kuntoiset	Pitkäaik. työttömät	Sos.huoltol. 27§
Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy	122	3	75	0
Tyke Oy	104	35	13	4
Bovallius-Palvelut Oy	69	7	20	0
Warkop Oy	49	18	6	0
PosiVire Oy	42	10	20	0
Kuntoutuskeskus Mental Oy	40	13	0	0
Lubor Oy	34	4	12	1
Neo-Act Oy	33	26	1	0
Osuuskunta Nakertajan Ahjo	33	5	28	0
Manpower Inclusive Oy	31	5	21	0
Koti ja Kuusi Osuuskunta	28	3	9	1
Kovak Oy	25	7	13	0
Aelita Osuuskunta	23	1	8	0
A-Pesu Oy	23	11	9	0
Ekokierto Oy	21	0	5	0
Länsi-Suomen Työsuhde Oy	21	10	11	0
Kalikan Nuorisotyöpajayhdistys ry	17	6	9	0
Diakoniset Kiinteistöpalvelut Oy	16	1	3	0
Mikemet Oy	16	11	2	0
Suomen Löytötavarapalvelu Ay/ Suomen Työllistämispalvelu	16	4	6	0
Kannonkosken OIVA Oy	15	5	5	0
Meidän Yxpila Osuuskunta	14	2	8	0
RC Bewesport Oy	14	6	8	0
WoodFox Oy	14	11	2	1
Kirami Oy	13	3	0	0
Careliarte Oy	12	1	11	0
Ekokaarina ry	12	1	8	1
Nopolan Kylätalkkarit Osuuskunta	12	2	5	0
Pienryhmäkoti Helmiina Oy	12	1	3	0
PPCT Finland Oy	12	2	1	0
Call-Center.fi Finland Oy	11	3	3	1
Elwira Oy	11	1	0	1
Eräjärven Urheilijat ry	11	1	0	0
MR-Teambox Oy	11	1	4	0
Muonion Pönkä ry	11	3	7	0
Kaurasen Ruokapalvelu Oy	10	3	1	0
OMA hoivapalvelu Oy	10	3	3	0
Jyväskylän Sopiva Oy	9	1	3	0
Kerkes Oy	9	3	3	0
Mäntän Palvelukoti Ky	9	1	0	0
Kinnula Mahis Oy	8	2	2	0
Kokkolan Asennus ja Avitus Oy	8	4	0	0
Rainan Tekopoint Oy	8	2	3	1
SosTek palvelut Oy	8	0	6	1
Metallituote Saarela Oy	7	2	3	0
Suomen Taidekehys Oy	7	1	0	0
D4 -verkosto Oy	6	3	0	3
FinnContractor Oy	6	2	0	0
Himangan Redi Oy	6	1	4	0
Keikyän Kivi Oy	6	1	0	0
Osuuskunta Nelikataja	6	4	2	0

Yritys	Työntekijät yhteensä	Vajaa-kuntoiset	Pitkäaik. työttömät	Sos.huoltol. 27§
Sortso Osuuskunta	6	1	3	0
Askolan Puhti Oy	5	1	3	0
ES Talohuolto Ky	5	3	0	0
Fabricol Oy	5	3	0	0
Helmi Q T:mi	5	2	1	0
Osuuskunta Simsakat	5	1	0	0
Ponnari Oy	5	2	0	0
Sirpa Parviainen T:mi/Sirpan Bussimatkat	5	0	0	0
Suomen Setlementtisäätiö	5	1	1	0
Antila & Heinikoski	4	1	2	0
Hopea Aurinko Osuuskunta	4	3	0	0
Ilmajoen Pesula Oy	4	0	0	0
Jomppa-Tuote Ky	4	1	0	0
Kahvila Aniitta Ky	4	1	0	0
Kiinteistötoimi Kivimäki Oy	4	1	0	0
Konttorilaite Tampere Oy	4	1	0	0
Kotiharmonia Oy	4	1	1	0
Metallikoneistamo VMS Oy	4	1	0	0
Rakennusliike Laupe Oy	4	2	0	0
Raskaan Kaluston Pesut LC Clean Oy	4	2	0	0
TS-isännöintipalvelut Oy	4	4	0	0
Washer VHJ Oy Ab	4	1	0	1
Villa Veertti Oy	4	2	0	0
Äären Konepaja Oy	4	1	0	0
Aikomus Ab Oy	3	1	1	0
Aitopaja Oy	3	2	0	0
Anja Hakala Oy	3	0	0	0
Asuste Nikkanen	3	1	0	0
Caravanpalvelu Oy Ylinen	3	1	0	0
ChosenOnes Oy Ltd	3	1	1	0
Codens Oy	3	1	0	0
Haapalan Minkki Oy	3	0	1	0
Järvinikkarit Oy	3	1	0	0
Karjoen Metalli Oy	3	0	0	0
Keuruun Palo ry	3	2	0	0
Kirsi Lintunen T:mi	3	2	0	0
Lounasravintola Eräjärvi	3	1	0	0
Markku Niemelä Ky	3	1	0	0
Mittapuku Johanna	3	0	1	0
Nowaste Oy	3	1	0	0
Saija Narkilahti T:mi	3	1	0	0
Tapani Uotinen Oy	3	0	0	0
Toppilan Konepaja Oy	3	3	0	0
Urkun Piilopirtti Oy	3	1	0	0
Ahtiainen Pertti T:mi	2	0	0	0
Elektroniikkakierrätysyhdistys EKI ry	2	1	1	0
Evijärven Pesula Ky	2	1	1	0
Gift Duetto Oy	2	1	0	0
JS-Forest Oy	2	1	0	0
Juhta Oy	2	0	0	0
KH-Office Oy	2	2	0	0
Kiepura Oy	2	1	0	0
Kinnulan Hyvempi-Kyyti Ky	2	1	0	0
Kiviliike Sairanen Oy	2	1	0	0
Leenan Siivouspalvelu T:mi	2	0	0	0
Metalli Hänniset Ky	2	1	1	0

Yritys	Työntekijät yhteensä	Vajaa-kuntoiset	Pitkäaik. työttömät	Sos.huoltol. 27§
Mika's Sports and Powertraining Service Oy	2	1	0	1
Mikkelin Avainasunnot LKV T:mi	2	1	0	0
Osuuskunta Taitokumpu	2	2	0	0
PuusepänWerstas J-P Sirkka Ky	2	0	0	0
Rakennuspuu Jokinen Oy	2	1	0	0
Rannikon Wanha Meijeri Oy	2	1	0	0
Salon A-Tukirakennus Oy	2	1	0	0
Savipaja Marja Hernesniemi	2	1	0	0
Trademex Oy	2	1	1	0
Uudenkaupungin Konttorikone Ky	2	1	0	0
Bananaboys Oy	1	1	0	0
Eräjärven Kehittämisyhdistys ry	1	1	0	0
Esha-tuote Oy	1	0	0	0
Haapaveden Luistelukeskus Oy	1	1	0	0
Itä-Suomen Balanssi Oy	1	1	0	0
Jaske Up Oy	1	1	0	0
Kahvila Helinä T:mi	1	1	0	0
Kiikala Mikko T:mi	1	1	0	0
Korpi Motors	1	1	0	0
Kunnon Startti	1	1	0	0
KuunLilja T:mi	1	1	0	0
Kuusisto Anitta	1	1	0	0
Kyröskosken Viinitarvike & Lahjashop T:mi	1	1	0	0
Maatalousyrittäjä Juha Karhinen	1	1	0	0
Mainos ja Paperi Pelkonen Oy	1	1	0	0
Merioksa Ky	1	1	0	0
Moniala Raiskinmäki Tmi	1	1	0	0
Mouhijärven Kapsäkki Oy	1	1	0	0
Noark Oy Ab	1	1	0	0
Nuora Jarmo Olavi Toiminimi	1	1	0	0
Osuuskunta Kankurin Ilo	1	0	0	0
Paino Pärnäset Oy	1	0	0	0
Pirkan Laki Oy	1	1	0	0
Pirkanmaan Puhdas Sisäilma Ay	1	1	0	0
Pirkon Brodeeratut Pyyhkeet Tmi	1	1	0	0
Porvoon Kaihdin Oy	1	1	0	0
Ristiinan Vapari Oy	1	1	0	0
Sihteeripalvelu Niksi	1	0	0	0
Siisti Homma Ky	1	1	0	0
Silkki Seula ja Ehtoon Turva ky	1	1	0	0
Suomen Järjestöotalo Oy	1	0	0	1
Tamminiemen Saha ja Höylä T:mi	1	1	0	0
Viholan Elintarvikekioski	1	1	0	0
Viiden Tähtien Elokuva-divari	1	1	0	0
Äetsän Paitapaino	1	1	0	0
YHTEENSÄ	1316	362	385	18

Tekijät Författare Authors Ville Grönberg Harri Kostilainen	Julkaisu aika Publiceringstid Date Mars 2012	
	Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	
	Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title Sociala företag och dess framtid. Slutrapporten om projektet Gemensamt företag		
Tiivistelmä Referat Abstract Finland är de olika formerna av samhällelig företagsverksamhet enligt lagen sociala företag som tillhandahåller arbetstillfällen för funktionshindrade och långtidsarbetslösa (lagen om sociala företag 1351/2003) samt organisationer som iakttar verksamhetsmodellen för ett samhälleligt företag och som får använda ett samhälleligt företags affärsmärke. I slutrapporten om projektet Gemensamt företag beskrivs i synnerhet utvecklingen av sociala företag i Finland, och den innehåller också rekommendationer för att förbättra lagstiftningen och verksamhetsmiljön. Enligt rapporterna från projektet Gemensamt företag är de sociala företagens verksamhet utmanande, men möjlig. De sociala företagen har klarat sig bättre än deras rykte låter påskina. Den ekonomiska situationen bland de största sociala företagen varierar mellan utmärkt och svag. Enligt en grov uppskattning är överlevnadsgraden för de sociala företagen till och med högre än för andra företag. Sociala företag som har en hållbar ekonomisk grund är mindre beroende av lönestöd och andra offentliga stöd. Med tanke på det sociala företagens verksamhet har branscherna mindre betydelse än lämpliga arbetsuppgifter. De branscher där arbetsuppgifterna och handledningen kan organiseras på ett kostnadseffektivt sätt lämpar sig bäst för finländska företag. Organisationer, stiftelser och kommuner har den bästa beredskapen för att etablera sociala företag. Företag är minst intresserade av att etablera sociala företag. De centrala utvecklingsområdena med tanke på en förbättring av verksamhetsförutsättningarna för de sociala företagen är att klargöra och påskynda rekryteringen, sammanjämka de olika förmånerna och löneinkomsterna, förbättra tillgången till arbetsinskolning och skapa en livskraftig verksamhetsmiljö. De centrala faktorerna med tanke på att skapa en livskraftig verksamhetsmiljö för de sociala företagen är att utveckla kunskaperna om affärsverksamhet, ordna finansieringen och investeringarna, rådgivningen och informationen, att med stöd av programmen för den offentliga upphandlingens och företagens samhällsansvar öka efterfrågan samt rikta åtgärderna till tillväxtsökande sociala företag som verkar som exempelvis arbetsbanker, och skärpa innehållet i och verkställigheten av lagen om sociala företag (1351/2003). Projektet Gemensamt företag inleddes 3.7.2009 och avslutades 31.12.2011. Projektet Gemensamt företag finansieras av arbets- och näringsministeriet samt Europeiska socialfonden. Projektet Gemensamt företag hörde till övergångsarbetsmarknadens utvecklingsprojekt. Projektet Gemensamt företag samordnades av Institutet för hälsa och välfärd och genomfördes av Syfo Oy, Diakoniyrkeshögskolan och Nyföretagarcentralerna. Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Avdelningen för sysselsättning och företagande/Päivi Haavisto-Vuori, tfn 010 604 9056		
Asiasanat Nyckelord Key words sociala företag, samhälleligt företag, partiellt arbetsför, handikappad, långtidsarbetslöshet		
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-626-1	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 75	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish	Hinta Pris Price 18 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Tekijät Författare Authors Ville Grönberg Harri Kostilainen	Julkaisu-aika Publiceringstid Date March 2012	
	Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	
	Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title State and the future of the work integration social enterprises in Finland. The final report of the Yhteinen yritys project		
Tiivistelmä Referat Abstract In Finland, the forms of social enterprise found are, on the one hand, work integration social enterprises which offer employment to the disabled and the long-term unemployed and which are provided for by law (Act on Social Enterprises, 1351/2003), and on the other hand, organisations which have adopted a social enterprise business model and are therefore eligible for the social enterprise mark. The final report of the Yhteinen yritys project describes the development of social enterprises in Finland and contains recommendations for improving legislation and the operating environment. Research in the Yhteinen yritys project reveals that running a work integration social enterprise is challenging but viable. Social enterprises have performed better than their reputation suggests. The largest social enterprises differ greatly from one another in terms of their financial situation, from excellent to poor. A rough estimate shows that the survival rate for social enterprises is if anything somewhat higher than that of other business enterprises. Social enterprises whose finances are on a solid footing are less dependent on pay subsidies and other public grants. For the functioning of a work integration social enterprise, it is less relevant in which sector it operates than whether it has suitable work to offer. Social enterprises are best suited to sectors where job duties and instruction can be costefficiently organised. Social economy organisations and local authorities are more willing than other actors to set up work integration social enterprises. Business enterprises have the least interest in setting up social enterprises. Key points for improving the operating potential of work integration social enterprises include: making recruitment clearer and quicker; harmonising the various benefits and pay; improving the availability of business coaching; and facilitating a viable ecosystem for social enterprises. Facilitating a viable ecosystem for social enterprises requires development of business expertise; funding and investments; advisory services and publicity; increasing demand through public procurement and corporate social responsibility programmes; and targeting public measures at growth-oriented social enterprises such as those functioning as an employment reserve; and further revising the content of the Act on Social Enterprises (1351/2003) and boosting its implementation. The project began on 3 July 2009 and ended on 31 December 2011. It was funded by the Ministry of Employment and the Economy and the European Social Fund. It also formed part of the transitional labour market development project. The Yhteinen yritys project was co-ordinated by the National Institute for Health and Welfare and implemented by Syfo Oy, the Diaconia University of Applied Sciences and the Finnish Enterprise Agencies. Contact person within the Ministry of Employment and the Economy: Employment and Entrepreneurship Department/Päivi Haavisto-Vuori, tel. +358 1 0604 9056		
Asiasanat Nyckelord Key words work integration social enterprises, social enterprises, supported employment, partly disabled, disabled, long-term unemployed, job coaching		
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-626-1	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 75	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish	Hinta Pris Price € 18
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus

Suomessa yhteiskunnallisen yritystoiminnan muotoja ovat lakiin perustuvat vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille työmahdollisuuksia tarjoavat sosiaaliset yritykset (laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003) sekä yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallia noudattavat organisaatiot, jotka voivat käyttää yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamerkkiä. Yhteinen yritys -hankkeen loppuraportissa kuvataan erityisesti sosiaalisten yritysten kehittämistä Suomessa ja annetaan suosituksia lainsäädännön ja toimintaympäristön parantamiseksi.

Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus -julkaisun mukaan sosiaalisten yritysten toiminta on haastavaa mutta mahdollista. Sosiaaliset yritykset ovat menestyneet mainettaan paremmin. Sosiaalisen yrityksen toiminnan kannalta toimialoilla on vähemmän merkitystä kuin sopivilla työtehtävillä. Sosiaalisille yrityksille soveltuvat parhaiten toimialat, joissa työtehtävien ja ohjauksen järjestäminen on mahdollista kustannustehokkaasti. Valmiimpia sosiaalisia yrityksiä perustamaan ovat järjestöt, säätiöt ja kunnat. Vähiten sosiaalisten yritysten perustamisesta ovat kiinnostuneet tavanomaiset yritykset.

Sosiaalisten yritysten toimintaedellytysten parantamisen kannalta keskeiset kehittämisalueet ovat rekrytoinnin selkeyttäminen ja nopeuttaminen, eri etuuksien ja palkkatulon yhteensovittaminen, työvalmennuksen saatavuuden parantaminen ja elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaaminen. Sosiaalisten yritysten elinvoimaisen toimintaympäristön aikaansaamisen kannalta keskeisiä seikkoja ovat liiketoimintaosaamisen kehittäminen, rahoitus ja investoinnit, neuvonta ja tiedotus, kysynnän lisääminen julkisten hankintojen ja yritysten yhteiskuntavastuun ohjelmien avulla sekä toimenpiteiden kohdentaminen kasvuhakuisiin, kuten työpankkina toimiviin sosiaalisiin yrityksiin ja sosiaalisen yritysten lain (1351/2003) sisällön ja sen toimeenpanon terävöittäminen.

Tätä julkaisua myy:
Netmarket
Edita Publishing Oy
www.edita.fi/netmarket
asiakaspalvelu.publishing@edita.fi
Puhelin 020 450 05
Faksi 020 450 2380

Painettu
ISSN 1797-3554
ISBN 978-952-227-625-4

Verkkójulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-626-1

